

Analizë nga fusha e menaxhimit dhe shfrytëzimit të qëndrueshëm të pyjeve në RMV

Shkup, 2023

Analizë nga fusha e menaxhimit dhe shfrytëzimit të qëndrueshëm të pyjeve në RMV

PROJEKTI:

"Organizatrat civile në veprim për klimën"

IMPLEMENTUES:

Qendra për hulumtim dhe informim për mjedisin jetësor "Eko-svest" nga Shkupi, Shoqata maqedonase e juristëve të rinj (SHMJR) dhe Organizata lidhja e vlerave natyrore dhe njerëzve–CNVP

Autor

Dr. Zharko Alekov dhe MSc. Milorad Andrijeski

Redaktore

Jasna Oroçanec Arangjeloviq, SHMJR

Lektor

Elena Popetrevska

Përkthyes

Rexhep Xheladini

Dizajn grafik

Haris Muriq

Shkup, 2023

Ky produkt është përgatitur në kuadër të projektit "Organizatrat civile në veprim për klimën", mbështetur nga Agjencia Suedeze për Bashkëpunim Ndërkombëtar dhe Zhvillim— SIDA. Pikëpamjet dhe opinionet e shprehura janë ato të autorëve të kësaj analize dhe nuk pasqyrojnë domosdoshmërisht pikëpamjet dhe opinionet e donatorit dhe të Qeverisë së Suedisë.

Përmbajtja

LISTA E SHKURTESAVE	1
1. HYRJE	3
1.1 Struktura e analizës	3
1.2 Cili është qëllimi i kësaj analize?	4
1.3 Qasja metodologjike	4
2. KORNIZA PËRKATËSE LIGJORE VENDORE	6
3. MEKANIZMAT NDËRKOMBËTARË PËR MBROJTJEN E MJEDISIT JETËSOR	9
3.1 Roli i Gjykatës Evropiane të të Drejtave të Njeriut dhe Gjykatës Evropiane të Drejtësisë në mbrojtjen e mjedisit	9
3.1.1 GJEDNJ-ja dhe rëndësia e saj në mbrojtjen e mjedisit jetësor	9
3.1.3 Fusha e zbatimit të Konventës Evropiane për të Drejtat e Njeriut në mbrojtjen e mjedisit jetësor	
3.1.4 Jurisprudenca e GJEDNJ me fokus mbrojtjen e pyjeve	10
3.2 Gjykata Evropiane e Drejtësisë (GJED) dhe rëndësia e saj në mbrojtjen e mjedisit jetësor	11
3.2.1 Jurisprudenca e GJED-së me fokus në mbrojtjen e pyjeve	14
3.3 Roli, qasja dhe dallimet ndërmjet GJEDNJ dhe GJED në mbrojtjen e mjedisit jetësor	15
4. ORGANET DHE VENDOSJA INSTITUCIONALE E SEKTORIT TË PYLLTARISË	17
4.1 KUSH ËSHTË KUSH – Vendosja dhe funksionimi institucional i sektorit të pylltarisë	18
4.2 Subjektet që administrojnë pyjet në zonat e mbrojtura	18
5. GJENDJA NË SEKTORIN E PYLLTARISË	25
5.1 Pasqyrë e sektorit të pylltarisë, burimeve pyjore dhe funksioneve të tyre	27
5.2 Produkte të tjera pyjore	27
5.3 Funksione të tjera pyjore ose shërbime të ekosistemit	31
5.4 Këshilli Kombëtar	31
	32
6. PLANIFIKIMI NË PYLLTARI	
6.1 Strategjia për zhvillimin e qëndrueshëm të pylltarisë	32
6.2 Plani i përgjithshëm për menaxhimin e pyjeve në RMV-ë	32
6.3 Inventari kombëtar	33
6.4 Menaxhimi i pyjeve private	34
6.5 Riprodhimi i pyjeve	35
6.6 Shfrytëzimi i pyjeve – Organizimi i prodhimit pyjor dhe shitjes së masës drusore në NPPK	37
7. MBROJTJA E PYJEVE	41
7.1 Zjarret pyjore	41
7.2 Mbrojtja rajonale e pyjeve – Shërbimi i mbrojtjes së pyjeve në NPPK	43
8. RREGULLIMI I PYJEVE	45
8.1 Zhvillimi i planeve të veçanta për menaxhimin e Njësisve ekonomike pyjore	45
9. SEMAFORI I PAJTUESHMËRISË	46
9.1 Rekomandime dhe plani për përmirësim	49
10. NEVOJA PËR REFORMA	50
ANEKS 1 I. MODELI I FORCAVE KONKURRUESE & ANALIZA PESTLE	54

LISTA E SHKURTTESAVE

ABM – Analiza e boshllëqeve dhe mungesave

IShPGj – Inspektorati Shtetëror i Pyjeve dhe Gjuetisë

BE – Bashkimi Evropian

KE – Komisioni Evropian

GjEDNj – Gjykata Evropiane e të Drejtave të Njeriut

KEDNj – Konventa Evropiane për të Drejtat e Njeriut

GjED – Gjykata Evropiane e Drejtësisë

LP – Ligji për Pyjet

NPPK – Ndërmarrja Publike "Pyjet Kombëtare"

NPSh – Ndërmarrja e Pyjeve Shtetërore

MMJPH – Ministria e Mjedisit Jetësor dhe Planifikimit Hapësinor

MPB – Ministria e Punëve të Brendshme

MBPEU – Ministria e Bujqësisë, Pylltarisë dhe Ekonomisë së Ujërave

RMV – Republika e Maqedonisë së Veriut

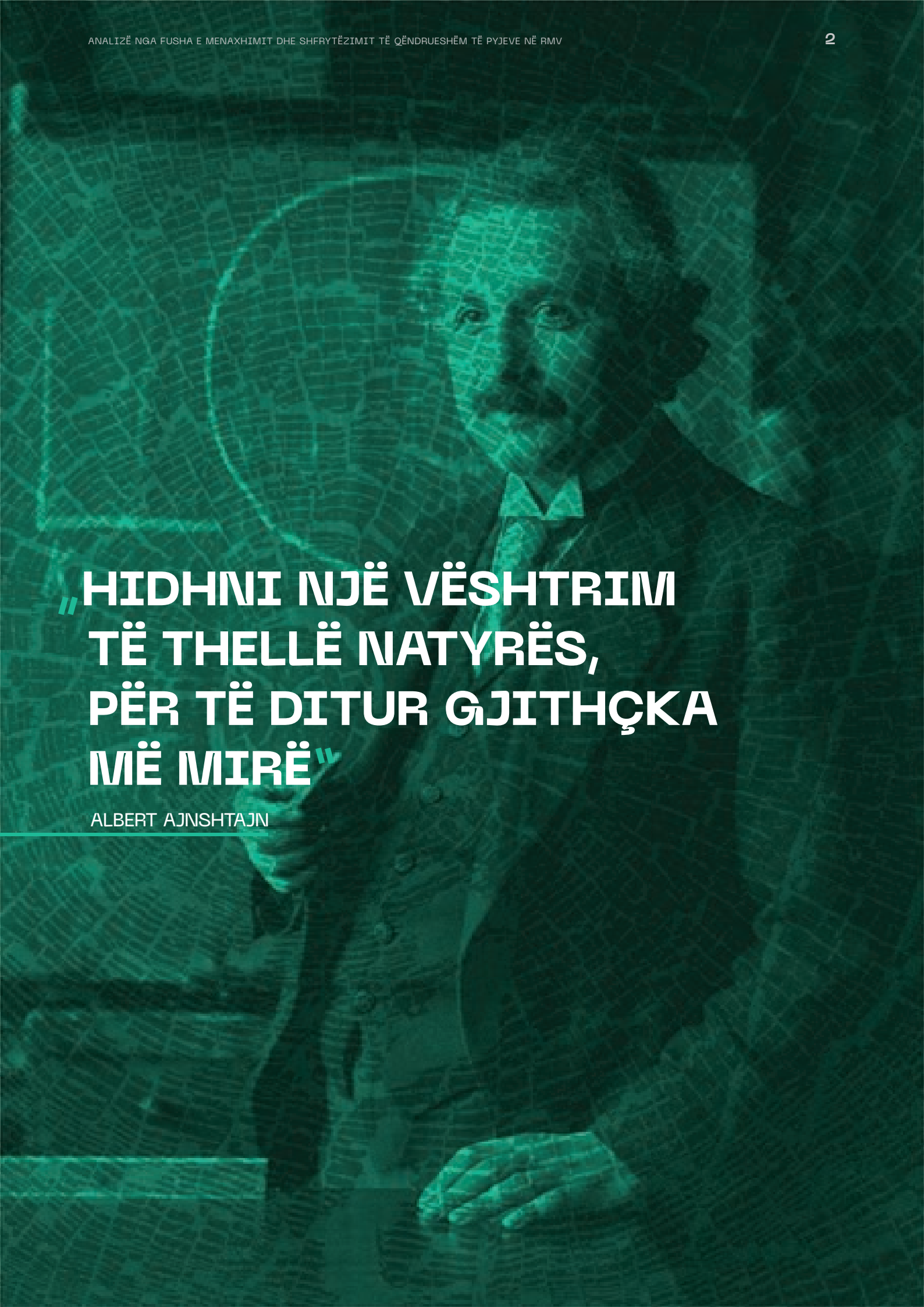
SIDA – Agjencia Suedeze për Bashkëpunim Ndërkombëtar dhe Zhvillim

PPP – Pronarët e pyjeve private

SPP – Sektori i Policisë Pyjore

SPGj – Sektori i Pyjeve dhe Gjuetisë

CNVP – Organizata lidhja e vlerave natyrore dhe njerëzve

A portrait of Albert Einstein, rendered in a dark teal color. The image is overlaid with a white grid pattern. The text is positioned in the lower-left quadrant of the image.

**„HIDHNI NJË VËSHTRIM
TË THELLË NATYRËS,
PËR TË DITUR GJITHÇKA
MË MIRË“**

ALBERT AJNSHTAJN

1. HYRJE

Kjo analizë është realizuar në kuadër të projektit “Organizatave civile në veprimin për klimën”, mbështetur nga Agjencia Suedeze për Bashkëpunim Ndërkombëtar dhe Zhvillim – SIDA, kurse zbatohet nga Qendra për hulumtim dhe informim për mjedisin jetësor “Eko-svest” nga Shkupi, Shoqata maqedonase e juristëve të rinj (SHMJR) dhe Organizata lidhja e vlerave natyrore dhe njerëzve-CNVP. Qëllimi i përgjithshëm i projektit është forcimi i rolit të shoqërisë civile në procesin e dekarbonizimit, transformimit dhe ripërtëritjes së shoqërisë, për krijimin e një mjedisi jetësor të pastër, inkurajimi i ekonomisë së gjelbër dhe përmirësimi i shëndetit të qytetarëve në vend.

1.1 Struktura e analizës

Analiza përbëhet nga tre pjesë përbërëse. Pjesa e parë përmban hartëzmin dhe vlerësimin ligjor të legjislacionit dhe rregulloreve kombëtare dhe ndërkombëtare, për të siguruar sistematizim të qartë të rregullores përkatëse dhe për të identifikuar detyrimet e institucioneve shtetërore në lidhje me sektorin e menaxhimit dhe shfrytëzimit të qëndrueshëm të pyjeve. Në të njëjtën kohë, kjo pjesë i referohet parimeve që mbështesin mbrojtjen e mjedisit, të cilat rrjedhin nga praktika e GJEDNJ-së si dhe e Gjykatës Evropiane të Drejtësisë - GJED¹. Autorët kanë bërë përpjekje për të përzgjedhur dhe analizuar rastet më të rëndësishme të temës që diskutohet. Gjuha e përdorur në këtë seksion është e qartë dhe e thjeshtë, duke ruajtur saktësinë ligjore dhe konsistencën e arsytimit të GJEDNJ-së dhe GJED-së. Ato synojnë të ofrojnë njohuri mbi mekanizmat në dispozicion të organizatave të shoqërisë civile dhe aktivistëve për mbrojtjen e mjedisit me fokus të veçantë në mbrojtjen e pyjeve.

Pjesa e dytë e analizës fokusohet në strukturën institucionale dhe funksionimin e sektorit pyjor. Ky seksion ofron një pasqyrë të institucioneve kryesore, kompetencave të tyre, korrelacioneve, por edhe sfidave me të cilat përballen në menaxhimin dhe shfrytëzimin e qëndrueshëm të pyjeve. Autorët ofrojnë gjithashtu pasqyrë të sektorit pyjor, burimeve pyjore, funksioneve të tyre, si dhe planifikimit, mbrojtjes dhe menaxhimit të pyjeve në Maqedoninë e Veriut.

Pjesa e tretë fokusohet në paraqitjen e një Matrice për vlerësimin nëse strategjitë, planet dhe programet e parapara janë miratuar dhe publikuar dhe nëse zbatimi i tyre ka mbikëqyrje adekuate. Kjo Matricë ose “Semafori për pajtueshmërinë” është një vegël që duhet të tregojë vizualisht kushtet në një entitet të caktuar ose, në rastin konkret - sektorin e pylltarisë dhe synon të tregojë kushtet në tri pjesë: përputhshmëria strategjike, kapacitetet organizative dhe performanca e detyrat për të arritur rezultate në sektorin e pylltarisë. Në këtë pjesë të analizës prezantohen hapat reformues që janë ndërmarrë për përmirësimin e situatës në sektorin pyjor.

Së fundi, Aneksi 1 i këtij dokumenti tregon Modelin e forcave konkurruese, e cila është një vegël e rëndësishme që përdoret për të analizuar konkurrencën në industri, pra në sektorin e saj specifik. Autorët kanë kryer gjithashtu një analizë PESTEL, e cila identifikon dhe analizon nxitësit kritikë të ndryshimit jashtë sektorit dhe paraqet një vlerësim për të marrë në konsideratë objektivin, karakteristikën ose planet në drejtim për të përmirësuar situatën në këtë sektor.

¹ Gjykata Evropiane e Drejtësisë interpreton të drejtën e Bashkimit Evropian (BE) dhe e zbaton atë në të gjitha shtetet anëtare. Gjykata zgjidh mosmarrëveshjet ndërmjet qeverive kombëtare dhe institucioneve të BE-së, prandaj Republika e Maqedonisë së Veriut si anëtare e ardhshme do të jetë nën juridiksionin e saj që nga momenti i anëtarësimit zyrtar në Union. Megjithatë, praktika e GJED-së ka një rëndësi të madhe në evoluimin dhe funksionimin e BE-së dhe vendimet e dhëna në fushën e mbrojtjes së mjedisit jetësor do të zbatohen edhe në vendin tonë në të ardhmen.

1.2 Cili është qëllimi i kësaj analize?

Kjo analizë i ka dy qëllime:

1. Analiza në fushën e menaxhimit dhe shfrytëzimit të qëndrueshëm të pyjeve duhet të jetë një udhërrëfyes për legjislacionin kombëtar për sektorin civil, i cili do të përmirësojë kapacitetet e organizatave të shoqërisë civile për përfaqësim dhe monitorim të proceseve ligjore që lidhen me këtë fushë. Ky synim është i lidhur ngushtë me një nga qëllimet e veçanta të projektit për të inkurajuar pjesëmarrjen e organizatave të shoqërisë civile në marrjen e vendimeve lidhur me ndryshimet klimatike, si dhe duke përmirësuar kapacitetet, njohuritë dhe shkathtësitë, duke ofruar mbështetje për organizatat e shoqërisë civile për ndërmarrjen e aktiviteteve në nivel lokal.

2. Qëllimi i dytë i analizës është të rrisë ndërgjegjësimin jo vetëm të organizatave të shoqërisë civile dhe publikut të gjerë, të drejtat e të cilëve shpesh shkelen në mënyrë indirekte nëpërmjet shkatërrimit të pandalshëm të mjedisit jetësor, por edhe të autoriteteve gjyqësore, ekzekutive dhe legjislative, të cilat duhet të kenë një rol shumë më të madh dhe proaktiv në përmirësimin e kushteve në mbrojtjen e mjedisit jetësor.

1.3 Qasja metodologjike

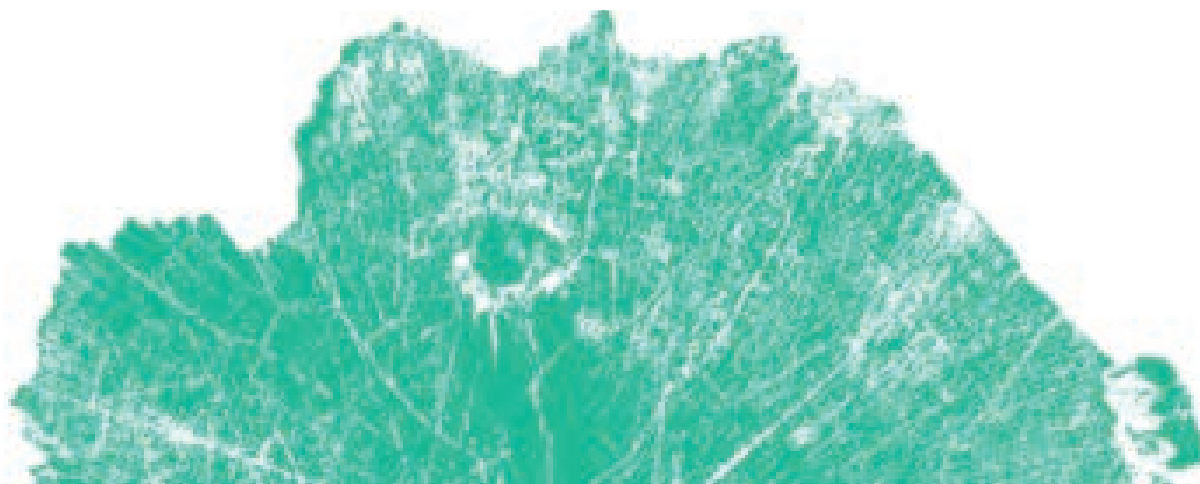
Hulumtimi dhe përgatitja e analizës është kryer në periudhën korrik-shtator 2022.

Të dhënat e përfshira në këtë analizë dokumentohen duke përdorur metodën e analizës dhe sintezës me një përshkrim të detajuar dhe paraqitje vizuale të rezultateve të hulumtimit. Metoda krahasuese është përdorur për të krahasuar të dhënat nga dokumentet përkatëse me të dhënat e marra nga funksionimi praktik i institucioneve nga sektori pyjor. Një kombinim i metodës krahasuese dhe përshkruese është përdorur gjatë krahasimit dhe përshkrimit të strukturës organizative të institucioneve të ngjashme në vend. Efikasiteti i institucioneve është analizuar duke monitoruar të dhënat statistikore për punën e institucioneve në kuadër të kryerjes së detyrave të tyre për të arritur rezultatet për të cilat janë themeluar dhe ekzistojnë.

Të dhënat dhe gjetjet e paraqitura në analizë janë marrë përmes burimeve të mëposhtme të të dhënave:

I. Dokumentet përkatëse vendase dhe ndërkombëtare

Në përfundim të hulumtimit u zbatua metoda e sintezës. Nëpërmjet saj u sublimuan të gjitha gjetjet dhe konkluzionet individuale dhe u bë një konstatim i përgjithshëm lidhur me treguesit e mirëmenaxhimit. Nga ky konstatim u bënë rekomandime.

II. Intervistë me përfaqësues të sektorit të pylltarisë

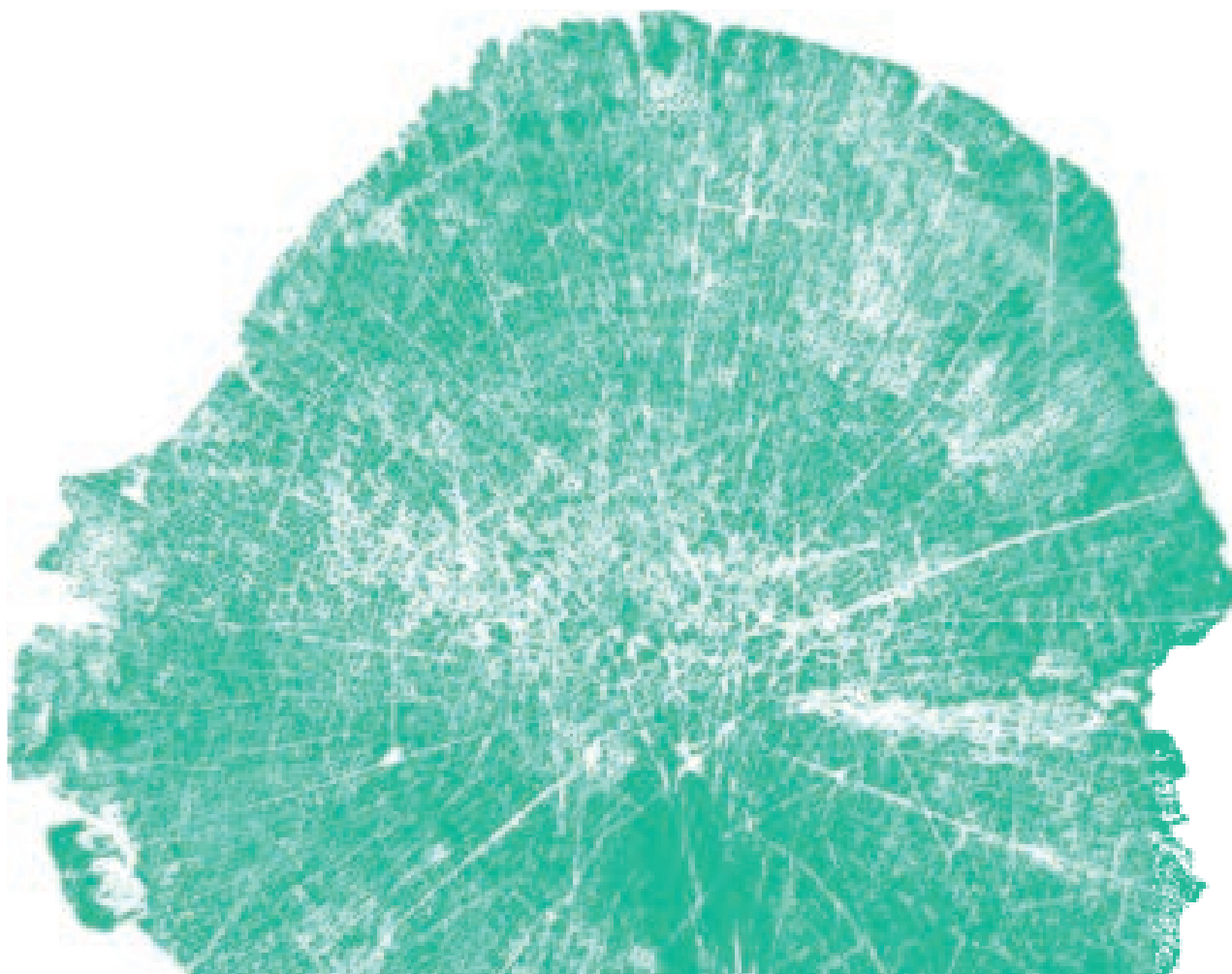
Intervistat ballë për ballë kanë disa qëllime:

- Merret pasqyrë e drejtpërdrejtë e situatës në komunë përmes kontaktit të drejtpërdrejtë me autoritetet dhe punonjësit në sektorin pyjor;
- Përfaqësojnë vegël për sintetizimin e të dhënave dhe plotësimin e boshllëqeve që shfaqen përmes metodave të tjera.

Për përgatitjen e kësaj analize janë zhvilluar intervista me pesë persona, të përfshirë në mënyrë aktive në fusha të ndryshme që lidhen me sektorin pyjor: tre me titullin inxhinier pyjor i diplomuar, një përgjegjës i sektorit lokalë në Ministrinë e Punëve të Brendshme dhe një doktor i shkencave pyjore, profesor shumëvjeçar në Fakultetin e shkencave pyjore, arkitekturës së peizazhit dhe eko-inxhinierisë "Hans Em" në UKIM në Shkup.

Për përfundimin e analizës u zhvilluan biseda me disa inxhinierë, teknikë pyjore, roje pyjesh, punëtorë dhe punonjës administrativë të punësuar në NP "Pyjet Kombëtare" dhe parqet kombëtare, punonjës në sektorin joqeveritar, policinë pyjore, anëtarë të MPB-së, punëtorët në ndërmarrjet pyjore, pronarët dhe punonjësit ishin gjithashtu të rëndësishëm, në ndërmarrjet private që merren me punët pyjore dhe kulturore dhe tregtimin e drurit dhe asortimenteve të drurit, pronarët e pyjeve private, eko-aktivistët, si dhe inxhinierët e pylltarisë të punësuar në aktivitete të tjera.

Në përfundim të hulumtimit u zbatua metoda e sintezës. Nëpërmjet saj u sublimuan të gjitha gjetjet dhe konkluzionet individuale dhe u bë një konstatim i përgjithshëm lidhur me treguesit e mirëmenaxhimit. Nga ky konstatim u bënë rekomandime.

2. KORNIZA PËRKATËSE LIGJORE VENDORE

Të gjitha pasuritë natyrore të Republikës, jeta bimore dhe shtazore, mallrat e përdorimit të përgjithshëm, si dhe sendet dhe objektet me rëndësi të veçantë kulturore dhe historike të përcaktuara me ligj janë mallra me interes të përgjithshëm për Republikën dhe gëzojnë mbrojtje të veçantë².

Pyjet si pasuri natyrore janë me interes të përgjithshëm për Republikën e Maqedonisë së Veriut dhe gëzojnë mbrojtje të veçantë. Planifikimi, menaxhimi, ekonomizimi dhe ruajtja e pyjeve dhe tokës pyjore janë aktivitete me interes publik³.

Këto dispozita të **Kushtetutës së RMV-së dhe Ligjit për Pyjet** (G.Z. e RMV-së nr.64/09, 24/11, 53/11, 25/13, 79/13, 147/13, 43/14, 160/14, 33/2015, 44/2015, 147/2015, 7/2016 dhe 39/2016) përcaktojnë qartë se Republika e Maqedonisë së Veriut i sheh pyjet si një thesar kombëtar, një burim që siguron të mira materiale, por edhe shumë përfitime të tjera, si funksione të ndryshme mbrojtëse, ruajtja e diversitetit biologjik, thithja e dyoksidit të karbonit, prodhimi i oksigjenit, mbrojtja e ujit, zbutja e ndryshimeve klimatike dhe përmirësimit të cilësisë së mjedisit jetësor.

Ligji për pyjet dhe aktet nënligjore përkatëse rregullojnë interesin e përbashkët për pyjet, interesin publik në veprimtaritë pyjore, kategoritë e pronësisë së pyjeve, administrimin, menaxhimin, funksionet, qëllimin dhe të tjera.

Ligji dhe aktet nënligjore shoqëruese janë korniza bazë përmes të cilës përcaktohet interesi i përbashkët për pyjet, veçanërisht planifikimi, administrimi, ekonomizimi dhe ruajtja e pyjeve si pasuri natyrore dhe tokë pyjore, realizimi i funksioneve publike të pyjeve, e drejta dhe detyrimet për shfrytëzimin e pyjeve, financimin, si dhe çështje të tjera me rëndësi për pyjet dhe tokën pyjore sipas parimit të pranueshmërisë biologjike, ekonomike, sociale dhe ekologjike.

Ligji për inspektimin e pyjeve dhe gjuetisë⁴ rregullon parimet e mbikëqyrjes inspektuese, kompetencat dhe organizimin e mbikëqyrjes inspektuese, pozicionin, kushtet e punës, procedurat për mbikëqyrjen inspektuese dhe çështje të tjera që lidhen me mbikëqyrjen inspektuese. Një ligj i tillë i veçantë për inspektimin e pylltarisë dhe gjuetisë, në fakt flet për faktin se pyjeve dhe gjuetisë i kushtohet më shumë vëmendje në legjisllacionin e RSM-së. Ligji parashikon pavarësinë relative brenda Ministrisë, pasi IShPGj-ja është përgjegjës para Këshillit të Inspektimit Qeveritar. Si përjashtim shtesë në RMV-ë, ligji lejon që inspektorët të autorizohen për të mbajtur armë, ndërsa nuk parashikon që drejtori i IShPGj-së që duhet të ketë diplomë nga fakulteti pylltarisë, gjë që nuk është në përputhje me Ligjin për pyjet dhe nevojat të profesionit të pylltarisë për atë pozicion. Ligji për inspektimin e pylltarisë dhe gjuetisë nuk përmban një dispozitë për bashkëpunim të detyrueshëm të inspektimit pyjor me policinë pyjore dhe as me shërbimin e rojeve pyjore të subjekteve që menaxhojnë pyjet shtetërore, kështu që kjo është një nga arsyet sistematike të joefikasitetit të përgjithshëm të funksionit të përbashkët të mbikëqyrjes, ruajtjes dhe kontrollit të pyjeve.

² Kushtetuta e Republikës së Maqedonisë së Veriut, neni 56, paragrafi 1

³ Ligji për pyjet "Gazeta zyrtare e RMV-ës" *Nr 64/09, 24/11, 53/11, 25/13, 79/13, 147/13, 43/14, 160/14, 33/15, 44/15, 147/15, 7/16 dhe 39/16)

⁴ Që nga viti 2008, me ndryshimet deri në vitin 2018

Interesante për këtë analizë janë edhe disa rregullore që janë të ndërthurura në sferat e tyre të interesit. **Ligji për materialin riprodhues nga speciet e pemëve pyjore**⁵ rregullon çështjen e njohjes së materialit bazë, prodhimit, tregtimit dhe përdorimit të materialit riprodhues të llojeve pyjore dhe drurëve dekorativë. Ky ligj konsiderohet se është pjesërisht në përputhje me Direktivën e BE-së 105/1999 për qarkullimin e materialit riprodhues pyjor dhe përmban bazën e duhur ligjore për rregullimin e riprodhimit të pyjeve dhe burimeve gjenetike të vendit.

Ligji për mbrojtjen e natyrës⁶ rregullon mbrojtjen e natyrës përmes mbrojtjes së diversitetit biologjik dhe rajonal dhe mbrojtjes së trashëgimisë natyrore, në zonat e mbrojtura dhe jashtë zonave të mbrojtura, si dhe mbrojtjen e rrallësive natyrore dhe në të njëjtën kohë për përdorimin e burimeve natyrore për qëllime ekonomike, përveç dispozitave të këtij ligji, zbatohen edhe dispozitat e ligjeve të veçanta. Parimi i integritetit të diversitetit biologjik në sektorët e menaxhimit të burimeve natyrore dhe parimi i bashkëpunimit me sektorët ende nuk janë përfshirë në mënyrë adekuate në dispozitat përkatëse të ligjit dhe praktikës. Ligji nuk përmban dispozita specifike që i referohen pyjeve, por vetëm dispozita që i referohen Ligjit për pyjet.

Ligji për gjuetinë⁷ rregullon mbarështimin dhe mbrojtjen e gjahut, planifikimin e menaxhimit të gjuetisë, menaxhimin e vendgjuetisë dhe gjahut në to, aktivitetet dhe procedurat e gjuetisë dhe përdorimin e gjahut. Ligji është pothuajse plotësisht në përputhje me direktivat e BE-së për habitatet dhe shpendët. Sistemi i koncesionit për menaxhimin e gjuetisë, i parashikuar në ligj, merr frymëzim nga zgjidhjet malazeze dhe sllovene. Problemi kryesor i evidentuar për zbatimin e ligjit është komercializimi i koncesioneve të gjuetisë, të cilat u jepen kryesisht personave juridikë privatë, gjë që indirekt shkakton presion të tepruar mbi popullatat e gjahut që gjuhen me armë zjarri. Kjo kërcënon statusin e qëndrueshmërisë së popullatave dhe ruajtjen e specieve.

Me **Ligjin për mjedisin jetësor** rregullohen të drejtat dhe detyrimet e Republikës së Maqedonisë së Veriut, komunave, qytetit të Shkupit dhe komunave në qytetin e Shkupit, si dhe të drejtat dhe detyrimet e personave juridikë dhe fizikë, në sigurimin e kushteve për mbrojtjen dhe përmirësimin e mjedisit jetësor, për të arritur të drejtën e qytetarëve për mjedis jetësor të shëndetshëm dhe në të njëjtën kohë për mbrojtjen dhe përmirësimin e cilësisë dhe gjendjes së mediave të mjedisit jetësor: tokës, ujit, ajrit; në fushën e mjedisit, diversitetit biologjik dhe burimeve të tjera natyrore, si dhe mbrojtjen e shtresës së ozonit dhe mbrojtjen nga ndikimi negativ i njeriut në sistemin klimatik, krahas dispozitave të këtij ligji, dispozitat e ligjeve në media dhe fusha të veçanta zbatohen edhe në mjedisin jetësor (në tekstin e mëtejshëm: ligje të veçanta).

Ligji për bujqësinë dhe zhvillimin rural mundëson investime në pylltari dhe pyje të tjera dhe investime të lidhura me drurin në kuadër të dy masave: "Përmirësimi i vlerës ekonomike të pyjeve" dhe "Investime në infrastrukturë për zhvillimin e bujqësisë, pylltarisë dhe menaxhimit të ujërave".

Nga rregulloret tjera duhet përmendur **Kodi Penal, Ligji për të punësuarit në sektorin publik, Ligji për nëpunësit administrativë, Ligji për ndërmarrjet publike, Ligji për shoqëritë tregtare etj.**

⁵ Që nga viti 2007, i ndryshuar në 2011 dhe 2016

⁶ Që nga viti 2004, me ndryshime nga 2006 - 2013. Me miratimin e ligjit, Ligji i Parqeve Kombëtare (1980, i ndryshuar në 1990 dhe 1993) pushoi së zbatuari..

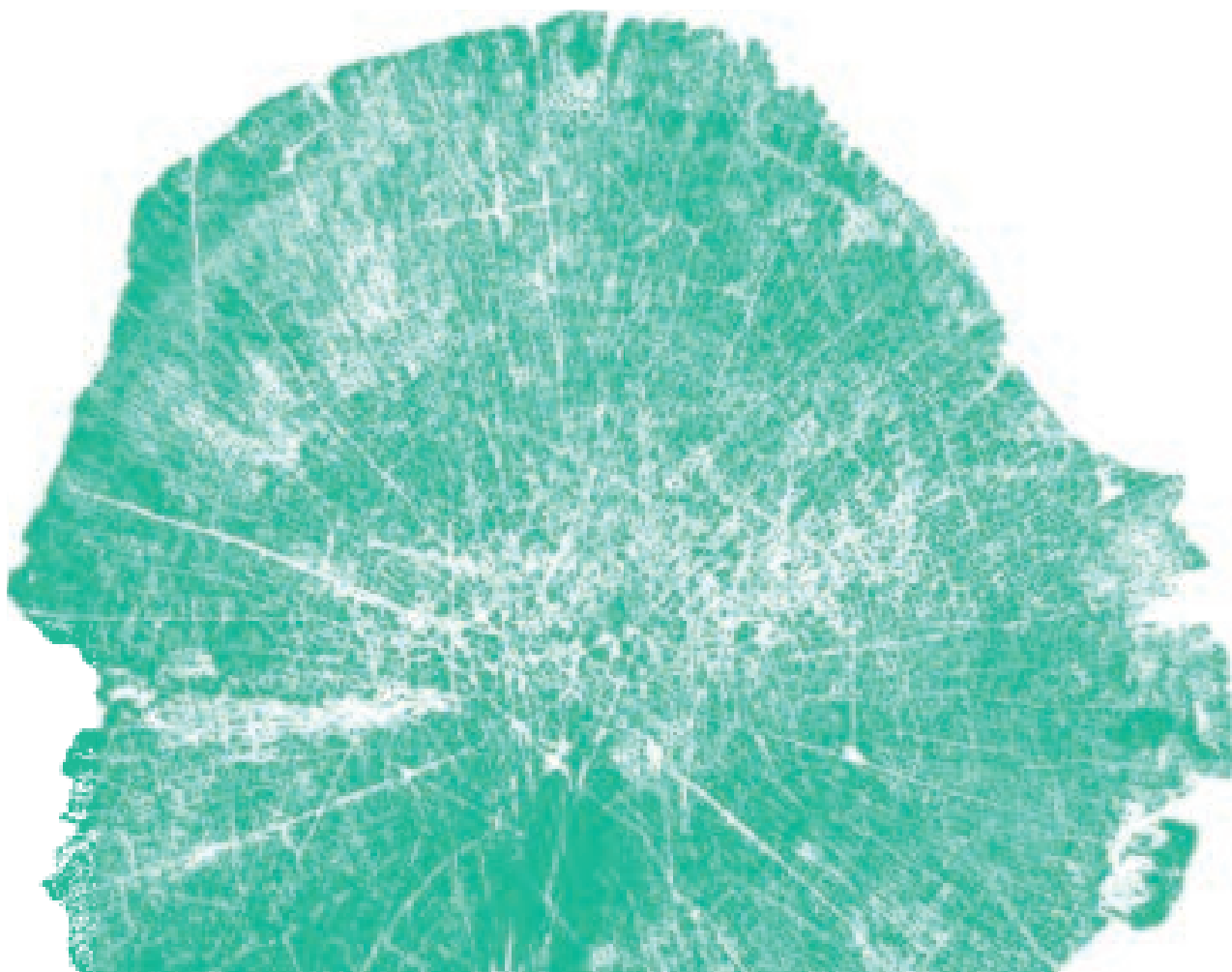
⁷ Që nga viti 2009, i ndryshuar më tej në 2011, 2012, 2013 dhe 2015

Në momentin e përgatitjes së analizës, projektligjet e mëposhtme më të rëndësishme janë në shkallë dhe faza të ndryshme të përgatitjes:

Ligji i ri për pyjet. Ligji i ri duhet të sublimojë rezultatet e reformave institucionale në pylltari dhe është një përgjigje ndaj kërkesave për zbatimin e legjislacionit përkatës të BE-së. Ligji i ri për pyjet duhet të respektojë të drejtat e pronësisë dhe menaxhimit të pyjeve të Pronarëve të pyjeve private sipas standardeve evropiane (që nuk është rasti tani) dhe të bazohet në parime demokratike, të tregut dhe sociale. Detyrimet e tyre ligjore duhet të vendosen në mënyrë proporcionale dhe të realizueshme, si dhe duke respektuar ekuilibrin e duhur ndërmjet rolit këshillues dhe sanksionues të shtetit.

Ligji i ri i agjencisë pyjore. Sipas praktikës legjislative të Republikës së Maqedonisë së Veriut për krijimin dhe përcaktimin e bazës për organe apo shërbime të caktuara ministrore apo qeveritare me ligje të veçanta, siç është Inspektorati Shtetëror për Pylltari dhe Gjueti, e njëjta praktikë mund të pritet edhe për agjencinë e re pyjore. Kjo do të ndodhë veçanërisht nëse Agjencia Pyjore ndjek modelin plotësisht të integruar, pra nëse përfshin Inspektoratin e Pyjeve dhe Gjuetisë, Policinë Pyjore dhe Shërbimin Pyjor. Në atë rast, vetëm përgjegjësia e Agjencisë do të rregullohet me Ligjin për Pyjet, ndërsa detyrat dhe çështjet tjera do të jenë pjesë e ligjit të ri për Agjencinë Pyjore. Rrjedhimisht, Ligji për organizimin dhe punën e organeve të administratës shtetërore duhet të përshtatet në përputhje me rrethanat.

Nga sa më sipër, mund të konkludohet se kuadri ligjor në këtë sektor është i mbushur me një mori rregulloresh, disa prej të cilave lidhen drejtpërdrejt me sektorin dhe disa gravitojnë dhe lidhen tërthorazi me sektorin e pylltarisë. Edhe pse në një farë mase ka komplementaritet të të gjitha këtyre rregulloreve, kjo shpesh rezulton në mbivendosje dhe përplasje të normave ligjore ndërmjet dy ose më shumë rregulloreve që rregullojnë segmente të ndryshme të mbrojtjes, menaxhimit dhe shfrytëzimit të qëndrueshëm të pyjeve.

3. MEKANIZMAT NDËRKOMBËTARË PËR MBROJTJEN E MJEDISIT JETËSOR

3.1 Roli i Gjykatës Evropiane të të Drejtave të Njeriut dhe Gjykatës Evropiane të Drejtësisë në mbrojtjen e mjedisit

Kjo pjesë e analizës shqyrton jurisprudencën e dy gjykatave rajonale – Gjykatës Evropiane për të Drejtat e Njeriut (në tekstin e mëtejme GJEDNJ) dhe Gjykatës Evropiane të Drejtësisë së Bashkimit Evropian (në tekstin e mëtejme GJED), e cila i referohet marrëdhënieve ndërmjet të drejtave të njeriut dhe mjedisit.

Jurisprudenca e GJEDNJ-së dhe e Drejta e BE-së nuk e njohin shprehimisht të drejtën për një mjedis jetësor të shëndetshëm. Megjithatë, një trup i rëndësishëm i jurisprudencës dhe legjislacionit është zhvilluar për të mbrojtur individët nga rreziku i një mjedisi jetësor të rrezikshëm. Kjo në përgjithësi nuk ka të bëjë me mbrojtjen e vetë mjedisit jetësor, por me mbrojtjen e individëve dhe interesave të tyre, duke përfshirë privatësinë, strehimin dhe mirëqenien e tyre. Një mjedis jetësor i shëndetshëm mund të kuptohet si një parakusht për të gëzuar të drejtat e mbrojtura nga Konventa Evropiane për të Drejtat e Njeriut. Standardet e larta mjedisore të BE-së kontribuojnë gjithashtu në garantimin e një mjedisi jetësor të shëndetshëm për gëzimin e të drejtave të njeriut.

3.1.1 GJEDNJ-ja dhe rëndësia e saj në mbrojtjen e mjedisit jetësor

Vitet e fundit, ka pasur një prirje në rritje që njerëzit dhe organizatat të përdorin sistemin e pashembullt të mbrojtjes së të drejtave të njeriut në Evropë për të ndihmuar në trajtimin e problemeve mjedisore.

Një sërë standardesh ligjore ndërkombëtare të zhvilluara nga Këshilli i Evropës - veçanërisht Konventa Evropiane për të Drejtat e Njeriut, Karta Sociale Evropiane dhe Konventa e Bernës për Ruajtjen e Jetës së Egër dhe Habitatet Natyrore Evropiane - janë përdorur me sukses për të ndihmuar në përparimin në çështjet mjedisit jetësor⁸.

Gjykata Evropiane e të Drejtave të Njeriut ka vendosur deri më tani rreth 300 raste të lidhura me mjedisin, duke zbatuar koncepte të tilla si e drejta për jetën, liria e fjalës dhe jeta familjare për një gamë të gjerë çështjesh, duke përfshirë ndotjen, fatkeqësitë e shkaktuara nga njeriu ose fatkeqësitë natyrore dhe qasje në informacione rreth mjedisit jetësor.

⁸ <https://www.coe.int/en/web/portal/human-rights-environment>

Konventa Evropiane për të Drejtat e Njeriut po përdoret gjithnjë e më shumë nga aktivistët në nivel kombëtar për t'i nxitur qeveritë të ndërmarrin hapa të mëtejshëm për të trajtuar ndryshimet klimatike dhe degradimin e mjedisit jetësor.

3.1.2 Faktorët mjedisorë që mund të ndikojnë në të drejtat individuale sipas KEDNJ

Konventa Evropiane për të Drejtat e Njeriut nuk parashikon një të drejtë specifike për një mjedis jetësor të shëndetshëm. Megjithatë, jurisprudenca e Gjykatës tregon se një gamë e gjerë faktorësh mund të kenë ndikim në të drejtat individuale nga Konventa, si zhurma nga aeroportet, ndotja industriale, ndotja e ajrit dhe e ujit, deponitë, etj. Faktorët mjedisorë mund të ndikojnë në të drejtat individuale të Konventës në tre mënyra të ndryshme:

1

Të drejtat e njeriut të mbrojtura nga Konventa mund të ndikohen drejtpërdrejt nga faktorë të pafavorshëm të mjedisit jetësor

(për shembull, erërat toksike nga një deponi, fabrikë dhe të ngjashme mund të kenë ndikim negativ në shëndetin e individëve).

2

Faktorët e mjedisit jetësor të pafavorshëm mund të çojnë te disa të drejta procedurale të palëve të interesit.

3

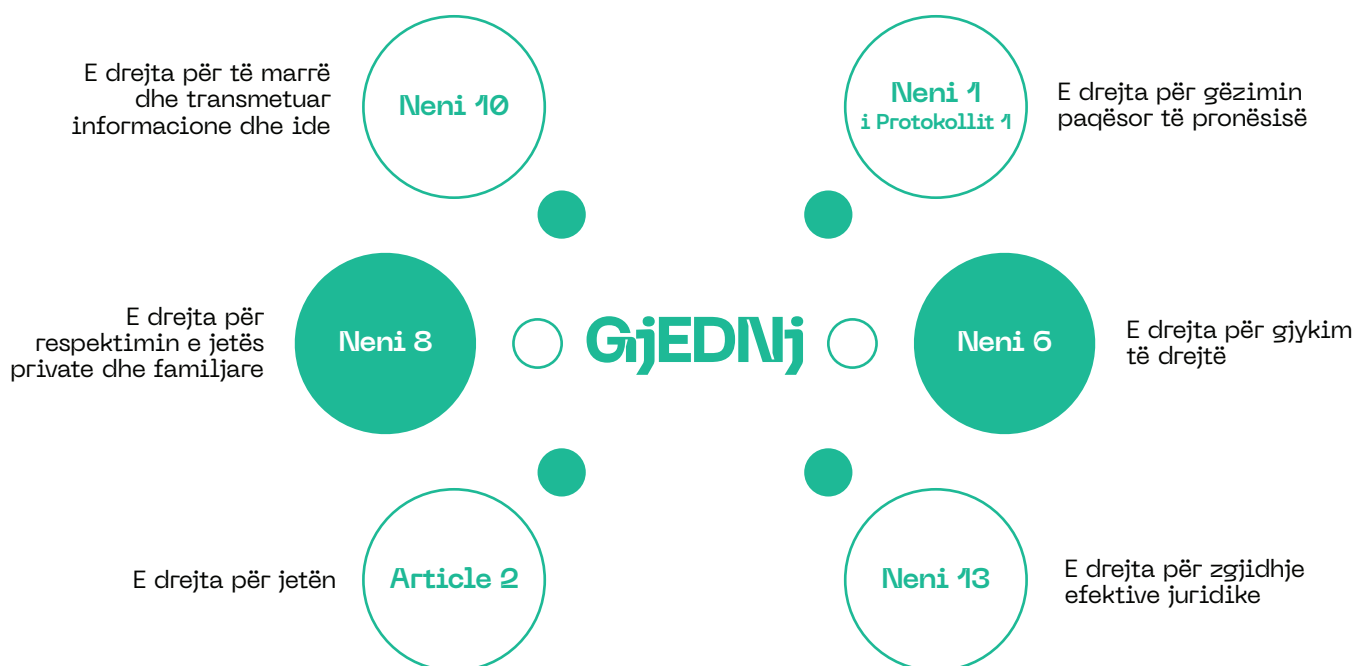
Mbrojtja e mjedisit jetësor mund të jetë qëllim legjitim i cili në raste të përshtatshme justifikon kufizimin e të drejtave të caktuara, duke përfshirë të drejtën për jetën private dhe e drejta e pronësisë.

3.1.3 Fusha e zbatimit të Konventës Evropiane për të Drejtat e Njeriut në mbrojtjen e mjedisit jetësor

Konventa Evropiane për të Drejtat e Njeriut nuk parashikon një të drejtë të veçantë për një mjedis jetësor të shëndetshëm, por GJEDNJ-ja ka pranuar njohjen indirekte të çështjeve mjedisore në mbrojtjen e të drejtave themelore nga Konventa. Gjatë viteve, GJEDNJ-ja ka treguar një kreativitet të madh në përdorimin e një numri më të madh të neneve të Konventës në drejtim të mbrojtjes së mjedisit jetësor. Në këtë kuptim, GJEDNJ-ja gjen zbatim të Konventës në jurisprudencën e saj dhe trajton çështje që lidhen me mjedisin në rastin e burimeve të ndryshme të ndotjes, duke filluar nga mbrojtja nga zhurma, përmes formave të ndryshme të ndotjes industriale, aktiviteteve bërthamore, menaxhimit të mbetjeve, zhvillimit urban, deri në fatkeqësitë natyrore dhe përmytjet dhe trajton rrezikun e lëndimit, jo vetëm zbatimin e Konventës për dëmet e materializuara tashmë.

Jurisprudenca e GJEDNJ-së i referohet çështjeve që lidhen me mjedisin jetësor si përbërës të neneve të mëposhtme të Konventës:

Infografika tregon gamën e përdorimit të neneve të Konventës në rastet kur GJEDNJ-ja trajton çështje lidhur me mjedisin jetësor. Nga praktika e analizuar, konkludohet se nga interpretimi i **nenit 1 të Protokollit nr.1**, nga ana GJEDNJ-së rrjedh se mbrojtja e të drejtës individuale për gëzimin paqësor të pronës mund t'u kërkojë autoriteteve publike të sigurojnë disa standarde mjedisore, që nënkupton jo vetëm detyrën e autoriteteve publike për të mos ndërhyrë, por mund të kërkohej edhe marrja e masave pozitive për mbrojtjen e kësaj të drejte, veçanërisht kur ekziston një lidhje e drejtpërdrejtë midis masave që kërkuesi mund të presë në mënyrë legjitime nga autoritetet dhe gëzimin efektiv të pasurisë së tij.

GJEDNJ-ja e konsideron **nenin 2** vendimtar në ushtrimin e të drejtave të tjera nga Konventa. Megjithatë, Gjykata është kufizuese në shqyrtimin e saj të nenit 2 në çështjet që lidhen me mjedisin jetësor. Ka vetëm disa raste në të cilat Gjykata ka gjetur shkelje të nenit 2 në këtë kontekst, përkatësisht kur ankuesit janë ekspozuar ndaj aktiviteteve të rrezikshme ose fatkeqësive natyrore.

Për zbatimin e **nenit 6** në kontekst të mbrojtjes së mjedisit jetësor, për GJEDNJ-në duhet të ekzistojë një lidhje mjaft e drejtpërdrejtë ndërmjet problemit të diskutueshëm mjedisor dhe të drejtës civile që pretendohet se është shkelur. Lidhur me të drejtën procedurale për një mjet juridik efektiv (neni 13), ky nen përdoret shpesh në korrelacion me nene të tjera të Konventës, më konkretisht në situata kur e drejta për jetën është shkelur për shkak të veprimtarive të dëmshme për mjedisin jetësor (neni 2); e drejta për respektimin e jetës private dhe familjare (neni 8) ose e drejta e pronës (neni 1 i Protokollit nr. 1), kurse kërkuesi pretendon se, brenda kuadrit të së drejtës së brendshme, ai nuk kishte në dispozicion një mjet juridik efektiv. për të mbrojtur ato të drejta.

Neni 8 i Konventës është instrumenti kryesor i Gjykatës që përdoret për mbrojtjen e mjedisit jetësor dhe në bazë të këtij neni është zhvilluar praktikë e konsiderueshme për këtë çështje. Ky nen interpretohet në mënyrë më pak kufizuese sesa interpretimi i nenit 2 të Konventës. Sipas Gjykatës, e drejta për respektimin e strehimit nuk përfshin vetëm të drejtën e zonës aktuale fizike, por edhe të gëzimit të qetë të kësaj zone brenda kufijve të arsyeshëm, gjë që është domethënëse, veçanërisht në rastet që lidhen me nivelin e lartë të zhurmës, e cila cenon pikërisht këtë aspekt të gëzimit të së drejtës që rrjedh nga ky nen. Prandaj, Gjykata pranon burime të ndryshme të dëmtimit si shkelje të nenit 8, përkatësisht mund të mbulojë lloje të ndryshme të ndotjes: ndotjen e ajrit⁹, zhurma¹⁰, ndikimi bërthamor¹¹, ndotja e furnizimit me ujë¹², përdorimi i mjeteve piroteknike¹³ dhe të ngjashme.

Neni 10, i cili mbron të drejtën për të marrë dhe transmetuar informacione për çështje me interes të përgjithshëm publik, më së shpeshti përdoret në situata që lidhen me lirinë e shprehjes së personave dhe organizatave të angazhuara në mbrojtjen e mjedisit. Autoritetet publike nuk mund të kufizojnë të drejtën e një personi për të marrë informacion në lidhje me rreziqet dhe dëmet mjedisore nga shoqatat ose individët që dëshirojnë ta shpërndajnë atë në publik dhe kufizimet nga autoritetet në këtë seksion janë të mundshme për sa kohë që ato janë të përcaktuara me ligj dhe ndjekin një qëllim të caktuar legjitim.

Interesant është edhe zbatimi i **nenit 3** nga GJEDNJ-ja në kontekstin e mjedisit jetësor. Gjykata ka dëgjuar raste në të cilat individët kanë pretenduar se ndotja ose shqetësimet mjedisore ndaj të cilave ata janë ekspozuar përbëjnë shkelje të nenit 3. Në shumë raste të tilla, Gjykata vendosi se nuk ishte vërtetuar se ishte arritur pragu i seriozitetit për zbatueshmërinë e kësaj dispozite. Megjithatë, do të ishte e dobishme të rishikohej praktika gjyqësore për kushtet e paraburgimit në këtë kontekst. Nga kjo jurisprudencë rezulton se ekspozimi i një të burgosuri ndaj ndotësve, shqetësimeve në mjedisin jetësor ose një mjedisi të ndotur burgu është të paktën një faktor që duhet marrë parasysh kur vlerësohen rastet sipas nenit 3 të Konventës. Pothuajse në të gjitha rastet në fjalë, tymi i dorës së dytë ishte i kombinuar me faktorë të tjerë fizikë, siç janë kushtet e mbipopulluara dhe josanitare.¹⁴

⁹ ECtHR, Surugiu v. Romania, 20 April 2004, 48995/99; ECtHR, Önerildiz v. Turkey, 30 November 2004, 48939/99; ECtHR, Brândușe v. Romania, 7 April 2009, 6586/03; ECtHR, Guerra and others v. Italy, 19 February 1998, 14967/89; ECtHR, Fadeyeva v. Russia, 9 June 2005, 55723/00; ECtHR, Giacomelli v. Italy, 2 November 2006, 59909/00; ECtHR, Bacila v. Romania, 30 March 2010, 19234/04; ECtHR, Dubetska and others v. Ukraine, 10 February 2011, 30499/03.

¹⁰ ECtHR, Deés v. Hungary, 9 November 2010, 2345/06; ECtHR, Moreno Gomez, v. Spain, 16 November 2004, 4143/02; ECtHR, Hatton and others v. United Kingdom, 8 July 2003, 360022/97.

¹¹ ECtHR, McGinley and Egan v. United Kingdom, 9 June 1998, 21825/93 & 23414/94; ECtHR, Tatar v. Romania, 27 January 2009, 67021/01.

¹² Dzemyuk v. Ukraine, 4 September 2014, 42488/02.

¹³ ECtHR, Zammit Maempel v. Malta, 22 November 2011, 24202/10.

¹⁴ Види (Florea v. Romania, 2010, § 50-65; Pavalache v. Romania, 2011, §§ 87-101; Vasilescu v. Belgium, 2014, §§ 88-107; Sylla and Nollomont v. Belgium, 2017, §§ 35-42)

3.1.4 Jurisprudenca e GJEDNJ–së me fokus mbrojtjen e pyjeve

Nga moria e gjykimeve përmes prizmit të ndërlidhjes ndërmjet të drejtës për një mjedis jetësor të shëndetshëm dhe mbrojtjes së tij, interesit publik dhe të drejtave civile dhe interesave individuale, ajo pasqyron pozicionin e saj në lidhje me këto ekuilibra nëpërmjet fjalive të mëposhtme që kanë mbrojtjen e pyjeve në fokusin e tyre më të ngushtë:

Papastavrou dhe të tjerët kundër Greqisë, 10 prill 2003

Në këtë rast, 25 kërkuesit dhe autoritetet ishin në mosmarrëveshje për pronësinë e një trualli. Në vitin 1994, prefekti i Athinës vendosi që zona, përfshirë parcelën e diskutueshme, të ripyllëzohej. Ankuesit e kundërshtuan atë vendim përpara Këshilli të Shtetit. Ankesa e tyre u refuzua me arsyetimin se vendimi i prefektit vërtetonte vetëm vendimin e mëparshëm të Ministrit të Bujqësisë në vitin 1934, që ato të jenë të pyllëzuara. Kërkuesit pretenduan se prona e tyre ishte shpronësuar në mënyrë efektive pa iu paguar asnjë kompensim dhe argumentuan se asnjë interes publik nuk mund të justifikonte një kufizim kaq drastik të të drejtave të tyre pronësore, duke qenë se çdo ripyllëzimi i tokës ishte i pamundur për shkak të llojit dhe cilësisë së tokës.

Gjykata vendosi se ka pasur shkelje të nenit 1 të Protokollit nr. 1. Ajo konsideroi veçanërisht se autoritetet kishin gabuar që urdhëruan masën e pyllëzimit pa vlerësuar më parë se si kishte evoluar situata që nga viti 1934. Duke rrëzuar ankesën e ankuesve vetëm me arsyetimin se vendimi i prefektit thjesht konfirmonte një vendim të mëparshëm, Këshilli i Shtetit nuk arriti të mbronte në mënyrë adekuate të drejtat e pronarëve të pronave, veçanërisht pasi nuk kishte asnjë mundësi për të marrë kompensim sipas ligjit grek.

Turgut dhe të tjerët kundër Turqisë 8 korrik 2008

Çështja ka të bëjë me një ngastër toke prej më shumë se 100.000 metra katrorë, për të cilën kërkuesit pretenduan se ka qenë në pronësi të familjeve të tyre për më shumë se tre breza. Kërkuesit apeluan kundër vendimit të gjykatave turke për regjistrimin e tokës në emër të Thesarit Publik me arsyetimin se toka ishte pyll publik, pa i paguar asnjë dëmshpërblim.

Gjykata vlerësoi se ka pasur shkelje të nenit 1 të Protokollit nr. 1 të Konventës. Sidomos duke kujtuar se mbrojtja e natyrës dhe e pyjeve, dhe e mjedisit jetësor në përgjithësi, është një çështje me shqetësim të konsiderueshëm dhe të vazhdueshëm për opinionin publik dhe rrjedhimisht për autoritetet publike, si dhe se imperativët ekonomikë, madje edhe disa të drejta themelore, përfshirë të drejtën e pronës, nuk duhet të vihen para konsideratave për mbrojtjen e mjedisit, veçanërisht kur ka pasur legjislacion për këtë temë. Megjithatë, gjykata vuri në dukje se marrja e pronës pa paguar një shumë të arsyeshme që lidhet me vlerën e saj normalisht përbën një ndërhyrje joproporcionale dhe mungesa totale e kompensimit mund të konsiderohet e justifikuar vetëm në rrethana të jashtëzakonshme. Në rastin konkret, ankuesit nuk kanë marrë asnjë kompensim për transferimin e pronës së tyre në Thesar. Asnjë rrethanë e jashtëzakonshme nuk u ngrit më tej nga qeveria turke për të justifikuar mungesën e kompensimit. Rrjedhimisht, Gjykata konstatoi se dështimi për të dhënë ndonjë kompensim për kërkuesit shkelte, në dëm të tyre, ekuilibrin e drejtë që duhej të vendosej midis kërkesave të interesit të përgjithshëm të komunitetit dhe kërkesave për mbrojtjen e të drejtave individuale.

3.2 Gjykata Evropiane e Drejtësisë (GJED) dhe rëndësia e saj në mbrojtjen e mjedisit jetësor

Mbrojtja e mjedisit jetësor është e kodifikuar në nenin 37 të Kartës së të Drejtave Themelore të Njeriut të Bashkimit Evropian dhe lexon: *“Politikat e Bashkimit duhet të integrojnë dhe sigurojnë një nivel të lartë të mbrojtjes së mjedisit natyror dhe përmirësimit të cilësisë së tij në përputhje me parimin e zhvillimit të qëndrueshëm.”*¹⁵. Me këtë nen, mbrojtja e mjedisit jetësor praktikisht fitoi rëndësi për të drejtat e njeriut në kontekstin ligjor të BE-së.¹⁶

Edhe pse në nenin 37 Karta kodifikon “një nivel të lartë të mbrojtjes së mjedisit jetësor” dhe “përmirësimi i cilësisë së mjedisit jetësor” si pjesë e korpusit të BE-së për mbrojtjen e të drejtave themelore, nuk garanton një të drejtë specifike për një mjedis të shëndetshëm. Është mjaft e qartë se ky nen përsërit vetëm dispozitat e instrumenteve të tjera të drejtës të BE-së dhe se ai i referohet ekskluzivisht politikave mjedisore të Bashkimit Evropian. Më konkretisht, ajo ka statusin e një parimi dhe jo të një të drejte subjektive, që sipas Kartës do të thotë se ka zbatueshmëri të kufizuar gjyqësore. Nuk ka përdorues individualë të tij, por vetëm detyrime ndaj shteteve anëtare. Si rezultat, ai ka një përdorim të kufizuar për individët dhe OJQ-të që kërkojnë të inkurajojnë veprimin mjedisor përmes gjykatave.¹⁷

Zbatimi i nenit 37 në praktikën e GJED-së në zbatimin e të drejtave të Kartës tregon se konsiderata për mjedisin jetësor shfaqet në dy kontekste specifike:

 01 Shfajësim për shkeljen
Shfajësim për shkeljen e të drejtave tjera nga Karta

Validimi
Validimi i mbrojtjes së mjedisit jetësor së bashku me të drejtat e tjera nga Karta

 02

¹⁵ https://ec.europa.eu/info/index_en

¹⁶ Bogojević, Sanja, EU Human Rights Law and Environmental Protection: The Beginning of a Beautiful Friendship? (May 30, 2014). S. Douglas-Scott and N. Hatzis (Eds.) EU Human Rights Law, Edward Elgar Publishing, 2014, Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=2475334>, p.2.

¹⁷ Në nenin 37 të Kartës thuhet: “Në politikat e Bashkimit duhet të integrohet dhe të sigurohet një nivel i lartë i mbrojtjes së mjedisit natyror dhe përmirësimi i cilësisë së tij në përputhje me parimin e zhvillimit të qëndrueshëm”. Povelba.indd [europa.eu]

3.2.1 Jurisprudenca e GJED-së me fokus në mbrojtjen e pyjeve

Pyjet dhe mbrojtja e tyre shihen me vëmendje të madhe si një e mirë globale, deri në atë masë sa që Bashkimi Evropian përmes legjislatcionit të tij ka rregulla strikte se si të trajtojë ato. Në disa raste në periudhën e kaluar vëmendje është kushtuar edhe nga aspekti i mbrojtjes gjyqësore. Një nga më të habitshmet është rasti i pyllit të mbrojtur Bjalowiezha (Białowieża) në Poloni.

Polonia: C-441/17, Komisioni kundër Polonisë, 17 prill 2018 (Białowieża)

Pylli Białowieża është një vend i mbrojtur, një sit i Trashëgimisë Botërore të UNESCO-s dhe një nga pyjet e fundit primare në Evropë. Në mars 2016, autoritetet polake miratuan një vendim që lejonte një rritje të trefishtë të operacioneve të prerjes së pyjeve në rrethin e tij, si dhe prerjet në zonat e përjashtuara deri më tani nga çdo ndërhyrje. Më vonë gjatë vitit, Komisioni Evropian nisi një hetim për prerjet në këtë pyll dhe në korrik 2017 vendosi ta referonte Poloninë në Gjykatën e Drejtësisë të Bashkimit Evropian.

Më 27 korrik 2017, u miratua një masë e përkohshme që urdhëronte vendin të ndërpresë menaxhimin aktiv të pyjeve. Më 20 shkurt 2018, Këshilli i Përgjithshëm i Gjykatës lëshoi një Opinion i cili u shpreh se vendimet e menaxhimit të pyjeve të marra nga Polonia në lidhje me këtë zonë shkelnin ligjin e BE-së, pasi ato vendime mund të rezultojnë domosdoshmërisht në përkeqësimin e riprodhimit të specieve të mbrojtura. Më 17 prill, Vendimi i Gjykatës së Drejtësisë konfirmon opinionin e mëparshëm, duke pretenduar se Polonia nuk ka përmbushur detyrimet e saj sipas "Direktivave për Habitatet dhe Zogjtë".

Itali: C-304/05, Komisioni kundër Italisë, 20 shtator 2007 (zona e skijimit Santa Caterina Valfurva)

Ky rast kishte të bënte me zgjerimin e zonës së skijimit për Kampionatin Botëror të Skijimit Alpin 2005, i cili përfshinte veçanërisht zgjerimin e pistës së skijimit Edelweiss, në SPA Parco Nazionale dello Stelvio. Parku strehon një sërë specimesh të Direktivës për Zogjtë nga Aneksi I, si dhe shpendë shtegtarë.

Në tetor 1999, një propozim iu dorëzua autoriteteve rajonale për të zhvilluar zonën e skijimit Santa Caterina dhe objektet e saj për të pritur Kampionatin Botëror të Skijimit Alpin 2005. Ai parashikonte krijimin e një korridori të skijimit në një zonë të pyllëzuar dhe ndërtimin e një teleferiku, ashensori, stacionin e nisjes, stadiumin e skijimit dhe parkingun, modifikimin e pistës së skijimit Edelweiss, ndërtimin e një ure, strehimore, rrugët e shërbimit, makineritë e programueshme të borës artificiale dhe magazinimin e automjeteve.

Në maj 2000, bazuar në një studim të arkitektit të projektit, Rajoni i Lombardisë dha një opinion të favorshëm në lidhje me përputhshmërinë mjedisore të projektit, duke iu nënshtruar disa kushteve të përgjithshme dhe specifike. Studimi arriti në përfundimin se ndikimi në mjedis dhe masat që rezultuan u shqyrtuan vetëm në mënyrë të përmblëdhur, por ishte i nevojshëm një projekt restaurimi morfologjik dhe ekologjik për të rimbjellur zonën pas përfundimit të punës.

Në shtator 2000, rajoni i Lombardisë porositi Institutin e Kërkimeve për Ekologjinë e Aplikuar dhe Ekonominë në Rajonet Alpine (IREALP) për të përgatitur një raport mbi vlerësimin e ndikimit në mjedisin jetësor të projektit. Raporti i vitit 2002 nuk përmban një listë shteruese të shpendëve të egër të pranishëm në zonë dhe i referohet zonave kyçe si në zhvillim progresiv me njohuri të mëtejshme të ofruara nga zbatimi i projektit.

Në shkurt 2003, rreth 2500 pemë u prenë në një zonë 50 metra të gjerë dhe 500 metra të gjatë, efekti i së cilës ishte copëtimi i plotë i habitatit të zogjve të pranishëm në vend. Në dhjetor 2003, Komisioni i dërgoi Italisë një letër njoftimi zyrtar, e ndjekur nga një opinion i arsyetuar në korrik 2004, Gjykatën e Drejtësisë të Bashkimit Evropian.

Pas referimit të Italisë në GJED-ë, Komisioni i kërkoi Gjykatës të vendosë se, në lidhje me projektin për zhvillimin e skijimit, Italia nuk ka përmbushur detyrimet e saj sipas Nenit 6(2) – (4) HD dhe Nenit 4 (1) dhe (2) BD.

Gjykata e konsideroi studimin e vitit 2000 dhe raportin e vitit 2002 si të pamjaftueshëm për një vlerësim të duhur sipas Nenit 6(3), sepse ato nuk marrin parasysh të gjitha konsideratat e nevojshme dhe vetë nxjerrin në pah nevojën për analiza shtesë. Prandaj, "si studimi i vitit 2000 ashtu edhe raporti i vitit 2002 kanë boshllëqe dhe u mungojnë gjetjet dhe përfundimet e plota, të sakta dhe përfundimtare, të afta për të hequr çdo dyshim të arsyeshëm shkencor në lidhje me efektet e dokumenteve të propozuara mbi SPA-në në fjalë." Duke qenë se janë prerë 2500 pemë, duke shkatërruar terrenet e shumimit të specieve të mbrojtura, konkluzioni është i pashmangshëm se:

- Çështjet dhe pasojat e tyre në SPA ishin të papajtueshme me Nenin 6 (2) HD;
- duke miratuar masa që mund të kenë një ndikim të rëndësishëm në Zonën e Mbrojtjes së Posaçme IT 2040044, Parco Nazionale dello Stelvio, pa iu nënshtruar një vlerësimi të duhur të implikimeve të tyre në drejtim të objektivave të ruajtjes së zonës;
- duke miratuar masa të tilla, pa respektuar dispozitat që lejojnë zbatimin e një projekti, pavarësisht vlerësimit negativ të implikimeve dhe në mungesë të zgjidhjeve alternative, vetëm për arsye imperative të interesit mbizotërues publik, kurse më pas vetëm pas miratimit dhe dorëzimit tek Komisioni i Komuniteteve Evropiane për çdo masë kompensuese të nevojshme për të siguruar mbrojtjen e koherencës së përgjithshme të Natura 2000;
- duke mos marrë masa për të shmangur përkeqësimin e habitateve natyrore dhe habitateve të specieve dhe shqetësimin e specieve për të cilat është caktuar SPA IT 2040044, Parco Nazionale dello Stelvio.

Kështu, Republika Italiane nuk ka përmbushur detyrimet e saj sipas nenit 6 pika 2 deri në 4 të Direktivës së Këshillit 92/43/KEE të datës 21 maj 1992 mbi ruajtjen e habitateve natyrore dhe faunës dhe florës së egër, në lidhje me nenin 7 të asaj direktive dhe sipas nenit 4 pika 1 dhe 2 të Direktivës së Këshillit 79/409/KEE e datës 2 prill 1979 mbi ruajtjen e shpendëve të egër.

3.3 Roli, qasja dhe dallimet ndërmjet GJEDNJ-së dhe GJED-së në mbrojtjen e mjedisit jetësor

Në kontekstin kombëtar, analiza tregon se zbatimi i detyrimeve ndaj shteteve do të kontribuonte seriozisht në forcimin e mbrojtjes së mjedisit jetësor. Ajo që vihet re është se jurisprudenca tashmë e zhvilluar e GJEDNJ-së është potencialisht e zbatueshme në shumë situata në të cilat ndotja e mjedisit jetësor cenon të drejtat e qytetarëve të vendit tonë. Për sa i përket legjislacionit të BE-së, do të jetë e nevojshme të vazhdohet me harmonizimin e rendit juridik të Maqedonisë së Veriut me standardet e BE-së në fushën e mbrojtjes së mjedisit. Më poshtë janë ilustruar avantazhet, mundësitë dhe sfidat në zbatimin e praktikës së Gjykatës Evropiane të të Drejtave të Njeriut kundrejt Gjykatës Evropiane të Drejtësisë.¹⁸

GJEDNJ-ja kundrejt GJED-së

ANËT E MIRA

Të drejtat e njeriut janë relativisht të përcaktuara mirë

Ato mund të aplikohen qartë në sfida të caktuara të mjedisit jetësor

Prioritet i lartë për ruajtjen e ekosistemeve që vihet përpara edhe të drejtave themelore nga GJEDNJ-ja

Vs.

ANËT E MIRA

GJED-ja ka ilustruar vlerën që ofron për mbrojtjen e mjedisit jetësor

GJED-ja ka potencialin për të interpretuar të drejtat të Kartës për jetën, privatësisë dhe pronësinë në përputhje me të drejtat e GJEDNJ-së

Në rast të shfrytëzimit të potencialit të plotë, GJED-ja mund të sigurojë mbrojtje të mjedisit jetësor edhe më të madhe se GJEDNJ-ja

SFIDAT

Shfrytëzimi i Konventës për të detyruar shtetet të përgjigjen ndaj ndryshimeve klimatike do të jetë një sfidë

SFIDAT

Karta për të drejtat themelore të njeriut të BE-së janë hipotetike kur bëhet fjalë zbatimin e tyre në probleme të mjedisit jetësor

¹⁸ Chapter 27 is one of the most complex and requires great coordination and commitment efforts of the administration at the central and local level in order to meet the clearly stipulated criteria.

4. ORGANET DHE VENDOSJA INSTITUCIONALE E SEKTORIT TË PYLLTARISË

4.1 KUSH ËSHTË KUSH – Vendosja dhe funksionimi institucional i sektorit të pylltarisë

Shteti zbaton politikën e tij pyjore përmes **Ministrisë së Bujqësisë, Pylltarisë dhe Ekonomisë së Ujërave**, në të cilën pylltaria përfaqësohet përmes tre organeve të brendshme organizative:

Spektori i Pylltarisë dhe Gjuetisë (SPGj) si autoriteti më i lartë për pylltarinë dhe gjuetinë, i cili funksionon si njësi organizative e varur, me gjithsej 14 punonjës, me në krye Këshilltarin Shtetëror për Pylltarinë dhe Gjuetinë. Ky sektor përcakton politikën afatmesme dhe afatgjatë për zhvillimin e pylltarisë dhe gjuetisë, merr pjesë në hartimin e akteve ligjore dhe nënligjore në lidhje me menaxhimin dhe ekonomizimin e pyjeve dhe kafshëve të gjahut, monitoron punën e subjekteve që menaxhojnë pyjet dhe kafshët e gjahut në territorin e shtetit, kujdeset drejtpërdrejt për zhvillimin, përdorimin, mbrojtjen dhe avancimin e pyjeve dhe kafshëve të gjahut duke miratuar plane të veçanta për menaxhimin e pyjeve dhe baza të veçanta të biznesit të gjuetisë. Sektori kujdeset për kryerjen e ligjshme, efikase, cilësore dhe në kohë të punëve në pylltari dhe gjueti, monitoron menaxhimin e pyjeve në pronësi private, krijon vendgjueti dhe i cakton në menaxhim në procedurë të veçantë, përgatit propozime për ngritjen e vendgjuetive dhe në procedurë të veçantë propozon subjekte për shfrytëzimin e kafshëve të gjahut në vendgjueti, përgatit dhe dorëzon në Qeveri program vjetor për riprodhimin e zgjeruar të pyjeve dhe kujdeset për zbatimin e tij, përgatit dhe dorëzon në Qeveri raport vjetor për zbatimin e programit për riprodhimin e zgjeruar të pyjeve në vitin paraprak, vendos në procedura administrative për çështje nga lëmia e pylltarisë dhe gjuetisë, përgatit analiza dhe informata për gjendjen në pylltari dhe gjueti për nevojat e Qeverisë dhe Kuvendit të Republikës së Maqedonisë, mban kontakte me autoritete, institucione dhe subjekte të tjera vendore dhe të huaja dhe jep propozime e mendime për problemet në fushën e pylltarisë dhe gjuetisë.

Është i organizuar në katër njësi:

Departamenti për rregullimin dhe shfrytëzimin e pyjeve

Departamenti i pylltarisë dhe pyllëzimit

Departamenti për mbrojtjen e pyjeve nga faktorët biotikë dhe abiotikë

Departamenti i gjuetisë, – rregullimi i vendgjuetisë dhe dhënia e gjahut në shfrytëzim

–koncesion

¹⁹ <http://www.mzsv.gov.mk/CMS/Upload/docs/jdi/%D0%9F%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%B8%D0%BB%D0%BD%D0%B8%D0%BA%20%D0%B8%20%D0%9E%D1%80%D0%B3%D0%B0%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D1%80%D0%B0%D0%BC%20%D0%B7%D0%B0%20%D0%BE%D1%80%D0%B3%D0%B0%D0%BD%D0%B8%D0%B7%D0%B0%D1%86%D0%B8%D1%98%D0%B0.pdf>

Me këtë vendosje në Ministri, Sektori i Pylltarisë nuk është në gjendje të imponojë një ndikim më të fortë në vendimmarrje, funksionet e administratës, kontrollin dhe mbikëqyrjen në kuadër të politikës dhe strategjisë së unifikuar pyjore. Është e nevojshme të ngrihet në nivel drejtorie, me fuqi vendimmarrëse dhe ndikim më të madh në vendimmarrje në politikën dhe strategjinë e përgjithshme pyjore.

Inspektorati Shtetëror i Pyjeve dhe Gjuetisë (IShPGj) si drejtori në Ministri kryen punë që kanë të bëjnë me mbikëqyrjen inspektuese të zbatimit të rregulloreve ligjore dhe nënligjore nga Ligji për pyjet, Ligji për gjuetinë, Ligji për materialin riprodhues nga speciet e drurëve pyjorë, Ligji për mbrojtjen e bimëve nga sëmundjet dhe dëmtuesit dhe rregullore të tjera ligjore që lidhen ngushtë me këtë çështje. Detyrat e Inspektoratit Shtetëror të Pylltarisë dhe Gjuetisë kryhen përmes Sektorit për Pylltari dhe Gjueti, një departament për punë eksperte administrative dhe pesë departamente rajonale. Inspektorati ka të punësuar 19 inspektorë, me diplomë në pylltari - 17 janë inspektorë pyjorë dhe 2 inspektorë gjuetie, drejtohet nga drejtori.

IShPGj funksionon në mënyrë të pavarur, pa përfitur nga sinergjia me policinë pyjore dhe shërbimin e rojeve pyjore, si dhe është e kufizuar në efektivitet. Gatishmëria e dobët teknike dhe e personelit dhe ndikimet politike e bëjnë të vështirë luftën kundër korrupsionit të përhapur sistemik në pylltari, ku është praktikisht i pafuqishëm.

Sektori i Policisë Pyjore (SPP) funksionon si një njësi ministrore e varur dhe lufton aktivitetet e paligjshme të tregtisë së pyjeve dhe lëndës drusore me kontrole dhe patrullime policore. Sipas Rregullores për organizimin e MBPEU-së nga viti 2015, kryen punë studimore, analitike, informative-dokumentuese dhe detyra në fushën e mbrojtjes së pyjeve në pronësi shtetërore dhe private, merr pjesë në hartimin e ligjeve dhe akteve ligjore përkatëse që lidhen me mbrojtjen e pyjeve, përgatit analiza dhe informata për gjendjen e mbrojtjes së pyjeve për nevojat e Qeverisë dhe Kuvendit të Republikës së Maqedonisë, përgatit raport vjetor për punën e policisë pyjore, organizon dhe realizon bashkëpunimin me autoritetet, sektorët dhe administratat e tjera kompetente. Sektori është i organizuar në Njësinë qendrore organizative, i mbështetur nga Departamenti për çështje profesionale-administrative dhe Departamenti për kontroll të brendshëm, i cili gjendet në ndërtesën e MBPEU-së në Shkup dhe 30 stacione të policisë pyjore nëpër RMV-ë.

Sipas Ligjit për pyjet (Neni 81), Policia Pyjore kryen kontrollin dhe patrullimin e pyjeve në pronësi shtetërore dhe private. Fondet për financimin e policisë pyjore sigurohen nga buxheti. Pjesëtarët e policisë pyjore janë veçanërisht të autorizuar:

- për ta ruajtur pyllin;

- për të intervenuar;

- për të parandaluar dhe të legjitimojë ose ndalojë personat e kapur duke kryer vepra të dënueshme sipas këtij ligji ose vepra penale në lidhje me pyjet ose që dyshohen në mënyrë të arsyeshme se kanë kryer veprime të tilla;

- të kryejë inspektim të të gjitha mjeteve të përdorura për transportin ose transferimin e masës drusore dhe produkteve të tjera pyjore, në të gjitha vendet ku ruhet masa drusore dhe produktet e tjera pyjore;

- të kryejë konfiskimin e përkohshëm të sendeve dhe mjeteve me të cilat është kryer një krim ose kundërvajtje dhe sendet që kanë lindur ose janë përvetësuar duke kryer një krim të tillë;
- të monitorojë dhe raportojë për gjendjen e pyjeve në lidhje me prerjet e paligjshme dhe vjedhjet e pyjeve, zjarret në pyje, sëmundjet e bimëve, dëmtuesit e pyjeve, si dhe fatkeqësitë e tjera dhe të njoftojë autoritetet kompetente për përvetësimin e paligjshëm të pyjeve dhe tokave pyjore dhe të fillojë procedurën kundër shkelësve para një organi kompetent.

Të gjitha subjektet që menaxhojnë pyjet, personat e tjerë juridikë dhe qytetarët që janë të detyruar t'u mundësojnë pjesëtarëve të policisë pyjore ushtrimin e kompetencave të tyre, i nënshtrohen kontrollit të policisë pyjore.

Drejtoria e Policisë pyjore ka gjithsej rreth 400 punonjës, nga të cilët mbi 95% janë në komisaritet e policisë pyjore. Punonjësit e policisë pyjore duhet të kenë të paktën arsim të mesëm dhe nuk duhet të jenë të profesionit të pylltarisë dhe komandantët e komisariateve të policisë pyjore duhet të kenë mbaruar fakultetin e pylltarisë. Departamenti drejtohet nga një shef, me diplomë në pylltari. Mesatarisht, përpunon rreth 1400 raste të prerjeve dhe transportit të paligjshëm në vit.

Policia Pyjore është një shërbim special policor, i cili është shembull unik në Republikën e Maqedonisë së Veriut, pasi nuk dihet të ekzistojë në asnjë vend tjetër. Merret kryesisht me çështje të vogla të paligjshme, ndërsa ato të mëdha në përgjithësi nuk trajtohen. Bashkëpunimi me Ministrinë e Punëve të Brendshme, inspektimin pyjor dhe shërbimin e rojeve pyjore është në nivel të ulët, gjë që kontribuon në kufizimin e efektivitetit të tij.

Një drejtues i Sektorit të Policisë Pyjore, me përvojë 24 vjeçare në Policinë Pyjore, në një bisedë për situatën me krimin pyjor dhe luftën e institucioneve kundër tij, deklaroi se nuk mund të thuhet se vetëm Policia Pyjore është joefektive, sepse joefikasiteti është kudo, në të gjithë shoqërinë. Ai vë në dukje bashkëpunimin e dobët dhe korrupsionin e theksuar në Ministrinë e Punëve të Brendshme, në prokurori, në gjyqësor, Ndërmarrjen Publike "Pyjet Kombëtare". Shumë ankesa ndaj individëve, personave juridikë, madje edhe personave përgjegjës të punësuar në NPPK nuk janë proceduar ose plotësohen me dënime minimale. Fakti është se në vitet e para të krijimit të saj, Policia Pyjore tregoi sukses të madh në veprimtarinë e saj, Policia Pyjore pati rezultate të jashtëzakonshme. Vetëm SPP Gostivar në gjashtë muajt e parë të themelimit në vitin 1998 kishte konfiskuar më shumë se 300 m³ masë drusore të prerë në mënyrë të paligjshme dhe thajse çdo ditë bënë të paktën dy ose tre kallëzime kundër shkelësve të ndryshëm. Një pjesë e madhe e shkelësve të denoncuar shumë herë janë ende të angazhuar në tregti të paligjshme të drurit, që do të thotë se represioni nuk i demotivoi në aktivitete të paligjshme.

Motivimi i anëtarëve të PP-së ishte pothuajse me të drejtë i ulët për shkak të pagave të ulëta dhe pajisjeve të dobëta. Në prill të vitit 2021, pas 12 vitesh, u blenë uniforma dhe këpucë të reja dhe u nënshkrua një marrëveshje e re kolektive, me të cilën pagat e pjesëtarëve të Policisë Pyjore rriten me 30 %²⁰. Paga bazë neto e një polici pyjor sot është rreth 20.000 denarë, ku përfshihen edhe shtesat për punë të dielave, punë në ditë festash, punë në ndërrime të natës dhe punë me ndërrime, kështu që shuma neto arrin 25-30.000 denarë. Për komandantët e stacioneve policore pyjore kjo shumë arrin nga 35 deri në 40.000 denarë.

Gjendja me kapacitetet njerëzore në SPP është veçanërisht e rënduar nga mungesa e trajnimit për pjesëtarët e policisë pyjore, struktura e pafavorshme e moshës, kontrollet e pa kryera të sigurisë para punësimit të tyre, si dhe fakti që punonjësit e policisë pyjore janë të punësuar me çfarëdo lloj arsimit të mesëm, në vend të profesionit të pylltarisë, që ishte rasti në themelimin e tij. Gjithashtu mungojnë disa pozicione që do të ndihmonin në efikasitetin e këtij departamenti, si specialist në të drejtën pyjore, sistemin e informacionit pyjor dhe bashkëpunimin ndërkombëtar.

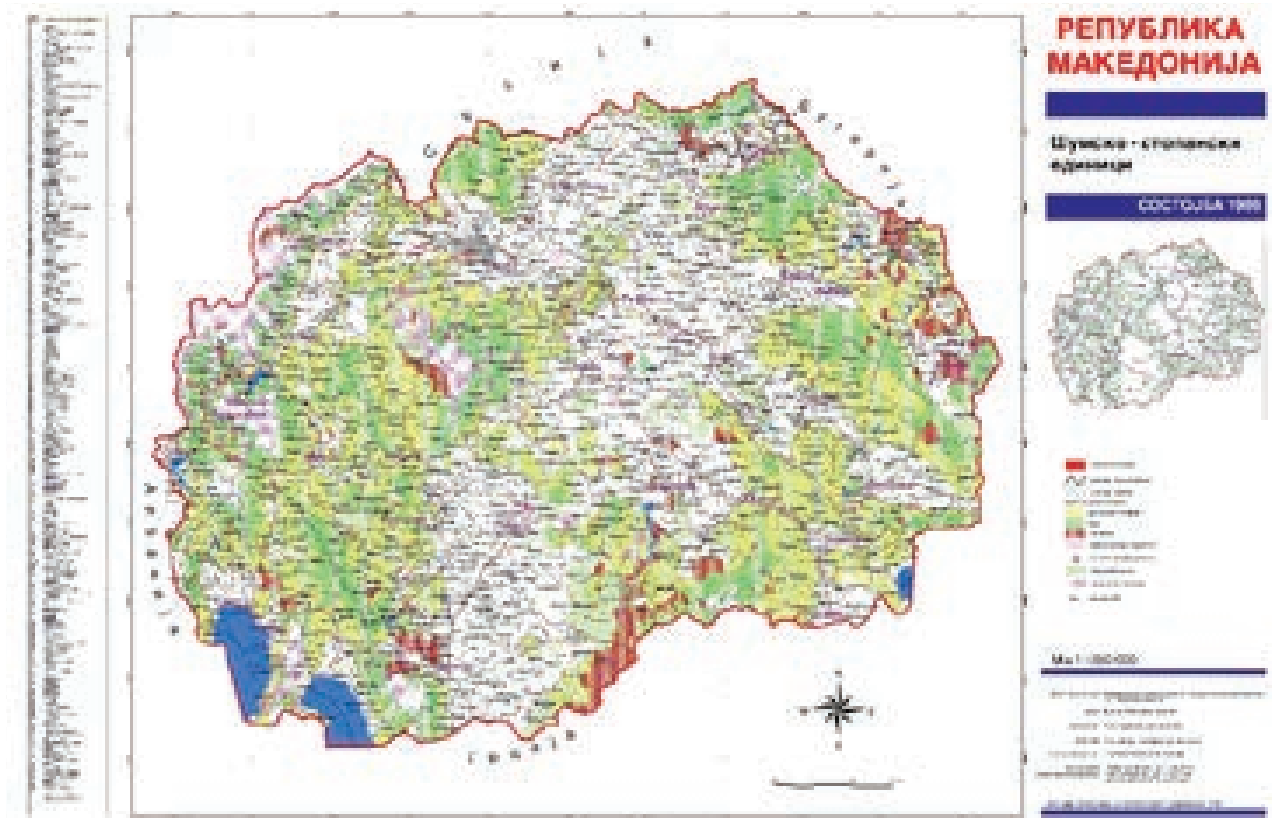

Ndërmarrja Publike "Pyjet Kombëtare"

Ndërmarrja publike "Pyjet Kombëtare" është themeluar me Vendim të Qeverisë së Republikës së Maqedonisë të Veriut nga 15.12.1997 dhe filloi punën më 1.7.1998, si trashëgimtar ligjor i disa subjekteve ekonomike, të cilat deri atëherë menaxhonin pyjet shtetërore. Pjesa më e madhe e këtyre subjekteve ishin ferma pyjore të pavarura, të shpërndara në qytetet e RMV-së, si dhe në përbërjen e NP-së u përfshi edhe institucioni profesional për projektimin dhe rregullimin e pyjeve, i krijuar në vitin 1952, Instituti për rregullimin e pyjeve dhe rrugëve – "Shumaproekt".

²⁰<http://www.mzsv.gov.mk/Events.aspx?IdLanguage=1&IdRoot=1&News=1371>

Duke pasur parasysh se pyjet janë e mirë natyrore me interes të përgjithshëm, kurse menaxhimi i pyjeve është një veprimtari me interes publik, Ligji për Pyjet përcakton aktivitetet themelore të ndërmarrjes, të cilat janë:

- Menaxhimi i pyjeve shtetërore, përfshin kultivimin, mbrojtjen dhe shfrytëzimin e pyjeve, me zbatimin e të cilave ndërmarrja duhet të sigurojë ruajtjen dhe rritjen e përhershme të vlerës së pyjeve, si dhe rritjen e vazhdueshme të rritjes së tyre dhe të funksioneve të përgjithshme të dobishme të tyre.

- Ndërmarrja kryen edhe aktivitete të tjera, të cilat ndërlidhen me aktivitetet bazë dhe kontribuojnë në shfrytëzimin më të mirë të kapaciteteve të ndërmarrjes. Aktivitete të tilla janë: gjuetia, kultivimi i kafshëve të egra dhe turizmi i gjuetisë, prodhimi i farërave dhe fidanëve, grumbullimi dhe përpunimi i produkteve të tjera pyjore, eksporti i drurit dhe produkteve të drurit etj.

Ligji për pyjet parasheh që ndërmarrja financohet nga prodhimi dhe shitja e asortimenteve pyjore, grumbullimi, prodhimi dhe shitja e frutave të pyllit, kërpudhave dhe bimëve mjekësore (produkte jodrusore), kërmijve dhe breshkave; shfrytëzimin e gurit, rërës, zhavorrit, humusit etj., dhe veprimtari të tjera të parashikuara me ligj.

Gjithashtu, ndërmarrja është i vetmi subjekt që ofron shërbime për kryerjen e punëve profesionale pyjore në pyjet private, duke përfshirë të gjithë procedurën administrative për miratimin e prerjeve në pyjet private, me përjashtim të parqeve kombëtare, ku këtë rol e kryejnë subjektet që menaxhojnë me zonat e mbrojtura.

NPPK administron një sipërfaqe të përgjithshme nën pyje prej 847.256,22 ha, nga të cilat 238.410,67 ha ose 28% janë me trung të lartë; 547.808,96 ha ose 65% janë me trung të ulët, 18,526,65 ha ose 2% janë kultura të reja pyjore dhe 41.398,14 ha ose 5% janë gëmusha dhe shpatore. Rritja vjetore është vlerësuar në 1.597.277 m³, kurse prerja e lejuar vjetore është 960.804 m³, që përfaqëson 60% të rritjes.

Struktura organizative e NPPK-së përbëhet nga Drejtoria me seli në Shkup dhe 30 filiale nëpër RMV-ë. Organet drejtuese janë Bordi drejtues, Bordi për kontrollin e operacioneve materiale dhe financiare, Drejtori dhe zëvendësi i tij. Drejtoria është e organizuar në 9 sektor, të cilat drejtohen nga ndihmësdrejtorët:

1. Sektori për pylltari
2. Sektori për mbrojtjen e pyjeve, mbikëqyrje dhe kontrolli i brendshëm
3. Sektori për kultivimin, ngritjen e pyjeve, ekologji dhe gjueti
4. Sektori për operacione ekonomike dhe financiare
5. Sektori për rregullimin e pyjeve, terreneve të gjuetisë dhe projektimit
6. Sektori për punë komerciale
7. Sektori për planifikim, analiza, investime dhe zhvillim, teknologjitë e informacionit dhe komunikimit
8. Sektori për çështje juridike, të përgjithshme dhe burime njerëzore
9. Sektori për menaxhimin e tokës pyjore, infrastrukturën pyjore dhe mekanizimin.

Përveç kësaj, ekziston Departamenti i prokurimit publik dhe Departamenti i auditimit të brendshëm²¹.

Filialet menaxhohen nga udhëheqësit - drejtorët, të cilët kanë statusin e punonjësve me kompetenca të veçanta. Filialet nuk janë ligjrisht dhe financiarisht të pavarura dhe punojnë në emër dhe në kurriz të ndërmarrjes. Sipërfaqja nën pyje e menaxhuar nga filialet është e ndryshme. Disa prej tyre menaxhojnë një sipërfaqe shumë të vogël nën pyll (Sveti Nikollë 5,877 ha, Kratovë 7,429 ha), ndërsa disa kanë sipërfaqe më të mëdha nën pyll ("Kozhuf" - Gjevgjeli 54.815 ha, "Bellasica" - Strumicë 53.606 ha, "Bor" Kavadar 66.158 ha, "Babuna" - Veles 58.450 ha, "Lopushnik" Kërçovë 55,34 ha., "Sandanski" Makedonski Brod 59.993 ha, "Karaxhica" Shkup 63.97 ha). Në mënyrë analoge me sipërfaqen dhe shpërndarjen e masës drusore në dispozicion për prerje, si burim bazë për financimin e Ndërmarrjes është i ndryshëm për secilën filial. Kështu, ka filiale me vëllim maksimal të lejuar vjetor nën 10.000m³ (Sveti Nikollë, "Serta" Shtip, Kratovo), ka edhe me vëllim të lejuar mbi 50.000 m³ ("Bellasica" Strumicë, "Bor" Kavadar, "Galiçica" Ohër, "Lopushnik" Kërçovë, "Sandanski" Makedonski Brod).

²¹ <http://www.mkdsumi.com.mk/img/Organogram.pdf>

Punonjësit në filialet që kanë një rezervë më të madhe të drurit kanë një treg të zhvilluar të drurit dhe kanë një raport më të favorshëm ndërmjet numrit të të punësuarve dhe qarkullimit të përgjithshëm financiar, nuk janë të kënaqur me statusin në NP, duke pasur parasysh se janë në pozita vartëse dhe se ata punojnë për menaxhmentin dhe filialet që akumulojnë humbje. Punonjësit e këtyre filialeve haptazi avokojnë për pavarësi më të madhe, madje edhe pavarësi të filialeve të tyre. Deri në vitin 2020, ndërmarrja operon një sistem të përcaktimit të raporteve të pagave, me të cilin filialet më produktive merrnin 100% të pagës së pritshme, dhe ato më pak produktive u ulën me 10-20%. Kjo praktikë u cilësua si antikushtetuese, ndaj sot paga që marrin punonjësit në filialet është kudo e njëjtë dhe nuk varet nga likuiditeti i tyre.

Kur Ndërmarrja u themelua në vitin 1998, numri i punonjësve ishte pothuajse 4000. Në dy dekada e gjysmë ka ardhur në rënie, pjesërisht për shkak të programeve të Qeverisë për racionalizimin e sektorit publik, pjesërisht për shkak të daljeve natyrore me daljen në pension të punonjësve. Sipas Raportit të funksionimit të Ndërmarrjes për vitin 2021, në fund të vitit të kaluar numri i përgjithshëm i të punësuarve me kohë të plotë ishte 1656, prej të cilëve 20 ishin me diplomë master, 367 me diplomë universitare, 44 me arsim të lartë, 757 me arsim të mesëm dhe 468 me arsim fillor. Përveç të punësuarve me kohë të plotë, deri në fund të vitit kalendarik janë punësuar edhe 409 punëtorë sezonalë në pozitat e prerësit, transportuesit, ngarkim-shkarkimit dhe punëtorëve pyjorë, si dhe 64 persona me afat të caktuar. Me këtë, numri i përgjithshëm i të punësuarve në vitin 2021 arrin në 2129 persona. Nëse marrim parasysh ndryshimet e fundit me daljen në pension të një pjese të punonjësve, në shtator 2022 numri i përgjithshëm i të punësuarve në ndërmarrje në të gjitha bazat është pak më pak se 2000. Nëse analizohet numri i të punësuarve sipas sipërfaqes dhe masës drusore me të cilën administron ndërmarrja, del në përfundimin se ky numër është dukshëm më i lartë se ai në kompani të ngjashme në vendet fqinje dhe më gjerë, gjë që është tregues i mbipunësimit.

Stafi pyjor-teknik në ndërmarrje përfaqësohet nga rreth 300 inxhinierë pyjorë dhe rreth 400 teknikë pyjorë, që është jo më shumë se një e treta e të punësuarve. Duhet përmendur se në mesin e inxhinierëve të pylltarisë janë të punësuar edhe inxhinierë të industrisë së drurit, arsimimi i të cilëve nuk është i përshtatshëm për kryerjen e detyrave të punës nga pylltaria. Në mesin e teknikëve të pylltarisë, është një numër i madh të cilët kanë marrë arsimin e tyre shtesë, gjatë realizimit të detyrave më të ulëta në kuadër të Ndërmarrjes.

Struktura e moshës së të punësuarve tregon se shumica e inxhinierëve dhe teknikëve janë mbi 50 vjeç, gjë që mund të thuhet përgjithësisht edhe për punonjësit e tjerë. Kjo tregon se është e nevojshme punësimi i të rinjve të arsimuar, veçanërisht stafi teknik, i cili do të jetë i gatshëm të bëjë reformat e nevojshme në organizimin e ndërmarrjes.

Pagat e ulëta dhe pajisjet e dobëta teknike janë faktor për motivimin e ulët të stafit teknik të punësuar. Paga neto e inxhinierit të pylltarisë me të gjitha shtesat është nga 25.000 deri në 30.000 denarë, ndërsa e teknikut të pylltarisë rreth 20.000 denarë. Punonjësit prej 8 vitesh nuk kanë marrë rroba dhe këpucë për në terren. Flota e automjeteve përbëhet nga një numër i pamjaftueshëm i automjeteve fuoristradë kryesisht të rrënuara të një date prodhimi shumë të vjetër, kështu që për të arritur në fushën ku kryejnë punën e tyre, inxhinierët dhe teknikët shpesh përdorin automjetet e tyre ose automjetet e ofruesve të shërbimit, gjë që i bën ata mjaft të palëvizshëm dhe të ndjeshëm ndaj korrupsionit.

4.2 Subjektet që administrojnë pyjet në zonat e mbrojtura

Sistemi i zonave të mbrojtura përfshin 82 zona, të cilat mbulojnë një sipërfaqe prej 357.778,05 hektarësh ose rreth 13,92% të territorit të Republikës së Maqedonisë së Veriut. Parqet kombëtare zënë rreth 6,91% të territorit të vendit, pasuar nga monumentet e natyrës me 3,0%, ndërsa të gjitha kategoritë e tjera të zonave të mbrojtura zënë rreth 4,01% të territorit të vendit.

Zonat e mbrojtura të maleve Osogovës dhe Maleshevisë menaxhohen nga NPPK-ja, ndërsa zonat e tjera nën nivel më të ulët të mbrojtjes menaxhohen nga subjekte të tjera më të vogla. Parqet kombëtare menaxhohen nga institucione të veçanta publike:

- ▾ Parku Kombëtar "Pelister", me sipërfaqe 17.170 ha, i shpallur në vitin 1948;
- ▾ Parku Kombëtar "Mavrovë", me sipërfaqe 73.088 ha, i shpallur në vitin 1949,
- ▾ Parku Kombëtar "Galiçica", me sipërfaqe 24.151 ha, i shpallur në vitin 1958.
- ▾ Parku Kombëtar "Mali Shar", me një sipërfaqe prej 62.705 ha, i shpallur në vitin 2021,
- ▾ Rezervati "Jasen", me sipërfaqe 31.12 ha, i shpallur në vitin 1958.

Sipërfaqet e listuara janë totali i sipërfaqeve të mbuluara nga parqet kombëtare, ndërsa sipërfaqja nën pyll është dukshëm më e vogël. Është marrë parasysh më herët, në analizën e sipërfaqes totale nën pyje në RMV-së.

Nga parqet kombëtare, vetëm Mavrova tregon sasi më serioze të lëndës drusore të prerë, mesatarisht rreth 30,000 m³ në vit. Në parqet e tjera, kjo shumë është mjaft e vogël dhe PK Galiçica kohët e fundit nuk pret dhe shet lëndë drusore si bazë për financimin e saj.

FAKULTETI I PYLLTARISË

Fakulteti i shkencave pyjore, arkitekturës së peizazhit dhe ekoinxhinierisë "Hans Em", në kuadër të Universitetit të Shën "Kirili dhe Metodiju" në Shkup, i themeluar në vitin 1947, ka program për studime deriplomike në pylltari, dizajn peizazhi dhe eko-inxhinieri dhe eko-menaxhim. Stafi mësimor-shkencor përbëhet nga 17 profesorë të rregullt, dy profesorë të asocuar dhe 9 asistentë.

Trendi i studentëve të saporegjistruar vitet e fundit është rreth 30 në vit, nga të cilët të paktën një e treta regjistrohen në programin e pylltarisë.

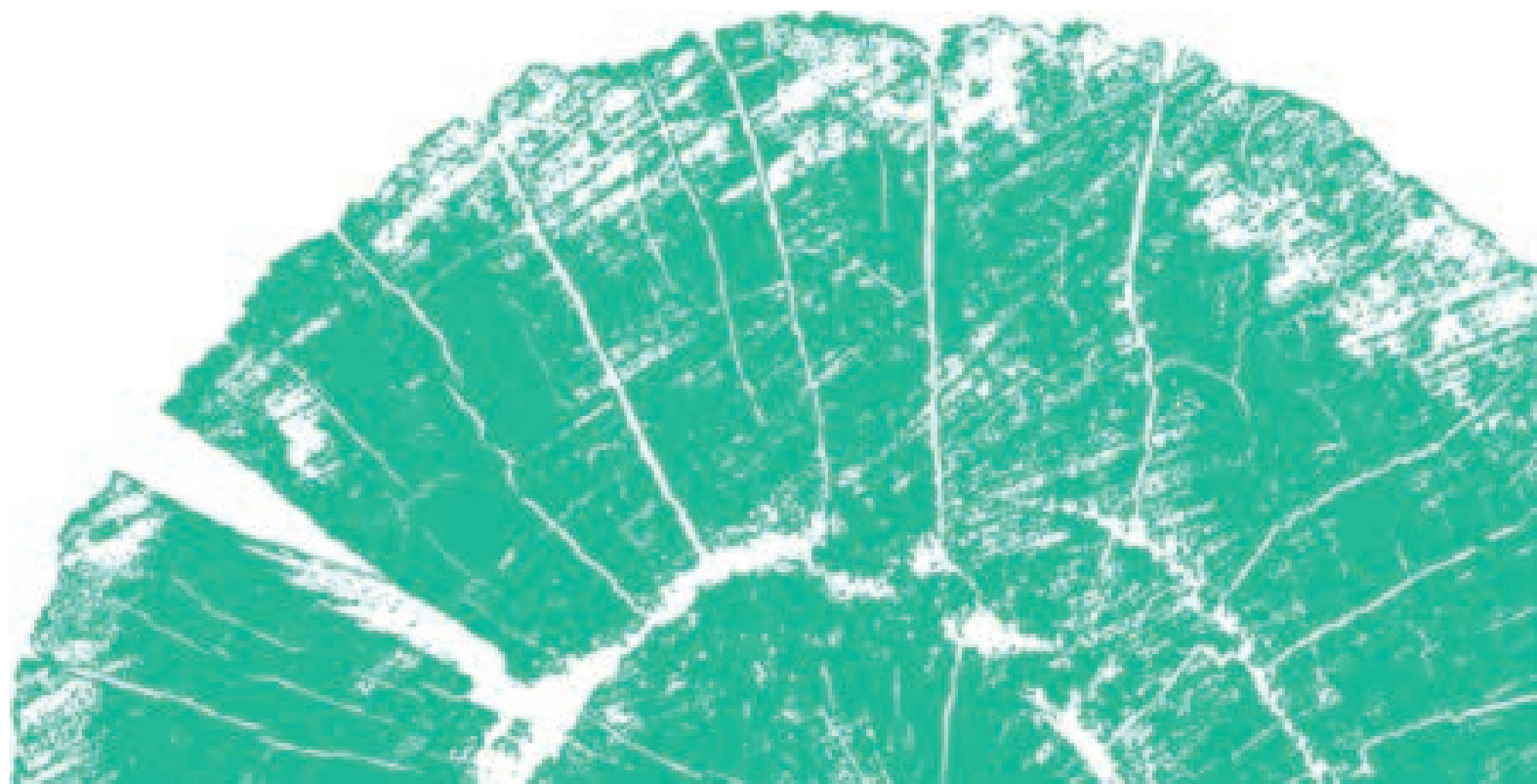
Fakulteti ka program për studime pasuniversitare, në të cilin në vit mesatarisht një deri në dy kandidatë marrin titullin magjistër i shkencave pyjore. Për momentin Fakulteti nuk ka akreditim për studime të doktoratës. Nëpërmjet institutit të vet, ajo kryen gjithashtu punë shkencore dhe kërkimore, mbikëqyrje fitosanitare mbi fidanishtet pyjore, shërbimin e raportimit dhe parashikimit, si dhe merr pjesë në projekte të shumta vendore dhe ndërkombëtare. Boton revistën shkencore ndërkombëtare gjysmë-vjetore "Pasqyra Pyjore", numri i parë i së cilës u botua në vitin 1953.

Duke qenë se Fakulteti është i vetmi institucion i arsimit të lartë në RMV-ë, i cili ofron studime universitare dhe pasuniversitare në fushën e pylltarisë, mund të thuhet se numri i studentëve të tij është mjaft modest. Tek profesorët, por edhe tek publiku i gjerë, ekziston një mendim i pandarë se statusi i ulët social i të punësuarve në sektorin pyjor, mundësia e dobët e punësimit dhe pagat e ulëta janë arsyes kryesore të interesimit të dobët të të rinjve për shkollimin në këtë profesion.

Shkollat e mesme të pylltarisë

Në RMV-ë janë tri shkolla të mesme teknike, të cilat prodhojnë teknikë pyjorë, në Kavadar, Demir Hisar dhe Shkup. Këto shkolla ofrojnë personel të kualifikuar për sektorin e pyjeve, me theks të veçantë në programin e teknikut të pyjeve dhe programin e mbrojtjes së pyjeve.

Për arsye të ngjashme si Fakulteti, shkollat përballen me një interes të ulët nga të rinjtë për të studiuar profesionin e pylltarisë.

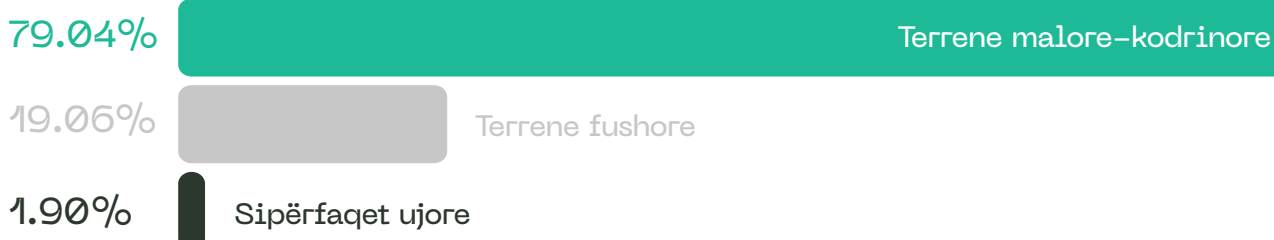
5. GJENDJA NË SEKTORIN E PYLLTARISË

5.1 Pasqyrë e sektorit të pylltarisë, burimeve pyjore dhe funksioneve të tyre

Republika e Maqedonisë së Veriut ndodhet në pjesën qendrore të Gadishullit Ballkanik dhe mbulon një sipërfaqe prej 25,713,100 ha. Pika më e ulët është në 44 metra mbi nivelin e detit, afër fshatit Bogorodicë, afër Gjevgjelisë, dhe Korabi i Madh me 2764 metra është më i larti nga 177 majat malore, me lartësi mbi 2000 metra. Pothuajse 80% e sipërfaqes është nën terren kodrinor-malor. Megjithëse është relativisht afër deteve përreth, faktorët dytësorë klimatikë (struktura komplekse e relievit, lartësia mbidetare) kanë shkaktuar praninë e dy llojeve kryesore klimatike: klimës mesdhetare të modifikuar dhe klimës së moderuar kontinentale.

Struktura e relievit të territorit të Republikës së Maqedonisë së Veriut

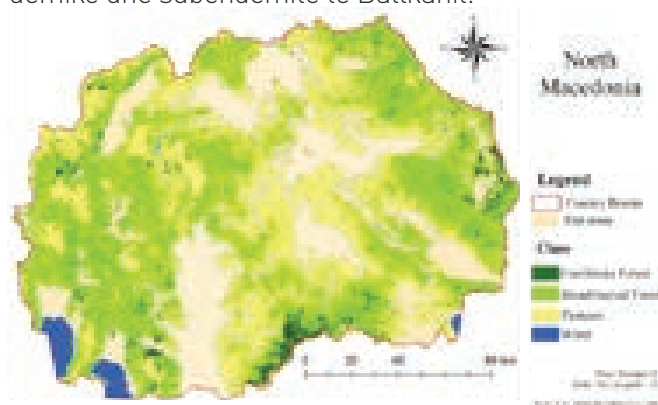

Kushtet natyrore kanë lejuar shfaqjen e pyjeve të dendura, të cilat në të kaluarën u shfrytëzuan pa mëshirë dhe druri u transportua përgjatë luginës së Vardarit në Selanik, ku u përdor për të plotësuar nevojat e mëdha të ndërtimit të anijeve të superfuqive detare të asaj kohe.

Sipërfaqja me pyje në Republikën e Maqedonisë së Veriut, sipas bazës së të dhënave MAKStat të Entit Shtetëror Statistikor, në vitin 2021 ishte 1.049.300 hektarë, që do të thotë se mbi 41% e sipërfaqes së vendit është e mbuluar me pyje. Ky tregues është më i lartë se mesatarja e Bashkimit Evropian, mbulimi pyjor i të cilit është rreth 38%. Përveç kësaj, sipërfaqja pyjore përfshin edhe sipërfaqen nën tokë tjetër pyjore prej 95,008 ha dhe tokën djerrë prej 15,618 ha.

Sipërfaqet nën lloje drurësh në RMV	ha	%
Sipërfaqja e përgjithshme nën pyll	1,049,300	100.00
Plantacione gjetherënëse	620,874	59.17
pyll nën ah	254,906	24.29
pyll nën dushk	293,317	27.95
pyll nën gështenjë	11,080	1.06
pyll nën drurë të tjerë gjeth fortë	58,742	5.60
pyll nën drurë të tjerë gjeth butë	2,829	0.27
Plantacione halore	69,327	6.61
pyll nën bredh	814	0.08
pyll nën një bredh	6,463	0.62
pyll nën pishën e zezë	43,835	4.18
pyll nën pishë të bardhë	8,505	0.81
pyll nën molicë	3,358	0.32
pyll nën lloje të tjera halore	6,352	0.61
Mbjelljet e përziera	315,758	30.09
Pyje të degraduar	43,341	4.13

Dendroflora përbëhet nga 319 lloje të ndryshme drunjesh dhe shkurrësh, me më shumë se 80 nënspecie dhe varietete, brenda 119 gjinive dhe familjeve, si dhe 16% e numrit të përgjithshëm të specieve janë endemikë dhe subendemitë të Ballkanit.

Vegetation coverage of the hilly–mountainous terrains of the Republic of North Macedonia

Pjesa më e madhe e pyjeve tona janë gjetherënëse, 620,874 ha (59,17%), ku dominojnë plantacionet e ahut dhe dushkut. Vetëm 69,327 ha ose 6,61% janë plantacione të pastra halore, ndërsa 315,758 ha ose 30,09% janë pyje të përziera me gjethe gjetherënëse dhe halore. Pyjet e degraduara janë 43.341 ha ose 4.13%.

Pyjet në pronësi shtetërore janë 907,255 ha, që përfaqësojnë 86,46% të sipërfaqes së përgjithshme nën pyje dhe në pronësi private janë 142,045 ha ose 13,54%, ku përfshihen edhe pyjet në pronësi të bashkësive fetare.

Megjithatë, analiza e cilësisë së pyjeve tregon diçka tjetër.

Ndërsa masa mesatare e drurit në vendet e BE-së është 169 m³/ha, në RMV-ë vlerësohet në 86 m³/ha. Rezerva totale e drurit është rreth 90 miliardë metra kub dhe rritja aktuale vjetore vlerësohet në gati 2 milionë metra kub masë druri, që është mesatarisht më pak se 2 m³/ha ose 2.2% e masës drunore në këmbë. Prerja e lejuar vjetore në të gjitha pyjet lëvizin rreth 1.200.000 m³ në të gjitha pyjet, që është më pak se dy të tretat e rritjes së vlerësuar. Totali i prerjeve vjetore të regjistruara në vitet e kaluara është rreth 800.000 m³ dhe është vazhdimisht në rënie nga viti në vit. Ky tregues tregon një grumbullim të mundshëm të masës drusore në pyjet tona, por vetëm nëse nuk merren parasysh prerjet e paligjshme dhe të paregjistruara.

Sipas Raportit Vjetor për punën e NPPK-së në vitin 2021, llogaritja e prerjes së paligjshme të drurit në territorin e menaxhuar nga ndërmarrja për vitin 2021 është 23.513,77 m³, vlera e së cilës sipas çmimoreve komerciale është 22.772.852,21 denarë. Kjo sasi është rreth 6% e totalit të prerjeve të regjistruara të organizuara nga NP-ja në vitin 2021. Sipas vlerësimit të FAO WISDOM, i cili, për fat të keq, nuk është i publikuar dhe në dispozicion për publikun, konsumi total i druve të zjarrit në Republikën e Maqedonisë së Veriut në sezonin e ngrohjes 2015/2016 ishte 2.21 milionë m³, që është gati tre herë më e lartë se prerja e regjistruar. Kjo shifër bazohet në vlerësimin se rreth 360 mijë familje në vend përdorin dru zjarri për ngrohjen e shtëpive të tyre. Sasia e përcaktuar prej rreth 6 m³ ose 9-10 metra hapësinore që një amvisëri përdor mesatarisht për ngrohje është kritikuar nga opinioni ekspert si e mbivlerësuar dhe sepse është realiste për amvisëritë rurale, por shumë e lartë për amvisëritë urbane. Në çdo rast, është evidente se sasia e lëndës drusore të paregjistruar që del në treg është e madhe dhe duhet pasur parasysh për të plotësuar tablonë e situatës në sektor.

Shumica e pyjeve janë me trung të ulët ose cungishte, që do të thotë se janë me origjinë vegjetative. Pyje të tillë dallohen nga një kapacitet dukshëm më i ulët për rritje në trashësi dhe lartësi dhe akumulim të masës drusore në asortimentet pyjore cilësore, në ndryshim nga pyjet halore, të cilat janë me origjinë farë. Tendencia e pylltarisë moderne është shndërrimi i pyjeve me trung të ulët në një formë më të lartë të menaxhimit - pyjet me trung të lartë.

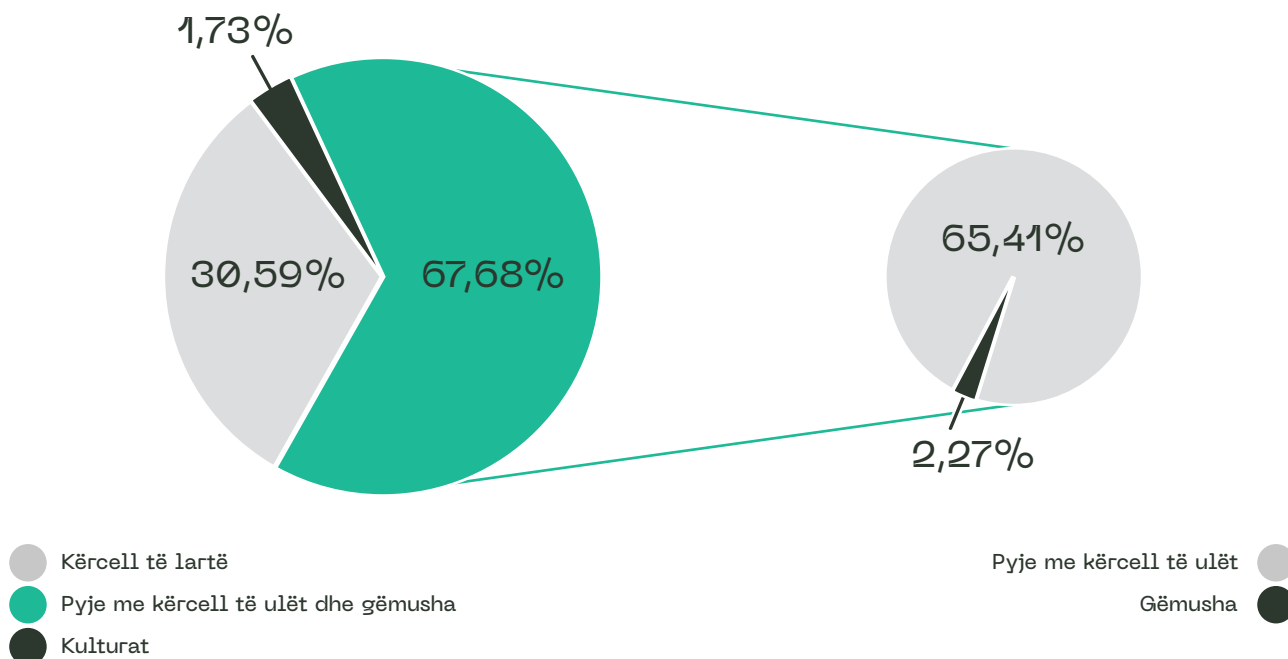
Sipas të dhënave nga NP "Pyjet Kombëtare", e cila menaxhon mbi 93% të pyjeve shtetërore, nga sipërfaqja e përgjithshme prej 847,256 ha nën pyje, që menaxhohet nga kjo kompani, vetëm 238,411 ha ose 28% janë me trung të lartë dhe pjesa e mbetur prej 608,845 ha ose 72 % janë pyje dhe gëmusha me trung të ulët, të degraduar. Për shkak të kësaj përbërje cilësore të pyjeve, vetëm rreth 15% e prodhimit të drurit teknik regjistrohet në totalin e prerjeve vjetore dhe pjesa tjetër është dru zjarri dhe mbetje pas prerjes .

²⁴ https://foresteurope.org/wp-content/uploads/2016/08/SoEF_2020.pdf

²⁵ <http://www.mkdsumi.com.mk/pdf/%D0%98%D0%97%D0%92%D0%95%D0%A8%D0%A2%D0%90%D0%88%20%D0%97%D0%90%20%D0%A0%D0%90%D0%91%D0%9E%D0%A2%D0%95%D0%8A%D0%95%D0%A2%D0%9E%20%D0%97%D0%90%202021%20%D0%B3%D0%BE%D0%B4.pdf>

²⁶ http://www.mkdsumi.com.mk/img/Sumski_Fond_Po_Podruznici.pdf

Sipas MAKStat²⁶, Gjatësia totale e rrugëve në pyjet shtetërore është 9,112, nga të cilat 2,234 km ose 24,5% janë rrugë të vështira dhe të pa shtruara dhe 6,878 km ose 75,5% janë rrugë të buta. Sipas kësaj, hapja e pyjeve është 10 m/ha, që paraqet një hapje mjaft të dobët, rreth 50% të asaj optimale. Po të merret parasysh pjesëmarrja e ulët e rrugëve të vështira, situata duket edhe më e keqe.

Numri i përgjithshëm i të punësuarve në pylltari dhe përpunim e drurit vlerësohet në rreth 10.000, nga të cilët një e katërta punojnë drejtpërdrejt në sektorin e pylltarisë. Duhet pasur parasysh se subjektet që administrojnë pyjet shtetërore për operacionet e prerjes, dërgimit dhe transportit të masës drusore, përveç punëtorëve të tyre, punësojnë edhe kompani private të licencuara, nga të cilat janë 260 në RMV-ë. Këto kompani kryejnë shërbimet me fondet e tyre dhe punonjësit e tyre. Pronarët e pyjeve private punësojnë punëtorë nga mjedisi lokal për të operuar plantacionet e tyre, të cilët shpesh nuk janë të regjistruar si të tillë ose ky është një aktivitet shtesë për ta.

Pylltaria në Republikën e Maqedonisë së Veriut është një degë ekonomike që kontribuon 0,4-0,5% në bruto produktin kombëtar, por nëse vlerësohen funksionet publike, kontributi është dukshëm më i lartë.

²⁶ https://makstat.stat.gov.mk/PXWeb/pxweb/mk/MakStat/MakStat__Zemjodelstvo__Sumarstvo/220_Sumar_Reg_PrevSredstva_MehanPatishita_god_ml.px/table/tableViewLayout2?rxid=5032a7df-3367-42df-8422-c123a627c62c

Sipas të dhënave të paraqitura, mund të konstatohet se potenciali për zhvillimin e pylltarisë në RMV-ë është mjaft i ulët, që pjesërisht është rezultat i kushteve të pafavorshme klimatike dhe gjeografike, por pjesërisht pasojë e përdorimit të tepruar të pyjeve, si pasojë, përdorimi i paqëndrueshëm në të kaluarën, i cili megjithatë vazhdon edhe sot, nëpërmjet aplikimit të ekonomizimit me trung të ulët, që nënkupton aplikimin e gjerë të metodës së prerjes së pastër në sipërfaqe të mëdha. Kjo rezulton në një pjesë të madhe të pyjeve me trung të ulët, si dhe pyje me forma të ndryshme degradimi. Megjithatë, mungesa e kërkimeve sistematike, inventarizimi i paekzekutuar (inventarizimi i fundit është bërë në vitin e largët 1980), si dhe vëzhgimet e ekspertëve përkatës, lënë hapësirë për të besuar se potenciali i pylltarisë në RMV-ë është nënvlerësuar. Gjatë intervistës me ekspertë eminentë të pylltarisë, të cilët janë aktivë në fushën e edukimit pyjor, planifikimit, administrimit të pyjeve, mbrojtjes dhe menaxhimit të pyjeve, mendimi është i pandarë se pylli po zgjerohet në sipërfaqe, duke pushtuar sipërfaqe gjithnjë e më të mëdha të tokave bujqësore të braktisura, si janë kullotat e larta malore.

Mbetet përshtypja se është e nevojshme që urgjentisht të zbatohet një inventar kombëtar cilësor, i cili do të japë tablonë e vërtetë të pyjeve tona. Kjo do të rezultojë në të dhënat e nevojshme relevante të cilat përveç një pasqyre të gjendjes aktuale të fondit pyjor, do të paraqesin bazën për përcaktimin e përcaktimeve strategjike për menaxhimin e ardhshëm të pyjeve, masat për ruajtjen, kultivimin dhe mbrojtjen e tyre, si dhe përcaktimin e normës së lejuar të prerjes, e cila është në varësi të drejtpërdrejtë nga rritja e parashikuar.

5.2 Produkte të tjera pyjore

Pyjet dhe tokat tona pyjore janë të pasura me bimë mjekësore, fruta pylli dhe kërpudha, të cilat përkufizohen si produkte pyjore jodrusore. Për shkak të mungesës së një inventarizimi të potencialit dhe vlerës së produkteve të tjera pyjore (PTP), as të sasive të grumbulluara dhe të shitura dhe vlerave të tyre, nuk ka mundësi të përcaktohen sasi dhe vlerat e sakta të këtij aktiviteti. Lloje të caktuara të PTP-ve janë specie të egra të rrezikuara dhe të mbrojtura të bimëve, kërpudhave dhe kafshëve për të cilat mënyra e grumbullimit rregullohet me Ligjin për Mbrojtjen e Natyrës. Janë rreth 40 ndërmarrje të vogla dhe të mesme në vend që merren me blerjen dhe përpunimin e produkteve pyjore jodrusore dhe janë kryesisht të orientuara drejt eksportit. Për një pjesë të madhe të popullsisë rurale, ky aktivitet është burim i të ardhurave shtesë informale. Shfrytëzimi i PTP-ve është burim të ardhurash shtesë për NPPK-në, si dhe subjektet që menaxhojnë zonat e mbrojtura, të cilat lëshojnë leje për grumbulluesit në emër të shtetit si pronar i pyjeve për kompensim financiar.

5.3 Funksione të tjera pyjore ose shërbime të ekosistemit

Funksionet e tjera pyjore janë funksione shumë të rëndësishme, të cilat shumë herë e kalojnë vlerën e të ashtuquajturve funksionet prodhuese të pyjeve. Këto janë, në fakt, funksionet e tyre të ndryshme ekologjike, mbrojtëse dhe sociale, duke përfshirë ruajtjen e biodiversitetit pyjor, ruajtjen e karbonit dhe zbutjen e ndryshimeve klimatike. Termi tradicional funksione të tjera pyjore ndonjëherë zëvendësohet me termin shërbime të ekosistemit pyjor, një term që rrjedh nga sektori i mjedisit jetësor dhe së fundmi pjesë e terminologjisë së OKB-së për Vlerësimin e Ekosistemit të Mijëvjeçarit.

Menaxhimi i pyjeve në Maqedoninë e Veriut, megjithatë, ende nuk bazohet në mirëmbajtjen e funksioneve pyjore dhe kështu nuk është ende shumë-funksional. Megjithatë funksionet pyjore ofrojnë shërbime të dobishme për shoqërinë, duke pasur nevojë për aplikimin e masave të ndryshme kultivuese, shoqëria nuk paguan asgjë për ato shërbime të ekosistemit. Në mënyrë indirekte, vetëm pronarët dhe përdoruesit e pyjeve paguajnë nëpërmjet programit të riprodhimit të zgjeruar të pyjeve, ndërkohë që buxheti i shtetit nuk akordon fonde shtesë për masat e nevojshme për përmirësimin e funksioneve të tjera pyjore apo shërbimeve të ekosistemit.

5.4 Këshilli Kombëtar

Me qëllim për të ndjekur menaxhimin, planifikimin dhe ekonomizimin e qëndrueshëm të pyjeve dhe ruajtjen e pyjeve dhe tokës pyjore në një mënyrë dhe në një masë që ruan dhe përmirëson në mënyrë të përhershme kapacitetin e tyre prodhues, diversitetin biologjik, kapacitetin për rinovim dhe vitalitet në interes të ekonomisë, ekologjisë dhe funksionet sociale të pyllit, Neni 26 i Ligjit për pyje parashikon ngritjen e një këshilli kombëtar për pylltarinë, i përbërë nga kryetari dhe dhjetë anëtarë, të cilët emërohen nga ministri i cili udhëheq me organin e administratës shtetërore përgjegjëse për çështjet pyjore. Këshilli nuk është themeluar deri më sot.

6. PLANIFIKIMI NË PYLLTARI

6.1 Strategjia për zhvillimin e qëndrueshëm të pylltarisë

Sipas nenit 23 të Ligjit për pyje, politika kombëtare pyjore në Republikën e Maqedonisë së Veriut zbatohet përmes Strategjisë për zhvillim të qëndrueshëm të pylltarisë. Është dokument planifikues që rregullon zgjerimin e cilësisë dhe mbrojtjen e fondit pyjor në përputhje me Planin Hapësinor të Republikës së Maqedonisë së Veriut, menaxhimi shumëfunksional i pyjeve dhe zhvillimi i qëndrueshëm i pylltarisë, rritja e kontributit të pyjeve dhe mallrave dhe shërbimeve të tjera të lidhura me cilësinë e jetës në zonat rurale, rritja e funksioneve publike dhe sociale të pyjeve dhe pyjeve nëpërmjet një strategjie të përbashkët zhvillimi, me valorizimin e përgjithshëm për dobinë dhe funksionet e sociale dhe rritjen e ndërgjegjësimit për vlerat ekologjike dhe sociale të pyjeve. Strategjia për zhvillimin e qëndrueshëm të pylltarisë miratohet nga Qeveria për një periudhë 20 vjeçare.

Strategjia aktuale për Zhvillimin e Qëndrueshëm të Pylltarisë është miratuar në vitin 2006 dhe është e vlefshme deri në vitin 2026. Qëllimi i saj i përgjithshëm është të rrisë kontributin e sektorit të pylltarisë në ekonominë kombëtare dhe zhvillimin rural përmes menaxhimit të qëndrueshëm të pyjeve, sigurimit të burimeve të rinovueshme dhe mbrojtjes së mjedisit lokal dhe global, duke siguruar kështu një përmirësim të cilësisë së jetës së të gjithë qytetarëve. Për të ruajtur dhe përmirësuar efikasitetin ekonomik të pyjeve për nevojat e zhvillimit të përgjithshëm kombëtar, Qeveria angazhohet të sigurojë kuadër ligjor, institucional dhe ekonomik për zbatimin e menaxhimit të qëndrueshëm të pyjeve, si dhe të sigurojë mekanizëm të përhershëm financiar që do të përmirësojë gjendjen me pyjet dhe zhvillimin e pylltarisë.

Pas 16 vitesh nga miratimi i Strategjisë, mund të konstatohet se shumica e aktiviteteve të planifikuara nuk janë realizuar ose janë zbatuar në masë të vogël:

1. Për sa i përket rritjes së sipërfaqes nën pyll, nga 2500 hektarë të planifikuar në toka bujqësore dhe djerrina me prodhimtari të dobët, vetëm gjysma është ripyllëzuar;
2. Rrallimi në pyjet e rinj, restaurimi, rindërtimi dhe shndërrimi i pyjeve me trung të ulët në pyje me trung të lartë janë kryer në një përqindje shumë të vogël;
3. Nuk është bërë inventarizimi i pyjeve, megjithëse parashikohet nga neni 25 i Ligjit për pyjet;
4. Këshilli Kombëtar i Pyjeve, i cili parashikohet nga neni 26 i Ligjit për pyjet nuk është formuar;
5. Inkurajimi i përdorimit të produkteve të tjera pyjore, ndër të tjera me qëllim sigurimin e të ardhurave shtesë për popullsinë vendase, është zbatuar shumë pak. Edhe pse janë përgatitur rregulloret për grumbullimin e produkteve jodrusore dhe materialeve të tjera të lidhura me to, ende nuk është përgatitur një inventar i produkteve jodrusore në pyll, në bazë të të cilit do të bëhej planifikimi i duhur;
6. Kapacitetet e institucioneve shtetërore përgjegjëse për politikëbërjen, mbikëqyrjen dhe menaxhimin e pyjeve shtetërore nuk janë përmirësuar ndjeshëm;
7. Nuk është siguruar financimi publik i veprimtarive të menaxhimit të qëndrueshëm të pyjeve, mbajtja e funksioneve mbrojtëse dhe të tjera publike të pyjeve, mbrojtja dhe përmirësimi i biodiversitetit, kryesisht për shkak të grumbullimit të ulët të fondeve për riprodhim të zgjeruar nga subjektet që menaxhojnë pyjet shtetërore;
8. Nuk është përgatitur kadastra e pyjeve shtetërore dhe konsolidimi i pronave të fragmentuara;
9. Është realizuar pjesërisht mbështetja teknike dhe financiare për pronarët e pyjeve private;
10. Është rritur pjesërisht transparenca në procesin e menaxhimit të pyjeve;
11. Institucionet arsimore dhe kërkimore në sektorin e pylltarisë janë të përkrahura në mënyrë të pamjaftueshme, si bazë për furnizim me personel profesional dhe inovacione në pylltari.

6.2 Plani i përgjithshëm për menaxhimin e pyjeve në RMV-ë

Sipas nenit 24 të LP, ndarja/demarkacioni i pyjeve sipas qëllimit, produktiv dhe mbrojtës, përcaktohet në bazë të planit të përgjithshëm. Në planin e përgjithshëm të menaxhimit të pyjeve paraqitet dhe analizohet gjendja e fondit pyjor (pyjeve), përcaktohen funksionet e pyjeve, përcaktohet qëllimi i pyjeve, përcaktohet tërësia funksionale, hapësinore dhe ekologjike, qëllimet kryesore të zhvillimit, qëllimeve dhe masave për përmirësimin e pyjeve, mirëmbajtjen dhe promovimin e funksioneve publike të pyjeve dhe mbrojtjen e pyjeve, përcaktohen metodat dhe mënyrat e menaxhimit të pyjeve, si dhe masat e kultivimit dhe menaxhimit. Me planin e përgjithshëm të menaxhimit të pyjeve përcaktohen kushtet dhe mundësitë natyrore për mbijetesën, restaurimin dhe zhvillimin e pyjeve, kushtet e pyjeve sipas llojeve, ruajtjes, masës drusore, rritjes, hapjes, rrezikut nga ndikimet negative, drejtimeve dhe qëllimeve të përgjithshme të menaxhimit të ardhshëm dhe masat për kultivimin, mbrojtjen, zhvillimin, promovimin dhe zgjerimin e fondit pyjor në Republikën e Maqedonisë së Veriut. Plani i përgjithshëm i menaxhimit të pyjeve është i vlefshëm për 20 vjet dhe miratohet nga Kuvendi i RMV-së.

Mjetet për përgatitjen dhe rishikimin e planit të përgjithshëm të menaxhimit të pyjeve sigurohen nga buxheti i Republikës së Maqedonisë së Veriut.

6.3 Inventari kombëtar

Neni 25 i Ligjit për pylltari parashikon zbatimin e një inventarizimi kombëtar të burimeve pyjore, i cili do të mbledhë të dhëna për gjendjen e pyjeve, për planifikim cilësor në pylltari, për nevojat e politikës pyjore dhe operacioneve pyjore, ekologjisë, gjuetisë, mbrojtjen e mjedisit, mbrojtjen e natyrës, industrinë e përpunimit të drurit, si dhe për nevojat e organizatave shtetërore dhe ndërkombëtare.

Inventarizimi kombëtar i burimeve pyjore nuk është kryer deri më sot.

Njësia ekonomizimit të pylltarisë është njësi bazë për planifikimin e pyjeve. Është subjekt natyror dhe ekonomik, i përcaktuar sipas karakteristikave orografike e hidrografike, rrugëve të qarkullimit dhe kushteve të tjera natyrore e ekonomike për administrimin dhe menaxhimin e pyjeve dhe infrastrukturës pyjore. Ajo mbulon pyjet e një pronari ose përdoruesi me një sipërfaqe prej 100 deri në 10.000 ha. Për një organizim sa më racional të menaxhimit të pyjeve, si dhe për kontrollin e menaxhimit, njësia ekonomizimit të pylltarisë ndahet në sektor dhe nënsektor. Reparti është pjesë e njësisë pyjore, i ndarë me kufij natyrorë hapësinor ose artificialë me një sipërfaqe deri në 100 ha. Sektorët në hartë janë shënuar me numra arabë dhe kufijtë e tyre në tokë me numra arabë dhe dy vija horizontale me ngjyrë të kuqe rezistente ndaj ujit në lartësinë e pemëve mbizotëruese ose të nënshtrësave të tjera të përshtatshme natyrore ose artificiale. Kufijtë e njësisë së ekonomizimit të pylltarisë në tokë shënohen me tre vija horizontale. Nënsektori është njësia më e vogël hapësinore në njësinë e pylltarisë dhe përfaqëson një pjesë të pyllit që, për nga karakteristikat e tij, dallon dukshëm nga pjesa tjetër e departamentit. Nëse është e mbuluar me pyll, nënndarja në hartë shënohet me një shkronjë të vogël, dhe nëse nuk është e mbuluar me pyll, shënohet me një numër arab.

Të gjitha pyjet në RMV-ë janë të ndara në 175 njësi të ekonomizimit të pylltarisë.

Për çdo njësi të ekonomizimit të pylltarisë, bazuar në planin e përgjithshëm të menaxhimit të pyjeve, përdoruesi miraton plan të posaçëm të menaxhimit të pyjeve me qëllim ekonomik dhe mbrojtës të vlefshëm për 10 vjet. Përmbajtja, mënyra e përgatitjes, sjellës dhe miratimit të tij përcaktohen me rregullore të veçantë, të miratuar nga Ministri i Bujqësisë, Pylltarisë dhe Ekonomisë së Ujërave ("Gazeta Zyrtare e RSM" nr. 248/2019.). Plani special përbëhet nga pjesa tekstuale, formularë dhe harta pyjore dhe përpunohet si një libër i shtypur në format A4. Plani i posaçëm i përpunon kushtet e përgjithshme të përcaktuara me planin e përgjithshëm për menaxhimin e pyjeve në Republikën e Maqedonisë së Veriut, analizon masat e zbatuara për menaxhim, përcakton planet e menaxhimit sipas llojit dhe shtrirjes së punimeve, kohën dhe mënyrën e zbatimit dhe përcakton vlerat e pyjeve. Pjesë përbërëse e planit është inventarizimi i detajuar i pyjeve dhe i tokës pyjore në njësinë pyjore në përputhje me të dhënat kadastrale.

Plane të veçanta për menaxhimin e pyjeve miratohen nga pronarët e pyjeve private me një sipërfaqe prej më shumë se 30 ha. Për sipërfaqet nën pyje nga 10 deri në 30 ha, miratohet një program i menaxhimit të pyjeve dhe pyjet në pronësi private me sipërfaqe më pak se 10 ha menaxhohen sipas kriterëve për menaxhimin e pyjeve private, të përcaktuara në rregullore të veçantë nga Ministri i bujqësisë, pylltarisë dhe menaxhimit të ujërave ("Gazeta Zyrtare e RSM" nr. 102/2013 nga 18.7.2013).

Mjetet për përgatitjen dhe miratimin e planeve dhe programeve për menaxhimin e pyjeve sigurohen nga pronari, përkatësisht shfrytëzuesi i pyllit. Të gjitha dokumentet e renditura planifikuese i nënshtrohen shqyrtimit para një komisioni të krijuar në MBPEU, me rekomandimin e të cilit e miraton ato Ministria e Bujqësisë, Pylltarisë dhe Ekonomisë së Ujërave.

Pronarët dhe shfrytëzuesit e pyjeve janë të detyruar të zbatojnë qëllimet, masat, aktivitetet dhe dispozitat e parashikuara nga Strategjia për Zhvillimin e Qëndrueshëm të Pyjeve, plani i përgjithshëm për menaxhimin e pyjeve, planet dhe programet e veçanta për menaxhimin e pyjeve brenda afatit dhe në mënyrën e përcaktuar prej tyre. Punët e kryera të kultivimit, mbrojtjes dhe shfrytëzimit të pyjeve, pavarësisht nga pronësia dhe qëllimi, duhet të regjistrohen në planet dhe programet e veçanta jo më vonë se data 1 mars i vitit aktual për vitin paraardhës. Përveç shënimeve në planet dhe programet e veçanta për punët e kryera, subjektet që administrojnë pyjet, pavarësisht nga pronësia dhe qëllimi, janë të detyruara të mbajnë raport mujor në forma të veçanta (prerje, dorëzim dhe transport) në formë elektronike dhe formulari i shkruar, në të cilin faturat e regjistrimit për prerje, faturat për dërgesat dhe shënimet e dorëzimit për çdo sektor/nënsektor të njësisë pyjore, domethënë për secilën ngastër kadastrale veç e veç.

6.4 Menaxhimi i pyjeve private

Siç u tha më parë, pyjet private në RMV-ë zënë 13,54% të sipërfaqes së përgjithshme nën pyje në shtet, ku përfshihen edhe pyjet në pronësi të bashkësive fetare. Janë regjistruar mbi 60.000 pronarë të pyjeve private. Disa prej tyre janë anëtarë të shoqatës kombëtare të pronarëve të pyjeve private, me seli në Berovë²⁴, e cila është e organizuar në 25 degë komunale dhe 5 zyra rajonale, e cila me aktivitetet e saj promovon përdorimin e qëndrueshëm të pyjeve në pronësi private dhe synon të arrijë qëndrueshmërinë e saj duke ofruar një gamë të gjerë shërbimesh për anëtarësinë e saj. Sipas Nenit 93 të LP-së, Shoqata informon anëtarët e saj për programet, procedurat dhe mundësitë për të mbështetur pylltarinë në sektorin privat dhe zhvillimin rural, përfaqëson interesat e anëtarëve të shoqatës dhe kryen veprimtari të tjera që lidhen me pyjet.

²⁴ <https://naps.com.mk/za-nas/>

Me zgjidhjen aktuale ligjore, prerja në një pyll mbi të cilin ka të drejtë pronësie kryhet me Leje për prerje (neni 67 dhe 68 i LP-së). Lejen për prerje e lëshon NP ose personat juridikë që menaxhojnë pyjet në zonat e mbrojtura, që do të thotë se këto subjekte ofrojnë shërbime profesionale, shenjë prerjeje etj. Masat për menaxhimin e parcelave më të vogla në pyje private (nën 10 ha) përcaktohen me një rregullore të veçantë ("Gazeta Zyrtare e Republikës së Maqedonisë së Veriut" nr. 102, datë 18.7.2013), e cila i ndan pyjet në 10 kategori, në varësi të ruajtjes, pjekurisë, përbërjes së specieve dhe potencialit për rikuperim. Kjo rregullore përcakton llojin e masave të prerjes dhe kultivimit që do të miratohen nga pronari për çdo lloj pylli veç e veç.

Për shërbimet në pyjet private, pronari i paguan kompensim NP-së, sipas çmimores së përcaktuar nga Bordi Drejtues i NP-së, sipas të cilit shuma e kompensimit bruto caktohet në 298 den./m³ masë drusore e aprovuar. Pronari është i obliguar që në kurriz të buxhetit të RSM të paguaj mjete për riprodhimin e zgjeruar të pyjeve për masën drusore të aprovuar në shumë prej 80 den./m³.

Një kusht i rëndësishëm për lëshimin e lejes për prerje, sipas neni 67 dhe 68 të LP-së, janë kufij të shënuar qartë dhe të përhershëm të ngastrës. Asnjë rregullore nuk e ka shpjeguar në detaje kuptimin e shprehjes shënjimi i dukshëm dhe i përhershëm i kufijve. Topografët e autorizuar, sipas kërkesës dhe me shpenzimet e pronarëve, përgatisin raporte përkatëse për ngastrat kadastrale nën pyll, por asnjë rregullore nuk përcakton se cilat janë shenjat e unifikuara të tyre, të cilat do të konfirmojnë pa mëdyshje se cili gjeodeti i autorizuar ka kryer shënjimin në tokë dhe heq atyre dilemat e inxhinierit të pyllit se pronari e çoi vërtet në parcelën e tij. Kjo zbutet disi duke organizuar një studim të përbashkët në terren nga gjeodeti dhe inxhinieri i pylltarisë, por shpesh kjo është e vështirë për t'u koordinuar dhe terminet është e vështirë të përputhen.

Për shkak të largësisë së parcelave individuale nën pyll privat nga vendbanimet dhe rrugët, shpeshherë është e vështirë të kryhet inspektimi në terren, kërkon përpjekje të veçanta fizike dhe shkakton kosto transporti, si për inxhinierin që kryen inspektimin ashtu edhe për shënjimin për prerje, dhe për teknikun e pyjeve, i cili kryen kontrollin e prerjes dhe dorëzimit, stampimit dhe dorëzimit të masës drusore. Kjo shpesh krijon rrezik për uljen e cilësisë së shërbimeve nga punonjësit e NP-ve, si dhe mundësinë e korrupsionit.

Për shkak të procedurave burokratike, pronarët e pyjeve private shpesh janë të ekspozuar ndaj përpjekjeve dhe shpenzimeve shtesë, siç tregohet nga shembulli i pronarit të një pylli privat në KK të Vladimirovës, afër Berovës. Meqenëse toka nën pyllin në posedim të saj është Njësia ekonomizimit të pylltarisë, e cila menaxhohet nga NP "Bellastica" nga Strumica, ajo është e detyruar të paraqesë kërkesë për leje për prerje në NP "Bellastica", inxhinier dhe teknik i së cilës duhet të kryejë kontroll në terren, edhe pse NP Berovë është fizikisht shumë më afër dhe kostot e paraqitjes së kërkesës dhe inspektimit në terren do të ishin shumë më të ulëta.

Me Ligjin për ndryshimet dhe plotësimet e Ligjit për pyjet ("Gazeta Zyrtare e RMV-së" nr. 79/13) hapi mundësinë e regjistrimit të inxhinierëve të licencuar të pylltarisë që ofronin shërbime në pyjet private. Ata bënë vulat e tyre për shënjimin dhe dorëzimin e masës drusore, morën licenca të lëshuara nga MBPEU dhe morën përsipër veprimtarinë në pyjet private. Në perceptimin publik u shfaq abuzimi masiv nga këta persona dhe miratimi i prerjeve në pyjet shtetërore dhe regjistrimi se kjo bëhet në pyje private. Ky aktivitet u vu nën vëzhgimin e një sërë hetimesh, të cilat u pasuan me kallëzime të shumta penale për abuzim ndaj shumicës së subjekteve të licencuara. Pas kësaj, me një ndryshim të ri në Ligjin për Pyjet ("Gazeta Zyrtare e RMV-së" nr. 160/2014), i është kthyer edhe një herë NPPK-së dhe subjekteve që menaxhojnë pyjet në zonat e mbrojtura ofrimi i shërbimeve në pyjet private.

Police investigations, criminal charges against responsible persons employed in PENF, as well as the experiences of some private forest owners show that it is not rare for this entity to approve logging in state forests, and to record it in private properties. The total registered logging in private forests of 186,485 m³ in 2021, a trend which is even decreasing compared to the past years, shows that annual logging is registered at 1.31 m³/ha²⁹, which is almost three times more than the registered logging in state forests. These indicators are only a confirmation of the above conclusion.

6.5 Riprodhimi i pyjeve

Subjektet që administrojnë pyjet shtetërore ndajnë fonde në masën 10% të vlerës së drurit të prerë, pa pagesë për kamionët në pyll, në një llogari të veçantë. Këto mjete janë të destinuara për riprodhim të thjeshtë të pyjeve dhe përdoren për kultivimin, mbrojtjen e pyjeve ekzistuese, ndërtimin e rrugëve pyjore, pajisje teknike për kryerjen e punëve për mbrojtjen e pyjeve dhe zhvillimin e planeve të menaxhimit të pyjeve, të cilat rregullohen me nenit 94 të LP-së.

Përveç kësaj, sipas nenit 95 të LP-së, ndahen mjete/fonde edhe për riprodhimin e zgjeruar të pyjeve, të cilat i sigurojnë subjektet që administrojnë pyjet shtetërore dhe pronarët e pyjeve private në masën 3% të vlerës së drurit të prerë, rrugët e kamionëve, si dhe personave juridikë që kryejnë qarkullim të drurit në masën 3% të vlerës së drurit të shitur. Këto fonde derdhen në buxhetin e RMV-së dhe përdoren nga subjektet që menaxhojnë pyjet shtetërore dhe pronarët e pyjeve në pronësi private në përpjesëtim me fondet e paguara, sipas programit vjetor të miratuar nga Qeveria RMV-së për qëllimet e mëposhtme: pyllëzimi i gërdhatave dhe tokave erozive, rikuperimi i pyjeve dhe gëmushave të degraduara, heqjen e pasojave nga zjarret pyjore në një sipërfaqe prej më shumë se 50 ha brenda një njësie pyjore nëpërmjet rigjenerimit artificial, kujdesi i kulturave pyjore dhe zonave të pyllëzuara natyrore të konvertuara, mbrojtja parandaluese e pyjeve dhe kulturave pyjore, publikimi dhe shtypja e udhëzimeve, protokolleve, planeve, materialeve trajnuese, udhëzimeve dhe materialeve të tjera në fushën e menaxhimit të zjarrit në hapësirë të hapur, si dhe për mirëmbajtjen teknike dhe mbajtjen e ueb faqes së Ministrisë së bujqësisë, pylltarisë dhe ekonomisë së ujërave për rritjen e ndërgjegjësimit të publikut për mbrojtjen e pyjeve nga zjarret, luftimin e sëmundjeve dhe dëmtuesve të bimëve në pyje dhe kulturave pyjore dhe në zonat ku është kryer rikuperimi i pyjeve dhe gëmushave të degraduara dhe sigurimi i farave pyjore dhe materialit mbjellës.

Në praktikë subjektet që menaxhojnë me pyjet shtetërore llogaritin fondet për riprodhim të thjeshtë, por nuk i grumbullojnë fare në llogari të veçantë dhe i kompensojnë pjesërisht me aktivitete si masat e kultivimit, mbrojtjen e pyjeve, ndërtimin e rrugëve pyjore dhe përgatitjen e planet për menaxhimin e pyjeve. Fondet për riprodhimin e zgjeruar paguhen vetëm nga pronarët e pyjeve private dhe të një prej parqeve kombëtare dhe shpenzohen kryesisht nga subjektet që menaxhojnë pyjet shtetërore.

6.6 Shfrytëzimi i pyjeve – Organizimi i prodhimit pyjor dhe shitjes së masës drusore në NPPK

Sipas nenit 61 dhe 62 të Ligjit për pyje, përdorimi i pyjeve kryhet sipas qëllimit dhe në mënyrë që të sigurojë ruajtjen dhe rritjen e përhershme të vlerës së pyjeve, zgjerimin dhe rritjen e rendimentit të tyre, si dhe ruajtjen e përmirësimit funksioneve të përgjithshme të dobishme publike.

²⁹ https://makstat.stat.gov.mk/PXWeb/pxweb/mk/MakStat/MakStat__Zemjodelstvo__Sumarstvo/180_Sumar_Reg_Isech_Brutmasa_Sort_god_ml.px/table/tableViewLayout2/?rxid=7531d4dc-cd0b-47ec-9a88-77110b0923220

Përdorimi mund të bëhet vetëm në pyjet për të cilat është miratuar një plan ose program i veçantë.

Prerja në pyll kryhet vetëm pas një shenje prerjeje të bërë më parë duke shtypur një shenjë pyjore të dukshme qartë, me përdorimin e bojës përkatëse rezistente ndaj ujit, në përputhje me rregulloret përkatëse, të përcaktuara nga Ministri Ministria e Bujqësisë, Pylltarisë dhe Ekonomisë së Ujërave. Në rastin e prerjeve selektive dhe plehëruese, përveç shenjës së pyllit, në rrënjët e pemëve të përzgjedhura për prerje vulozet një numër rendor.

Subjektet që menaxhojnë pyjet shtetërore shënojnë prerjen jo më vonë se fundi i shtatorit të vitit aktual për vitin pasardhës. Ajo kryhet në sektor dhe nënsektor përkatës, për sasinë e masës drusore dhe llojin e prerjeve në përputhje me përcaktimet e planit të posaçëm të menaxhimit të pyjeve. Të dhënat për pemët e shënuara regjistrohen në një libër të shenjave të prerjes. Bazuar në shënimin e kryer, ata përgatisin një plan ekzekutimi. Për shënjimin e kryer informojnë inspektorin e pyjeve, i cili kryen inspektimin e shënjimit të kryer dhe rregullsinë e tyre, si dhe konstaton dokumentet e përcaktuara me procesverbal përkatës. Shenja mund të jetë në trung dhe sipërfaqësore. Shenja në trung është kur zgjidhet çdo trung individual që do të pritët, në rastin e prerjeve

të seleksionimit dhe plehërimit në pyjet me trung të lartë ose rrallimeve në pyjet me trung të lartë dhe të ulët. Një shënim i tillë mund të bëhet vetëm nga një ekspert - inxhinier pyjor me të paktën dy vjet përvojë në këtë profesion. Shenja sipërfaqësore është shenjë e prerjes së pastër ku skajet trungjeve janë shënuar në sipërfaqen ku janë prerë të gjitha trungjet. Ky shenjzim kryhet nga inxhinierë pyjorë me ose pa përvojë pune, si dhe teknikë pyjorë me të paktën dy vjet përvojë në profesion.

Pranimi dhe dorëzimi i asortimenteve pyjore të pranuar kryhet nga teknikë pyjorë - zyrtarë për prerje, dorëzim dhe transport, nën mbikëqyrjen e një inxhinieri përgjegjës pyjor. Pranimi kryhet në vendin e prerjes dhe përpunimit, gjatë së cilës kontrollohet nëse prerja është kryer në përputhje me shënjimin e kryer, si dhe nëse është vendosur rend pyjor në zonën e prerjes. Druri i zjarrit është i stampuar me një pullë pyjore rezistente ndaj ujit, blu ose jeshile në pyjet shtetërore dhe e zezë ose e kuqe në pyjet private, 80% e të gjitha asortimenteve në shtet dhe 100% e asortimenteve në pyjet private. Në rastin e trungjeve, përveç vulës në të dyja faqet, duhet të ketë edhe një pllakë plastike të stampuar me numër serie, në ngjyrën e duhur, në varësi të klasës së trungut.

NPPK-ja mund të organizojë prerjen, dorëzimin dhe transportin e lëndës drusore të shënuar me punonjësit e vet ose të kërkojë shërbime nga persona juridikë të licencuar për të kryer punë pyjore. Kjo prerje quhet prerje e sipërme. Angazhimi i personave juridikë të licencuar kryhet përmes një procedure publike dhe transparente, për të cilën, për shkak të vlerës së lartë totale të prokurimit, shpallet tender ndërkombëtar. Përveç prerjeve të sipërme, NPPK-ja bën shitjen e lëndës drusore rrënjësore, në kushte të veçanta, të përcaktuara me Ligjin për Pyjet dhe aktet nënligjore, ku prerja kryhet nga vetë banorët e zonave rurale, për nevoja të tyre, ose nga persona juridikë që bëjnë blerjen e lëndës drusore rrënjësore, në raste të veçanta, gjatë prerjeve sanitare, prerjeve të jashtëzakonshme ose prerjeve të pyjeve të pakultivuara me trung të ulët të me masë drusore nën 50 m³/ha.

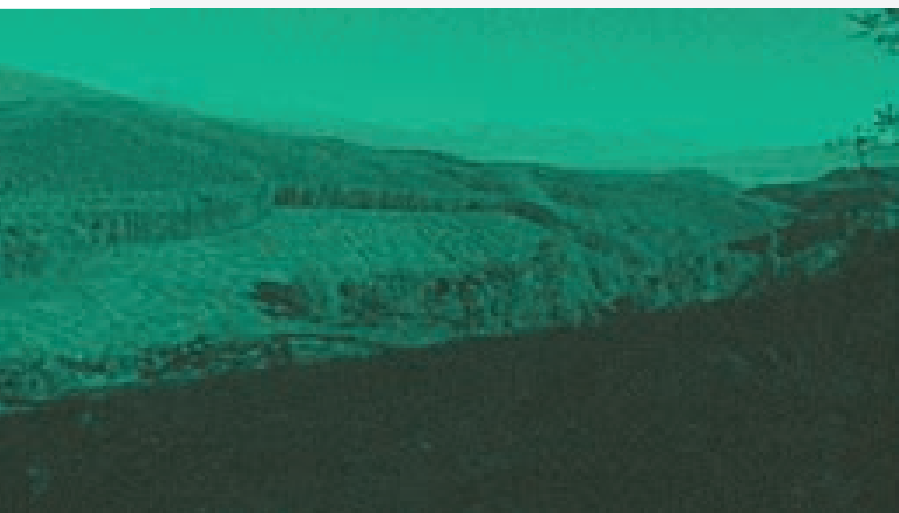
Në vitin 2021, Ndërmarrja preu gjithsej 356.485,81 m³ dru. Prej tyre, 168.339,11 m³ ose 47,22% janë prerë me punëtorë vetjakë me kohë të plotë dhe sezonale dhe 188.146,70 m³ ose 52,78% e totalit të prerjeve të sipërme janë prerë me ekzekutues të jashtëm. Kjo tregon se përkundër numrit të madh të punonjësve, Ndërmarrja nuk ka numër të mjaftueshëm punonjësish në terren për të kryer operacionet në terren dhe duhet të punësojë punëtorë të jashtëm për të realizuar më shumë se gjysmën e prerjeve të sipërme. Kjo shpesh herë i ndërlikon gjërat për shkak të procedurave komplekse të tenderimit, të cilat shpesh shkaktojnë vonesa në fillimin e punimeve, ndaj nuk janë të rralla rastet kur humbet një pjesë e mirë e sezonit derisa të kapërcehen të gjitha pengesat ligjore dhe të nënshkruhen kontratat për kryerjen e shërbimeve. Ekziston një rregull i pashkruar që personi juridik që kryen punën, dërgimin dhe transportin do të blejë masën drusore për shkak të rishitjes. Për shkak të kësaj ndodh shpesh që për ato plantacione që janë më afër rrugëve dhe ku ka kushte më të favorshme për shfrytëzim, interesimi është dukshëm më i madh dhe për pjesët më të largëta dhe të paarrtshme nuk paraqitet fare kontraktor i interesuar. Për sektor të tilla më të favorshme ofrohen çmime minimale për kryerjen e punimeve të prerjes dhe transportit, shpesh nën rentabilitetin minimal ekonomik, në mënyrë që diferenca në çmim të kompensohet nga aktivitete të ndryshme korruptive dhe të paligjshme.

NPPK mund të shesë produktet kryesore pyjore në tregun e brendshëm, si dhe të eksportojë, me pëlqimin e MBPEU-së, gjë që në praktikë ndodh shumë rrallë. Çmimet e drurit dhe shërbimeve pyjore përcaktohen si çmime maksimale dhe miratohen nga Qeveria e RMV-së. Këto çmime nuk u përditësuan për vite me radhë dhe si rrjedhim ishin shumë nën çmimet e tregut, shpesh nën nivelin e rentabilitetit të ndërmarrjes, që ishte një nga arsytet e rezultateve të dobëta financiare. Kjo situatë ka ndryshuar kohët e fundit, pasi pas marrjes së pëlqimit nga Qeveria e RMV-së, nga data 1.9.2022, çmimet e produkteve pyjore në NPPK-ë përfundimisht u rritën në mënyrë lineare me 20%. Shitja e produkteve kryesore bëhet sipas Rregullores përkatëse, e cila përcakton llojet e pemëve, llojin e asortimenteve dhe përmasat e tyre, masat për njësitë, çmimet, mënyrën e pagesës dhe faturimin, mënyrën e lidhjes dhe zgjidhjes së kontratave të shitjes, etj.

Druri teknik u shitet personave juridikë që kryejnë veprimtari të përpunimit të drurit me kontrata kornizë dhe vjetore, me kusht që të mos e rishesin masën drusore. Për shkak të kërkesës së lartë dhe sasisë së vogël të prodhimit të drurit teknik, kërkesat e të gjithë klientëve të interesuar rrallë plotësohen.

Përveç personave juridikë të regjistruar për tregtimin e drurit, kompania lidh kontrata shitblerje të druve të zjarrit me sindikata, shoqata të pensionistëve dhe persona fizikë individualë për dërgimin e druve të zjarrit, me pagesë deri në 6 këste. Për kategoritë sociale të rrezikuara të qytetarëve, miraton zbritje prej 10% dhe pagesë në 8 këste. Për shkak të kërkesës së madhe për dru zjarri në treg dhe vlerës jorealisht të ulët sipas çmimoreve të NPPK-së, shpesh ndodhin manipulime gjatë dërgesave tek klientët e tillë, që edhe pse paguajnë në fillim të vitit, ata i marrin drutë para fillimit të sezonit të ngrohjes ose vetëm pas fillimit të tij, gjë që krijon keqkuptime dhe valëzime të mëdha në opinion.

Prerja dhe prodhimi i asortimenteve pyjore bëhet me sharrë me motor, kurse dërgimi bëhet në formë të mekanizuar ose me kafshë. Puna në pyll është mjaft e vështirë dhe kërkon forcë të madhe fizike dhe sakrificë. Punëtorët janë të ekspozuar ndaj ndikimeve atmosferike, kalojnë natën në strehimore të improvizuara në vendin e prerjes së drurit dhe janë vazhdimisht të ekspozuar ndaj rrezikut të lëndimit në punë. Duke qenë se shumica e punëtorëve nuk janë fare të regjistruar, numri i lëndimeve gjatë prerjes dhe dorëzimit të lëndës drusore është i panjohur, por sigurisht që nuk është i vogël nëse merren parasysh të varfrit, madje edhe mospërdorimi i pajisjeve mbrojtëse, mungesa e trajnimeve dhe zhvillimit profesional të punëtorëve. Nisur nga rritjet e fundit të çmimeve, vlera reale e kryerjes së punimeve të prerjes dhe transportit nuk është e vogël dhe i kalon shumë që NPPK-ja parashikon për pagesën e punonjësve të saj.

Koeficienti i ulët i hapjes së pyllit, si dhe përqindja e lartë e përfaqësimit të rrugëve të buta sezonale, vështirësojnë transportin e asortimenteve të drurit, gjë që varet drejtpërdrejt nga kushtet atmosferike. Ndërtimi i rrugëve të reja dhe mirëmbajtja e rrugëve ekzistuese kryhen ekskluzivisht me makineri vetanake prej kohësh. Në vitin 2021 janë ndërtuar 162.53 km rrugë të buta, që përbën 65% të 250.27 km të planifikuara. Është kryer rindërtimi i 224.75 km dhe janë pastruar 1392.75 km rrugë pyjore.

Numri i vogël i mjeteve të mallrave dhe rrënimi i shumicës së tyre paraqet një problem shtesë në transportin e masës drusore të prodhuar në pyll deri në magazina. Tenderët për transportin e masës drusore me ekzekutues të jashtëm rrallë kanë sukses për shkak të çmimeve të ulëta maksimale dhe mungesës së interesimit të operatorëve ekonomikë për kryerjen e këtij lloj shërbimi. Për shkak të kësaj, kompania shpesh e sheh një rrugëdalje në shitjen gjithnjë në rritje të masës drusore rrënjësore ose në rrugë të lirë pyjore.

7. MBROJTJA E PYJEVE

Mbrojtja e pyjeve është një sistem masash dhe aktiviteteve që zbatohen për të siguruar mbijetesën e pyjeve, ruajtjen e gjendjes shëndetësore dhe vitalitetit të pyjeve nga përvetësimi dhe shfrytëzimi i paligjshëm, zjarret, sëmundjet dhe dëmtuesit e bimëve, prerja ilegale, grumbullimi i paligjshëm i produkteve tjera pyjore dhe dëmtimet.

7.1 Zjarret pyjore

Gjatë vitit 2021, NPPK-ja ka regjistruar 204 zjarre pyjore, me sipërfaqe totale të djegur prej 12.315,14 ha dhe masë drunore të djegur prej 490.023,48 m³, duke shkaktuar dëme prej 2.373.137.539 denarë. Shpenzimet e përgjithshme për shuarjen e zjarreve arrijnë në 6.608.155 denarë. Në shuarje kanë marrë pjesë 6627 zjarrfikës, nga të cilët 1998 janë punonjës të NPPK-së dhe 4629 zjarrfikës të subjekteve të tjera.

Sipas analizës së vendit të ndodhjes, gati dy të tretat e zjarreve kanë filluar në pyll, janë djegur 11.007 ha, që është pothuajse 90% e sipërfaqes totale të prekur dhe kanë shkaktuar dëme prej 2.284.117.803 denarë, që është gati 96% e totalit të dëmeve të regjistruara nga të gjitha zjarret.

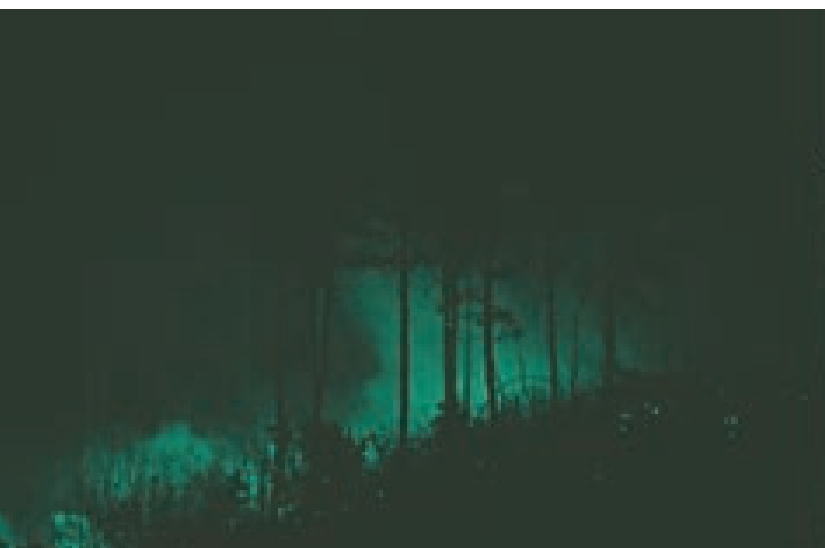
Duke analizuar periudhën e vitit në të cilin kanë ndodhur, është evidente se 81 zjarreve ose 40% e të gjitha zjarreve të regjistruara gjatë vitit kanë ndodhur në muajin gusht. Ata dogjën sipërfaqe prej 9.581,44 ha, që përbën 78% të sipërfaqes së djegur, dëmtuan 465.627 m³ ose 95% të drurit të djegur dhe shkaktuan dëm prej 2.179.170.844 denarë, që është mbi 95% nga dëmi i përgjithshëm i evidentuar gjatë vitit.

Krahasuar me të dhënat e vitit paraprak, mund të konstatohet se numri i zjarreve të regjistruara në vitin 2021 është dyfish më i madh, por sipërfaqja e djegur është dhjetë herë më e madhe, ndërsa sasia e druve të djegur është gjashtëdhjetë herë më e madhe!

Ligji dhe aktet nënligjore për pyjet, si dhe ligjet të tjera që rregullojnë këtë çështje, parashikojnë një sërë masash parandaluese për zjarret në pyje. Me nenin 54 LP-së, përcaktohet se ndalohet ndezja e zjarrit të hapur në pyll dhe në tokë në afërsi të pyllit, në një distancë prej të paktën 200 metrash nga buza e pyllit, me përjashtim të vendeve që do të përcaktohet, shënohet dhe futet qartë në planin për mbrojtjen e pyllit nga zjarret, subjekti që menaxhon pyllin. Shkalla e kërcënimit të pyjeve nga zjarret pyjore për çdo repart dhe nënrepart përcaktohet nga plani i posaçëm i menaxhimit të pyjeve. Me neni 56 të Ligjit për pyjet parasheh detyrimet e subjekteve që menaxhojnë pyjet dhe pronarët e pyjeve, në varësi të shkallës së rrezikshmërisë së pyjeve, të marrin masa të posaçme për mbrojtjen nga zjarri (kryerja e pastrimit në pyll, ngritja e brezave të specieve gjetherënëse në pyjet halore, ngritja e vëzhguesve, organizimi i vëzhgimit, raportimi, shërbimi zjarrfikës dhe të ngjashme). Personat juridikë dhe fizikë që shkaktojnë zjarre në pyje me veprimtarinë e tyre janë të detyruar të dëmshpërblejnë subjektet që menaxhojnë pyjet, si dhe pronarët e pyjeve.

Sipas nenit 57 par. 4 të Ligjit për pyjet, për shkak të rrezikut të shtuar nga zjarret në pyje, me kërkesë të NPPK-së, Ministria e Bujqësisë, Pylltarisë dhe Ekonomisë së Ujërave ka nxjerrë ndalim të pjesshëm të lëvizjes në pyje dhe në tokë pyjore, me nr. arkivi 49-6012/2 nga 30.6.2021, dhe nga 3.08.2021 me nr. arkivi 49-6739/2 u vendos edhe ndalimi i plotë i lëvizjes në pyll gjatë gjithë ditës. Ky ndalim është revokuar më 26.08.2021, për shkak të vlerësimit se rreziku nga zjarret në pyje është ulur dhe në përputhje me konkluzionet e Qeverisë së RMV-së të miratuara në seancën e 101-të të mbajtur më 24.08.2021 për heqjen e ndalimit të lëvizje në pyll.

Pavarësisht masave parandaluese të marra, kushtet e pafavorshme të motit dhe ndoshta pakujdesia apo qëllimi njerëzor shkaktuan një fatkeqësi të vërtetë. Të dhënat e dëmeve të vitit 2021 tregojnë rrezikun e zjarreve në muajt e nxehtë dhe të thatë të verës, kur lagështia është e ulët dhe temperaturat e ditës dhe natës janë të larta. Vera e vitit 2021 ishte më e nxehta që nga fillimi i matjeve të temperaturës në Evropë. Sipas raportit vjetor të Programit të Vëzhgimit të Tokës të Bashkimit Evropian, Kopernikus³⁰, temperatura mesatare në verën e vitit 2021 ishte pothuajse një gradë më e lartë se mesatarja e periudhës 1991-2020.

³⁰ <https://www.dw.com/mk/2021-%D0%BD%D0%B0%D1%98%D1%82%D0%BE%D0%BF%D0%BB%D0%BE%D1%82%D0%BE-%D0%BB%D0%B5%D1%82%D0%BE-%D0%B2%D0%BE-%D0%B5%D0%B2%D1%80%D0%BE%D0%BF%D0%B0/a-61563799>

7.2 Mbrojtja rajonale e pyjeve – Shërbimi i mbrojtjes së pyjeve në NPPK

Menaxhimi rajonal i pyjeve, sipas nenit 81 pika 3 i Ligjit për Pyjet, është detyrim i NPPK-së dhe subjekteve të tjera që ekonomizojnë dhe menaxhojnë zonat e mbrojtura, pavarësisht qëllimit të tyre. Për kryerjen e këtij funksioni, në kuadër të Departamentit të Mbrojtjes së Pyjeve, Mbikëqyrjes dhe Kontrollit të Brendshëm, u krijua Shërbimi i Rojeve të Pyjeve, i cili ruan pyjet në gjithsej 331 zona pyjore, që do të thotë se madhësia mesatare e sipërfaqes është paksa më shumë se 3000 ha. Numri i përgjithshëm i 212 rojeve të pyllit të punësuar tregon se një e treta e sipërfaqeve nuk janë të mbuluara ose një roje pylli është në ngarkim të disa zonave, pra mesatarisht një roje pylli duhet të ruajë një sipërfaqe prej 4800 ha. Shërbimi i rojeve pyjore ka punësuar gjithashtu 69 kontrollues tek trau, përgjegjës për kontrollin e hyrjes dhe daljes nga pylli në pikat e kontrollit.

Sipas Raportit Vjetor për funksionimin e ndërmarrjes në vitin 2021³¹, llogaritja e lëndës drusore të prerë ilegalisht në territorin e menaxhuar nga NPPK-ja për vitin 2021 është 23.513,77 m³, vlera e së cilës sipas çmimoreve komerciale është 22.772.852,21 denarë. Kjo sasi është rreth 6% e totalit të prerjeve të regjistruara të organizuara nga NP-ja në vitin 2021, por gjithsesi është dukshëm më e ulët se prerjet ilegale të vlerësuara në territorin e RMV-së. Shërbimi pyjor gjatë vitit 2021 ka ngritur 29 kallëzime penale dhe 186 kallëzime kundërvajtëse ndaj autorëve të gjetur. Për këtë është konfiskuar gjithsej 1077.90 m³ dru.

Sipas nenit 81-b nga Ligji për Pyjet, pjesëtari i shërbimit pyjor duhet të jetë i aftë fizikisht dhe mendërisht për kryerjen e detyrave të shërbimit pyjor, të ketë së paku arsim të mesëm në fushën e pylltarisë - teknik pylltarie, teknik për pylltari dhe arkitekturë peizazhore, specialist në pylltari ose me të paktën dy vjet përvojë pune si roje pylli në shërbimin e mëparshëm të rojeve pyjore dhe të kenë të drejtë të mbajnë armë sipas rregullores për posedim dhe mbajtje të armëve. Në praktikë, një kontroll i përshtatshmërisë për mbajtjen e armëve nuk kryhet pothuajse kurrë përpara punësimit, kështu që ngarkimi me armë i rojeve pyjore është shpesh e pamundur.

Përveç kësaj, sipas disa bisedave të zhvilluara me pjesëtarët e shërbimit të pylltarisë, motivimi i ulët i tyre për të kryer detyrat e punës vjen edhe për shkak të pagave të ulëta, pasi për momentin paga bazë e rojës pyjore është në minimumin ligjor 18.000 denarë, pajisjet e dobëta (që 8 vjet nuk porosisin uniforma të reja), mosobligimi me armë dhe mjete shtrënguese, mungesa e trajnimit të duhur, mungesa e transportit të organizuar për në rajon, si dhe mosbesimi ndaj kolegëve dhe eprorëve, si dhe pjesëtarët e policisë pyjore dhe të Ministrisë së Punëve të Brendshme. Përgjegjësia e rojës pyjore është e madhe, pasi duke u ngarkuar me përgjegjësinë për rajonin merr përgjegjësinë për të gjitha veprimet e paligjshme që ndodhin në atë zonë. Ai është në krye të një sipërfaqeje mjaft të madhe, të cilën duhet ta sigurojë 24 orë në ditë dhe shkelësit janë të pajisur dhe të organizuar mirë, ndjekin lëvizjet e rojeve dhe kryejnë veprimtari të paligjshme kur largohen për ditën e pushimit.

Në NPPK-ë është miratuar rregullorja e punës, si dhe Kodi i sjelljes për pjesëtarët e shërbimit të rojeve pyjore, të cilët janë të detyruar t'i përmbahen. Rojtari i pyjeve është i detyruar të mbajë një ditar të ngjarjeve në të cilin i fut të gjitha veprimet e paligjshme të vërejtura në zonë. Ai është i detyruar të përgatisë kallëzim përkatës penal ose kundërvajtësor kundër autorëve të kapur, i cili mund të drejtohet ekskluzivisht kundër një autori të njohur. Kjo për arsye se në të kaluarën për t'u mbuluar nga përgjegjësia, kallëzimet ndaj një autori të panjohur kanë qenë një dukuri e rregullt dhe pothuajse nuk ka pasur raportime ndaj një autori të njohur. Mirëpo, me 8 orë pune, rojtari nuk arrin të mbrojë plotësisht zonën, për shkak të shfaqjes së aktiviteteve të paligjshme në pjesë të ndryshme të ditës dhe natës, nga grupe të mirë organizuara që monitorojnë lëvizjen e rojeve, vendosin njerëz në vendet strategjike për t'i vëzhguar rrugët dhe për të njoftuar menjëherë shkelësit nëse vërejnë lëvizjen e rojeve të pyllit ose agjencive të tjera të zbatimit të ligjit.

³¹ <http://www.mkdsuimi.com.mk/pdf/%D0%98%D0%97%D0%92%D0%95%D0%A8%D0%A2%D0%90%D0%88%20%D0%97%D0%90%20%D0%A0%D0%90%D0%91%D0%9E%D0%A2%D0%95%D0%8A%D0%95%D0%A2%D0%9E%20%D0%97%D0%90%202021%20%D0%B3%D0%BE%D0%B4.pdf>

Veprimet e përbashkëta me Ministrinë e Punëve të Brendshme dhe Policinë Pyjore rrallëherë japin fryte, gjë që lë dyshime për rrjedhjen e informacionit, pra përfshirjen e efektivëve të forcave të rendit me shkelësit.

Sipas nenit 80-a të LP-së, **pjesëtarët e Ministrinë e Punëve të Brendshme (MPB)** janë të autorizuar të inspektojnë të gjitha mjetet me të cilat transportohet ose transferohet druri dhe produktet e tjera pyjore, në të gjitha vendet ku rruhet druri dhe produktet e tjera pyjore, për të parandaluar dhe legjitimuar ose ndaluar personat e kapur duke kryer vepra të dënueshme sipas këtij ligji ose vepra penale që lidhen me pyjet ose për të cilat ekziston dyshimi i arsyeshëm se kanë kryer veprime të tilla dhe kryejnë konfiskimin e përkohshëm të sendeve dhe mjeteve me të cilat është kryer një krim ose kundërvajtje dhe sendet që kanë lindur ose janë përvetësuar me kryerjen e një vepre të tillë dhe ia dorëzojnë Policisë Pyjore.

Anëtarët e Ministrinë e Punëve të Brendshme janë një aktor shumë i rëndësishëm në luftën kundër korrupsionit në vetë sektorin pyjor, si dhe kundër autorëve të veprimtarive të paligjshme. Autoriteti i tyre është shpesh vendimtar në prerjen e kanaleve të aktiviteteve të tilla. Mirëpo, gjatë bisedës me një drejtues të lartë të një sektori lokal në MPB-ë, i cili konsiderohet si një luftëtar i pakompromis kundër krimit në rajonin e tij dhe ka një përvojë shumëvjeçare në trajtimin e krimit në pyll, vuri në dukje se vetëm disa oficerë policie nga autoriteti i tij gëzojnë besimin e tij dhe sepse gjatë organizimit të aksioneve kundër krimit në pyll, duhet të zgjidhet me kujdes se cilët persona do të angazhohen.

8. RREGULLIMI I PYJEVE

8.1 Zhvillimi i planeve të veçanta për menaxhimin e Njësive ekonomike pyjore

Përgatitja e planeve të posaçme për menaxhimin e pyjeve për nevojat e NPPK-së kryhet nga Sektori i rregullimit të pyjeve, vendgjuetisë dhe projektim, në bashkëpunim me filialet. Para krijimit të NPPK-së, ky sektor ekzistonte si një ndërmarrje shoqërore e pavarur vetëfinancuese, Instituti Pyjor ose "Shumaproekt" dhe merrej me hartimin e planeve për fermat pyjore të atëhershme, nga të cilat realizonte pagesa për shërbimet e saj. Edhe sot sektori ndodhet në një lokacion të ndarë nga Drejtoria e NPPK-së. Janë gjithsej 25 punonjës, 16 prej të cilëve janë planifikues të menaxhimit të pyjeve. Çdo vit, ata përgatisin njëzet plane të veçanta për menaxhimin e pyjeve për një sipërfaqe totale prej rreth 90,000 ha. Praktikisht ky është i vetmi institucion shtetëror që merret me përgatitjen e planeve të tilla. Prandaj, pronarët e pyjeve private me sipërfaqe prej 10 deri në 30 hektarë, madje edhe më shumë se 30 hektarë, i referohen këtij sektori për hartimin e një programi dhe një plani të veçantë.

Sektori është teknikisht i pajisur mirë me mjete moderne të nevojshme për mbledhjen e të dhënave në terren. Edhe pse selia e Sektorit për rregullimin e pyjeve është në Shkup, planifikuesit e kryejnë punën e tyre në terren, në të gjithë territorin e menaxhuar nga NPPK-ja. Kjo do të thotë se gjatë sezonit kur mbledhen të dhënat në terren, ata qëndrojnë larg shtëpive të tyre, pranë filialeve të NPPK-së, ku sigurohet edhe qëndrimi i tyre. Pagat neto të projektuesve nuk janë më të larta se inxhinierët përgjegjës në filialet, por atyre u ngarkohet kompensim për punë në terren në shumë prej rreth 800 denarë në ditë të kaluar në terren, me qëndrim. Kjo u shkakton atyre pakënaqësi dhe motivim të ulët për punë, gjë që më në fund reflekton në efektin e punës së tyre, përkatësisht në cilësinë e planeve të përgatitura. Planifikuesit shprehin gjithashtu pakënaqësi për mbështetjen e dobët logjistike në terren, prandaj ka disa shembuj të inxhinierëve të rinj dhe premtues të pylltarisë që e braktisin këtë punë dhe perspektivën për të kërkuar diku tjetër, madje edhe rikualifikim në aktivitete të tjera.

Nga sa u prezantua për NPPK-në, mund të konstatohet se është një ndërmarrje e centralizuar, ku në drejtori është përqendruar menaxhimi i plotë financiar dhe i personelit. Sa i përket rregullimit të brendshëm, ka një mbivendosje të përgjegjësive ndërmjet drejtorisë dhe filialeve. Çmimet e produkteve janë vendosur si çmime maksimale dhe janë joreale, shumë më të ulëta se çmimet e tregut. Që nga 1 shtatori 2022, përfundimisht u miratua një listë e re e çmimeve, me të cilën produktet e drurit të ndërmarrjes shiten me një çmim 20% më të lartë. Koha do të tregojë se sa do të kontribuojë ky ndryshim në konsolidimin financiar të kompanisë. Për shkak të likuiditetit dhe produktivitetit të ndryshëm të filialeve, armiqësia e madhe me drejtorinë është evidente. Ndërmarrja është e rënduar financiarisht me një numër të madh punonjësish joproduktivë dhe nga ana tjetër me mungesë të stafit profesional dhe ekzekutuesve të operacioneve bazë në pyll që sjellin të ardhurat më të mëdha. Struktura moshore e punonjësve është gjithashtu e pafavorshme. Motivimi i punonjësve është në nivel të ulët, për shkak të pagave të ulëta, pajisjeve teknike të dobëta dhe shpërblimi i pamjaftueshëm për mundin e dhënë. Kompania regjistron vazhdimisht humbje në veprimtarinë e saj, por gjithsesi mbijeton në bazë të rritjes kontabël të vlerës së pyjeve dhe me disa ndihma direkte nga buxheti i shtetit.

9. SEMAFORI I PAJTUESHMËRISË

Semafori për pajtueshmëri është vegël që duhet të shfaqë vizualisht kushtet në një subjekt të caktuar ose në këtë rast specifik - një sektor dhe ka për qëllim të tregojë kushtet në tre pjesë. Ky semafor i pajtueshmërisë ka për qëllim të tregojë se cila është gjendja nga pikëpamja formale dhe funksionale. Nëse zbulohen mospërputhje të mëdha, ato renditen në shënime.

I. Pajtueshmëria strategjike

	Kriteri	Semafori						Vërejtjet kryesore
		Formaliteti			Funksionaliteti			
		x	+/-	√	x	+/-	√	
1	Dokumenti strategjik i miratuar							Të rishikohet sistemi i monitorimit të realizimit të drejtimeve strategjike
2	Korniza ligjore (nga ligjet tek rregulloret dhe procedurat e brendshme) është në përputhje me dokumentin strategjik.							Të rishikohet sistemi i monitorimit të realizimit të drejtimeve strategjike
3	Funksionet bazë brenda institucioneve të sektorit janë të harmonizuara me dokumentin strategjik dhe kompetencat ligjore.							Të rishikohet sistemi i monitorimit të realizimit të drejtimeve strategjike
4	Menaxhmenti brenda sektorit ua komunikon punonjësve qartë planet e reformës, objektivat strategjike dhe masat për përmirësim.							Të rishikohet sistemi i monitorimit të realizimit të drejtimeve strategjike

II. Kapacitetet organizative

	Kriteri	Semafori						Vërejtjet kryesore
		Formaliteti			Funksionaliteti			
		x	+/-	√	x	+/-	√	
1	Ka përkufizim të qartë, pra nuk ka mbivendosje në fushën e detyrave të punës ndërmjet subjekteve të ndryshme brenda sektorit.							Në subjekte të caktuara ka një mbivendosje të përgjegjësisë
2	Punonjësit në kuadër të sektorit i kuptojnë funksionet bazë dhe strukturën organizative të institucionit.							
3	Punët kyçe (ato përmes të cilave arrihen qëllimet kryesore brenda sektorit) plotësohen me staf të përshtatshëm.							Inxhinierët e pylltarisë duhet të vendosen në pozita të larta në sektorin/sistemin pyjor, që në fakt është çështje e ligjeve të përgjithshme dhe të veçanta.
4	Menaxhmenti komunikon qartë planet e reformës, qëllimet strategjike dhe masat e përmirësimit tek punonjësit.							
5	Të gjitha aktivitetet/detyrat e planifikuara në institucion janë realizuar.							Detyrat e punës kryhen në bazë të burimeve të disponueshme dhe kryesisht përcaktohen prej tyre.
6	Çdo punonjës kryen detyra që dalin nga përshkrimi i vendit të punës së tij/saj.							Për t'iu përgjigjur kësaj pyetjeje nevojitet një analizë funksionale e entiteteve brenda sistemit.
7	Nuk ka punë të sistematizuara brenda sektorit që janë të panevojshme.							Për t'iu përgjigjur kësaj pyetjeje nevojitet një analizë funksionale e entiteteve brenda sistemit.
8	Punonjësit brenda sektorit në përgjithësi kanë kompetenca për përmbushjen e aktiviteteve dhe arritjen e qëllimeve strategjike.							Për t'iu përgjigjur kësaj pyetjeje nevojitet një analizë funksionale e entiteteve brenda sistemit.
9	Punonjësit brenda sektorit kanë mundësi për zhvillim dhe trajnim profesional .							Për t'iu përgjigjur kësaj pyetjeje nevojitet një analizë funksionale e entiteteve brenda sistemit.
10	Punonjësit brenda sektorit kanë mundësi për avancim/promovim.							Për t'iu përgjigjur kësaj pyetjeje nevojitet një analizë funksionale e entiteteve brenda sistemit.

III. Kryerja e detyrave për të arritur rezultate

	Kriteri	Semafori						Vërejtjet kryesore
		Formaliteti			Funksionaliteti			
		x	+/-	√	x	+/-	√	
1	Në kuadër të sektorit ka organizim adekuat, prioritizim të qëllimeve.							Për t'iu përgjigjur kësaj pyetjeje kërkohet një analizë funksionale e entiteteve brenda sistemit.
2	Vendimmarrja brenda sektorit bëhet përmes protokolleve të vendosura.							Për t'iu përgjigjur kësaj pyetjeje kërkohet një analizë funksionale e entiteteve brenda sistemit.
3	Ka procedura të qarta të shkruara për proceset e punës.							Për t'iu përgjigjur kësaj pyetjeje kërkohet një analizë funksionale e entiteteve brenda sistemit.
4	Ekziston komunikim i mirë dhe i rregullt ndërmjet subjekteve brenda sektorit.							Për t'iu përgjigjur kësaj pyetjeje kërkohet një analizë funksionale e entiteteve brenda sistemit.
5	Në nivel sektori, ekziston sistem i vendosur i marrëdhënieve me publikun.							Për t'iu përgjigjur kësaj pyetjeje kërkohet një analizë funksionale e entiteteve brenda sistemit.

9.1 Rekomandime dhe plani për përmirësim

PËRSHTATSHMËRIA STRATEGJIKE

- Duhet të krijohet një organ brenda sektorit ose një zyrtar i caktuar për të monitoruar zbatimin e Dokumentit strategjik. Të vendosen qëllime periodike dhe të monitorohet përmbushja e kriterëve të dhëna në këtë dokument dhe të caktohen personat përgjegjës për përmbushjen e qëllimeve.
- Ndryshimet në legjislacion të monitorohen në mënyrë të vazhdueshme dhe periodikisht në nivel sektori të rishikohet përputhshmëria me rregulloret në mënyrë që të sigurohet që funksionet bazë dhe organizimi i brendshëm i institucioneve brenda sektorit të jenë sa më shumë të harmonizuara me dokumentin strategjik dhe kompetencat ligjore.

KAPACITETET ORGANIZATIVE

- Të bëhet një analizë funksionale e subjekteve individuale për të evidentuar kushtet në aktet ekzistuese për organizimin e brendshëm dhe sistemimin në to.
- Pozicionet kyçe, veçanërisht pozitave drejtuese, duhet të plotësohen me persona me kualifikime të përshtatshme profesionale dhe përvojë pune.
- Të punohet në edukimin e vazhdueshëm dhe zhvillimin e aftësive të punës së punonjësve.

KRYERJA E DETYRAVE TË PUNËS PËR TË ARRITUR REZULTATE

- Nëse detyra të tilla nuk janë krijuar tashmë, të zhvillohen algoritme për veprim dhe vendimmarrje, pra procedura të qarta të shkruara për komunikim ndërmjet subjekteve brenda sektorit.
- Nëse detyra të tilla nuk janë krijuar tashmë, të zhvillohen algoritme për trajtimin e marrëdhënieve me publikun në nivel sektori.
- Të realizohet një analizë më e detajuar e situatës dhe nevojave me teknologjinë e TI-së, softuerin dhe mjetet e tjera të punës, si dhe stafin adekuat.
- Të shfrytëzohen mundësitë e ofruara nga programet e BE-së dhe vendeve dhe organizatave të tjera për aplikim në projekte dhe veçanërisht për të zhvilluar staf që do të monitorojë këto projekte dhe do të trajtohet siç duhet për t'i përdorur ato.

10. NEVOJA PËR REFORMA

Me qëllim të përmirësimit të situatës në sektorin e pylltarisë, në vitin 2019 dhe 2020 është realizuar projekti i financuar nga Bashkimi Evropian “Rishikimi i sektorit pyjor në Maqedoninë e Veriut dhe përgatitja e projektit pyjor IPA 2019”. Projekti u zbatua nga një ekspert i huaj dhe rezultoi me dy dokumente:

- ▾ Analiza e zhvillimit të sektorit të pylltarisë dhe kuadrit institucional në RMV-ë me rekomandime për përmirësimin dhe identifikimin e nevojave për ndihmë në të ardhmen;
- ▾ Analiza e kuadrit ligjor ekzistues në sektorin pylltarisë në RMV-ë dhe ofrimi i rekomandimeve specifike për përmirësim.

Këto dokumente paraqisnin kushtet e pylltarisë sonë dhe jepnin rekomandime konkrete për përmirësimin e saj.

Ky hulumtim u pasua nga projekti në vazhdim: Mbështetje për reformat e politikave dhe legjislacionit në pylltarinë në Maqedoninë e Veriut, e cila në verën e vitit 2022 do të rezultojë me dorëzimin e një projektligji të ri për pyjet, Propozim-strategjinë e rishikuar për pyjet dhe Propozim-programi kombëtar për pylltari.

Këto dokumente propozojnë ndryshime në kuadrin institucional në pylltari:

Avancimi i sektorit për pylltari dhe gjueti pranë MBPEU-së në drejtori, bazuar në përvojat e disa vendeve anëtare të BE-së. Drejtoria duhet të jetë përgjegjëse për formulimin e politikave, strategjive, programeve dhe rregulloreve pyjore dhe për monitorimin dhe raportimin e zbatimit të tyre, për detyrat administrative të nivelit më të lartë të pyjeve, përfshirë mbikëqyrjen administrative të organeve, institucioneve dhe shërbimeve shtetërore në varësi, si dhe menaxhimin e sektorit të pyjeve, duke përfshirë kontrollin e zbatimit të kontratës(ve) për menaxhimin e pyjeve shtetërore në emër të shtetit si pronar i pyjeve, në përputhje me Ligjin.

Ngritja e agjencisë pyjore si institucion publik i pavarur me status të personit juridik, nën mbikëqyrjen administrative të MBPEU-së, në përputhje me Ligjin për Pyjet dhe në bazë të ligjit të veçantë për agjencinë pyjore. Agjencia duhet të marrë një numër të përshtatshëm punonjësish nga NPPK-ja, të cilët janë të angazhuar në veprimtari të veçanta që janë në fushën e administrimit të pyjeve shtetërore, planifikimit dhe shërbimeve në pyjet private, duke përfshirë pajisjet përkatëse në Agjencinë Pyjore, si dhe transferimin e punonjësve dhe pajisjeve nga Sektori i Policisë Pyjore të MBPEU-së në agjencinë pyjore.

Agjencia e re pyjore duhet të kryejë të gjithë punën administrative të kryer më parë nga NPPK-ja dhe subjektet që menaxhojnë pyjet në zonat e mbrojtura dhe të kryejnë këto obligime, detyra dhe shërbime:

- procedurat dhe detyrat e menaxhimit që lidhen me të gjitha pyjet, tokat pyjore dhe tokat e tjera;
- menaxhimin e një llogarie të veçantë për mbledhjen e burimeve të financimit në pylltari;
- kontrolli operacional i zbatimit të kontratës së shoqërisë së ardhshme për pyjet shtetërore në kurriz të shtetit si pronar i pyllit;
- ofrimin e shërbimeve profesionale-teknike për pronarët e pyjeve private;
- inventarizimi kombëtar i pyjeve dhe detyrave për monitorimin sistematik të të gjitha pyjeve;
- planifikimi i zhvillimit të pyjeve, duke përfshirë përpunimin e një plani kombëtar të zhvillimit të pyjeve;
- planifikimi i menaxhimit të pyjeve për përdoruesit dhe pronarët e pyjeve (përfshirë planifikimin e menaxhimit të gjuetisë);
- ngritja dhe mirëmbajtja e një sistemi informacioni të integruar pyjor duke përfshirë modulën për monitorimin elektronik të masës drusore dhe module të tjera;
- kryerja e detyrave profesionale-teknike lidhur me pyllëzimin, kultivimin, mbrojtjen e pyjeve, shfrytëzimin e pyjeve, infrastrukturën pyjore dhe mirëmbajtjen e funksioneve pyjore;
- dhënia e të drejtës për mbledhjen e produkteve pyjore jodrusore për llogari të shtetit;
- ofrimi i shërbimeve këshillimore për pronarët e pyjeve, përdoruesit dhe palët e tjera të interesuara;
- kontrolli rajonal i administrimit të pyjeve private dhe shtetërore që nuk menaxhohen nga subjektet për administrimin e pyjeve shtetërore;
- transferimi i mbështetjes financiare shtetërore për pronarët dhe përdoruesit e pyjeve nga llogaria e posaçme dhe burime të tjera të buxhetit të shtetit sipas procedurave të përcaktuara me ligj;
- detyra të tjera të përcaktuara me ligj.

Agjencia duhet të ketë 540 punonjës, nga të cilët 140 për kryerjen e administrimit apo shërbimit pyjor dhe 400 për funksionin e policisë pyjore.

Në nivel qendror duhet të jenë 65 punonjës, nga të cilët 50 të caktohen me detyra administrimi dhe shërbimi pyjor. Në nivel vendor duhet të jenë 475 punonjës, nga të cilët 90 për shërbimin pyjor dhe 385 për policinë pyjore.

Pas transferimit të personelit të planifikuar nga Sektori i Pyjeve dhe Gjuetisë në MBPEU-në (rreth 5) dhe Sektori i Policisë Pyjore (SPP) (rreth 400) dhe nga NPPK-ja (rreth 120), agjencia duhet të marrë pothuajse të gjithë stafin e saj (të paktën 97%).

3. Transformimi i Ndërmarrjes Publike aktuale “Pyjet Kombëtare” në shoqëri pyjore shtetërore, në përputhje me një ligj të veçantë. Ndërmarrja duhet të kryejë aktivitetet e mëposhtme:

- ↘ veprimtaritë profesionale-teknike si pjesë e shërbimit publik për pyjet shtetërore që kanë të drejtë të menaxhojnë;
- ↘ menaxhimi ekonomik i pyjeve shtetërore për qëllime prodhuese, mbrojtëse dhe të veçanta, duke përfshirë pyjet në zonat e mbrojtura, me përjashtim të pyjeve që tashmë janë dhënë në administrim të subjekteve të tjera;
- ↘ ruajtja e pyjeve shtetërore brenda rajoneve pyjore ku administrohet dhe mbrojtja e pasurisë së shoqërisë;
- ↘ shitjen e drurit dhe asortimenteve të drurit;
- ↘ mirëmbajtjen rajonale të pyjeve shtetërore, e cila administron edhe pronën në pronësi të KPK-së;
- ↘ prodhimin dhe shitjen e farës dhe materialit fidanor;
- ↘ menaxhimin e vendgjuetisë në përputhje me ligjin;
- ↘ përpunimin dhe shitjen e produkteve pyjore jodrusore;
- ↘ menaxhimin e zonave të mbrojtura të dominuara nga pyjet, në përputhje me ligjin.

Forma dhe struktura vertikale e shoqërisë duhet të përcaktohet me ligjin e ri për KPK-në, bazuar në një studim fizibiliteti dhe planin strategjik të mëparshëm dhe me një program social të përshtatshëm për zgjidhjen e rishpërndarjes dhe rikualifikimit të një numri të caktuar punonjësish në NPPK-së, të cilët janë të tepërta, në bazë të mjeteve financiare të siguruara për zbatimin e tij nga NPPK-ja dhe buxheti i shtetit.

4. Formimi i një instituti të ri pyjor, e cila do të kryejë punë kërkimore-zhvilluese në pylltari si institucion publik me interes kombëtar.

5. Forcimi i kapaciteteve të institucioneve/organizatave pyjore duke ofruar mbështetje ekspertësh (ndërkombëtare) për përgatitjen e planit për ngritjen dhe funksionimin e agjencisë së re pyjore, duke krijuar dhe forcuar kapacitetet njerëzore dhe teknike të agjencisë së re pyjore (përfshirë Policinë Pyjore), duke ofruar mbështetje (ndërkombëtare) eksperte të NPPK-së për përgatitjen e një plani strategjik për racionalizimin dhe riorganizimin e saj në kompani pyjore shtetërore, ofrimi i mbështetjes teknike për menaxhimin dhe përdorimin efikas të sistemit të integruar të informacionit pyjor (i cili do të menaxhohet nga një agjenci pyjore dhe do të përdoret nga subjektet që menaxhojnë pyjet shtetërore dhe tregtarët e lëndës drusore) dhe moduleve të tij, veçanërisht modulit të monitorimit të lëndës drusore, duke forcuar kapacitetet njerëzore dhe teknike të Inspektoratit Shtetëror të Pyjeve dhe Gjuetisë, mbështetje për krijimin e shoqatave pyjore.

Sa i përket financimit në pylltari rekomandohet hapja e një llogarie të veçantë që do të menaxhohet nga agjencia dhe në të cilën të gjitha fondet nga riprodhimi i pyjeve, shërbimet në pyjet private, përgatitja e planeve të veçanta për menaxhimin e pyjeve, grumbullimi për konvertimin e tokës pyjore, kompensimi i dëmit në pyjet shtetërore, pagesa për të drejtën e grumbullimit të produkteve pyjore jo drusore, pagesa për mirëmbajtjen e shërbimeve të ekosistemit nga pyjet.

Afati në të cilin janë planifikuar të zbatohen këto ndryshime është deri në fund të vitit 2024, në mënyrë që në fillim të vitit 2025 të fillojnë punën institucionet e reja dhe të reformuara.

Miratimit të këtyre zgjidhjeve i ka paraprirë një debat i gjatë në një grup pune strategjik dhe teknik në të cilin, përveç ekspertëve të angazhuar nga projekti, kanë marrë pjesë edhe përfaqësues përkatës të disa subjekteve nga sektori pyjor. Përvoja e ekspertëve dhe debati i gjerë që i parapriu miratimit të këtyre dokumenteve strategjike duhet të garantojë një përmirësim të situatës në sektorin pyjor pas zbatimit të tyre. Veçanërisht për t'u përshëndetur janë zgjidhjet për forcimin e sektorit me themelimin e një drejtorie pyjore, ndalimi i bujqësisë në prerje të pastra në sipërfaqe të mëdha, grumbullimi i shërbimeve të ekosistemit në masën 0.05% të totalit të të ardhurave vjetore të subjekteve, futja e një sistemi elektronik për monitorimin e masës drusore nga shënimi/vulosja deri te konsumatori përfundimtar, duke mundësuar shitjen e masës drusore nga shoqëria shtetërore e menaxhimit të pyjeve rrënjësore, duke shmangur kështu pozicion monopol në treg, duke marrë nën kontroll markën në pyjet shtetërore nga agjencia pyjore.

Megjithatë, mbeten dyshime për disa çështje:

- 1.** A do të jetë në gjendje agjencia e re pyjore me staf të kufizuar profesional dhe burime teknike t'u përgjigjet nevojave të pronarëve privatë të pyjeve në të gjithë vendin për realizimin pa probleme të shërbimeve këshillimore dhe teknike, apo kjo veprimtari duhet t'u lihet ekzekutuesve privatë të licencuar. të cilëve do të bëhet mbikëqyrja e rregullt për të mos përsëritur gabimet e së kaluarës, por do të mundësohet një qasje moderne dhe e shpejtë për zgjidhjen e këtij problemi dhe do të hapet mundësia për vetëpunësim për një numër të madh të inxhinierëve dhe teknikëve pyjorë të papunë;
- 2.** A do të jetë më i suksesshëm sektori i policisë pyjore në punën e tij për të trajtuar krimin në pyll, nëse ai thjesht transferohet mekanikisht nga MBPEU-ja në agjencinë e re pyjore, në vend që të transferohet në MPB-ë, të reformohet mirë, ndoshta e integruar me shërbimin e rojeve pyjore, madje edhe për të zgjeruar kompetencat e saj për të luftuar krimin në sferën e plotë të mjedisit jetësor, si kompetencat për mbrojtjen nga ndotja e tokës, ajrit, ujit, kafshëve të egra, hedhja e mbeturinave dhe shkaktimi i zjarreve në mjedise të hapura;
- 3.** A do të ketë sukses agjencia pyjore të motivojë inxhinierët e projektues për të prodhuar plane cilësore të menaxhimit të pyjeve, a do të ketë sukses të paguajë shërbimet e saj nga Shoqëria e re pyjore, apo është më mirë t'ua lërë këtë aktivitet subjekteve private të licencuara, të cilët do të duhet të luftojë për tregun me cilësi dhe konkurrencë?

ANEKS 1

I. MODELI I FORCAVE KONKURRUESE

Për qëllimet e kësaj analize sektoriale, u krijua një Model i forcave konkurruese. Ky i ashtuquajtur parim i gjashtë forcave konkurruese është një mjet i rëndësishëm që përdoret në analizë për të analizuar konkurrencën në industri, gjegjësisht në sektorin e saj të caktuar.

Modeli përmendet më shpesh si modeli i pesë forcave të Porterit, i cili përfshin pesë forcat ose faktorët e mëposhtëm:

I. intensiteti i rivalitetit

II. kërcënimi nga pjesëmarrësit e ri potencial

III. fuqia negociuese e blerësve

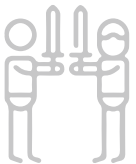
IV. fuqia negociuese e furnitorëve

V. kërcënimi i mallrave dhe/ose shërbimeve zëvendësuese

Në modelin tonë të forcave konkurruese, ne përfshijmë një forcë të gjashtë, gjegjësisht faktorin e gjashtë:

VI. fuqia e ofruesve të mallrave dhe/ose shërbimeve shtesë.

Modeli i forcave konkurruese

1. Intensiteti i rivalitetit

2. Kërcënimi nga pjesëmarrësit e ri potencial

3. Fuqia negociuese e blerësve

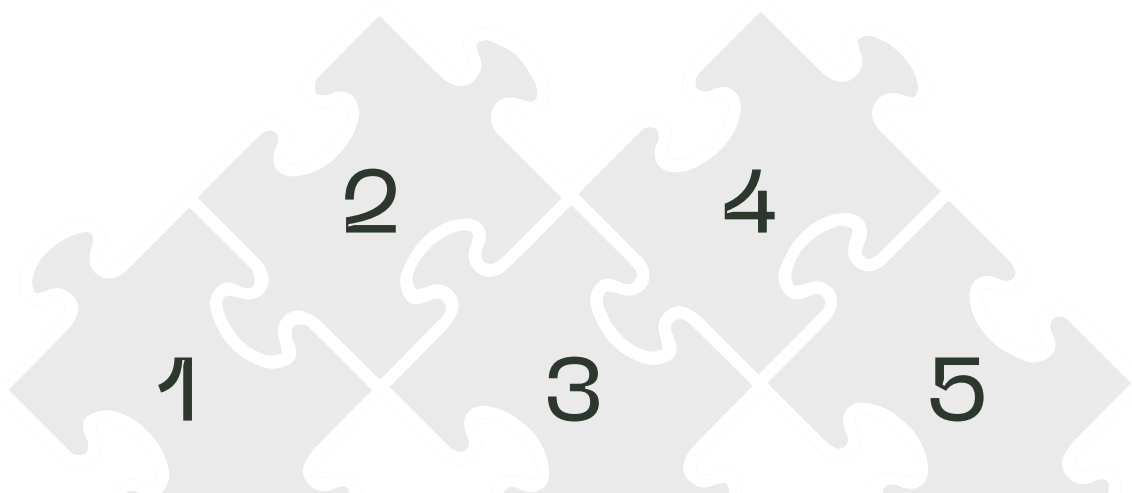
4. Fuqia negociuese e furnitorëve

5. Kërcënimi i mallrave dhe/ose shërbimeve zëvendësuese

6. Fuqia e ofruesve të mallrave dhe/ose shërbimeve shtesë.

Ky model duhet të ndihmojë sektorin të kuptojë rreziqet në të cilat ai operon dhe të vendosë se si dëshiron të zbatojë strategjitë e tij në përgjigje të kërcënimeve gjegjësisht konkurrencës.

Duhet theksuar se sektori i pylltarisë nuk është një subjekt klasik industrial, i cili operon në kushte të pastra tregu të menaxhimit, pra sipas parimit të ofertës dhe kërkesës në tregun e hapur. Kjo kryesisht për faktin se pyjet janë një thesar kombëtar dhe përdorimi dhe asgjësimi i tyre është nën një regjim të veçantë, edhe për ato që janë në pronësi private, ndaj ka një sërë masash ligjore, rregullatore dhe ekonomike që paracaktojnë tregun.

Bazuar në dokumentet e disponueshme që janë krijuar në nivel sektori, në këtë analizë mund të arrihen konkluzionet e përkohshme të mëposhtme.

I. Intensiteti i rivalitetit

a. Brenda sektorit, flasim për një treg të rregulluar në mënyrë solide, ku interesat e shoqërisë janë ngritur në një nivel më të lartë, pra nuk ka intensitet të madh rivaliteti. Produktet e prodhuara në këtë sektor janë mjaft homogjene.

II. Kërcënimi nga pjesëmarrësit e ri potencial

a. Në një treg relativisht të rregulluar, siç është ky sektor, kërcënimi nga pjesëmarrësit e ri potencial nuk luan një rol të madh, sepse të gjithë duhet të pranojnë rregullat që janë tashmë në fuqi. Kjo përfaqëson një pengesë më të lartë për çdo hyrje të re në çdo segment;

b. Shkathësitë e specializuara të kërkuara brenda sektorit, së bashku me mënyrën e rregulluar të punës brenda tij, paraqesin gjithashtu një pengesë më të madhe për hyrjen e pjesëmarrëseve të ri potencial.

III. Fuqia negociuese e blerësve

a. Në kuadër të sektorit, fuqia negociuese e blerësve është relativisht e ulët, sepse shfrytëzimi i produkteve të ofruara nga sektori, veçanërisht në fushën e industrisë së drurit dhe druve të zjarrit, përcaktohet me rregulla të rregulluara të shfrytëzimit;

b. Në kuadër të sektorit, blerësit janë të ndjeshëm ndaj çmimit dhe kjo ka një ndikim të drejtpërdrejtë tek ata. Ai zbatohet si për personat fizikë ashtu edhe për ato juridik.

IV. Fuqia negociuese e furnitorëve

a. Në kuadër të sektorit, furnizues të caktuar kanë një ndikim të rëndësishëm në performancën e sektorit të energjisë dhe derivateve. Çmimi i energjisë dhe derivateve përcakton drejtpërdrejt rezultatet e tjera në kuadër të sektorit.

V. Kërcënimi i mallrave dhe/ose shërbimeve zëvendësuese

- Duke marrë parasysh faktin se një pjesë e madhe e sektorit i kushtohet sigurimit të druve të zjarrit dhe lëndës drusore, kostot e kalimit në produkte të tjera janë relativisht të larta për klientët;
- Zëvendësimet për këto dy produkte nuk kanë çmim më të lartë se produktet aktuale;
- Sa i përket nëse zëvendësimet e tyre kanë attribute apo veçori më të mira, ky është një vlerësim individual rast pas rasti.

VI. Fuqia e ofruesve të mallrave dhe/ose shërbimeve shtesë

- Ka më shumë furnizues të mallrave ose shërbimeve shtesë brenda sektorit. Sipas analizës së materialeve dhe dokumenteve në dispozicion, është vërejtur një konsolidim i caktuar i fuqisë tek furnizuesit që marrin tenderë për prerje, dorëzim dhe transport, sepse ndërmarrjet publike nuk kanë burime materiale, teknike dhe njerëzore për të zbatuar në mënyrë të pavarur aktivitetet në terren. Ky konstatim vlen edhe për furnizuesit e energjisë dhe derivateve.

Megjithatë, kjo analizë nuk ofron të gjitha aspektet në kuadër të sektorit. Për të pasur një pasqyrë më komplekse të situatës, është e nevojshme të merren parasysh faktorët që ekzistojnë, por jo gjithmonë subjektet në një sistem apo sektor kanë ndikim në to.

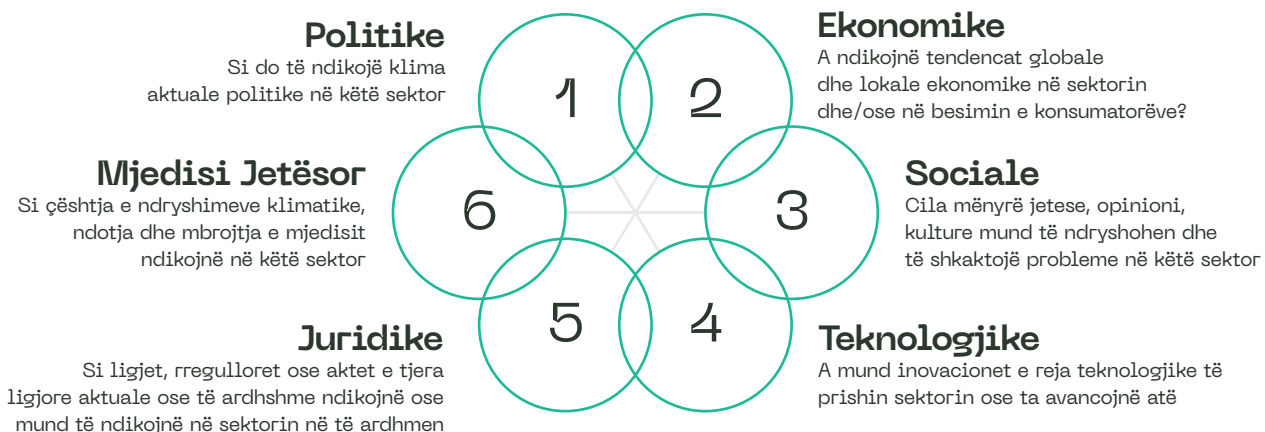
II. ANALIZA PESTLE

Për qëllime të këtij dokumenti është bërë një analizë tjetër, e cila duhet të tregojë dhe parashikojë disa faktorë që kanë ndikim në një subjekt, projekt, industri apo treg të caktuar.

PESTEL identifikon dhe analizon nxitësit kritikë të ndryshimit jashtë sektorit dhe paraqet një vlerësim për të rishikuar objektivin, veçorinë ose planet. Mund të përdoret për të nisur formulimin e një strategjie ose për të rishikuar një strategji të tillë në mënyrë periodike duke rishikuar treguesit. Ajo është gjithashtu një vegël strategjik serioz jo vetëm për të gjithë sektorin, por edhe për subjektet individuale nga të cilat përbëhet.

Analiza PESTLE zbatohet në gjashtë fusha, të cilat janë kryesisht, nëse jo gjithmonë, jashtë kontrollit tonë.

Analiza PESTLE

Më në detaje në kuadër të kësaj analize këto janë pyetjet dhe përgjigjet në të gjitha fushat:

POLITIKE

• Cilat politika qeveritare ndihmojnë apo pengojnë?

o Politikat për të zbutur krizën energjetike janë politika që ndihmojnë. Nuk janë zbuluar politika që pengojnë drejtpërdrejt zhvillimin e sektorit.

• A ka grante financimi, zbritje tatimore ose iniciativa për të cilat sektori ose subjektet brenda tij mund të aplikojnë?

o Ka mundësi që sektori mund t'i përdorë, veçanërisht programet IPA dhe IPARD.

• A ka paqëndrueshmëri politike që mund të ndikojë në sektorin në tërësi?

o Nuk është vërejtur paqëndrueshmëri që mund të ndikojë në sektorin në tërësi.

• A do të ndikojë pozitivisht politika aktuale e tregtisë së jashtme në këtë sektor?

o Për shkak të lëvizjeve ekonomike dhe politike globale, nuk pritet një reflektim pozitiv në këtë sektor.

EKONOMIKE

• Cili është parashikimi ekonomik?

o Shkalla aktuale e pasigurisë ekonomike, veçanërisht energjetike, është e pafavorshme dhe kjo si trend global.

• A është kursi i këmbimit i luhatshëm ndaj ndryshimeve dramatike, të cilat mund të ndikojnë në sektor?

o Kursi i këmbimit është i qëndrueshëm.

• A mund të përballojnë konsumatorët produktet e ofruara nga sektori (lëndët e para, shërbimet)?

o Për shkak të krizës globale energjetike ka një kërkesë më të madhe për produkte, veçanërisht për ngrohje, të cilat kanë çmim të rritur dhe oferta në dispozicion është më e vogël.

SOCIALE

- **A ka rritje apo rënie të popullsisë në nivel shtetëror?**

o Në nivel shtetëror, statistikisht ka një rënie të popullsisë.

- **Cilat janë tendencat aktuale kulturore/sociale dhe a reflektohen ato në sektor?**

o Emigrimi është një nga kërcënimet më të mëdha, si dhe migrimi i brendshëm rural-urban është një trend që duhet theksuar.

- **A kanë konsumatorët besim te sektori dhe produktet dhe shërbimet e tij?**

o Në përgjithësi, mosbesimi nuk vihet re.

TEKNOLOGJIKE

- **Si është gjendja e teknologjisë në kuadër të sektorit?**

o Sektori e ka TI-në brenda kapaciteteve të zakonshme

- **Sa shpejt zbatohen teknologjitë e reja në nivel sektori?**

o Teknologjitë e reja në nivel sektori nuk po zbatohen me shpejtësinë me të cilën ato janë në dispozicion.

JURIDIKE

- **A janë përshtatur ligjet me direktivat e BE-së?**

o Po, në një masë të madhe ligjet në këtë sektor janë përshtatur me direktivat e BE-së.

- **Cilat ligje prekin drejtpërdrejt sektorin dhe nuk janë miratuar?**

o Ka rregullore që janë në shqyrtim dhe ende nuk janë miratuar, por ato kryesisht i referohen ndryshimeve të rregulloreve ekzistuese, jo rregulloreve të reja në vetvete.

- **A ka ligje që kanë të bëjnë me sektorin që nuk janë të harmonizuara?**

o Nuk janë konstatuar mospërputhje brenda rregulloreve që gravitojnë në këtë sektor.

MJEDISI JETËSOR

- **A kanë ndikim negativ në mjedisin jetësor disa produkte dhe shërbime që krijohen dhe ofrohen brenda sektorit?**

o Po, drutë e zjarrit, si dhe derivatet e tjerë të drurit, mund të ndikojnë negativisht në mjedisin jetësor.

- **A do të ndikojnë ndryshimet klimatike në këtë sektor?**

o Absolutisht, ndryshimet klimatike kanë ndikim në këtë sektor.

Sipas kësaj analize, rezultojnë si në vijim:

Në aspektin politik – politikat aktuale përcaktohen nga lëvizjet ekonomike dhe politike në nivel global dhe sigurisht që sektori do të ndikohet prej saj. Politikat për të zbutur krizën energjetike janë politika që ndihmojnë. Ka mundësi që sektori mund të përdorë, veçanërisht programet IPA dhe IPARD.

Në aspektin ekonomik - Tendencat globale në ekonomi reflektohen drejtpërdrejt në ato lokale. Me këtë, çështjet financiare ndikojnë në besimin e sektorit dhe të konsumatorëve. Shkalla aktuale e pasigurisë ekonomike, veçanërisht energjia është e pafavorshme dhe si trend global dhe për shkak të krizës globale energjetike, ka një kërkesë më të madhe për produkte, veçanërisht për lëndë djegëse, të cilat kanë çmim të rritur dhe disponueshmëria e tyre është më e vogël.

Në aspektin social – nga pikëpamja e çështjeve sociale, vërehet një rënie e popullsisë, e cila demografikisht ka implikime në të gjithë sektorët, përfshirë edhe këtë. Emigrimi është një nga kërcënimet më të mëdha dhe migrimi i brendshëm rural-urban është gjithashtu një tendencë e dukshme.

Në aspektin teknologjik – gjendja me TI-në është në nivel standard, duke marrë parasysh mundësitë e shoqërisë dhe shtetit në tërësi. Inovacionet e reja teknologjike, duke përfshirë TI-në, mund të avancojnë vetëm sektorin në tërësi.

Në aspektin juridik – rregulloret dhe rregullat aktuale dhe të ardhshme të aplikuara në këtë sektor janë përshtatur me direktivat e BE-së. Megjithatë, ka rregullore në shqyrtim që ende nuk janë miratuar, por ato kryesisht kanë të bëjnë me ndryshimet në rregulloret ekzistuese dhe jo rregulloret e reja në vetvete. Nuk u zbuluan mospërputhje brenda rregulloreve që prekin sektorin.

Në aspektin e mjedisit jetësor – Çështjet e ndryshimeve klimatike, ndotja, mbrojtja e mjedisit jetësor ndikojnë ndjeshëm në këtë sektor. Druri i zjarrit, dhe deri diku edhe peleti, mund të kenë ndikim negativ në mjedisin jetësor si produkte, gjegjësisht derivate që lidhen me sektorin dhe padyshim që ndryshimi klimatik ka ndikim në këtë sektor.

